

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

Plete se Galimberti?

Nihilismus mládeže jako příznak kulturní krize Západu

Bakalářská práce

Autor: Veronika Doucková
Studijní program: B 7507 - Specializace v pedagogice Studijní obor:
Transkulturní komunikace
Vedoucí práce: Mgr. Zdenka Sokolíčková, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Veronika Doucková
Studium:	P121097
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Transkulturní komunikace
Název bakalářské práce:	Plete se Galimberti? Nihilismus mládeže jako příznak kulturní krize Západu
Název bakalářské práce AJ:	Is Galimberti wrong? Nihilism of the young as a sign of cultural crisis of The West

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Soudobá západní kultura je vystavena vnitřním a vnějším tlakům, které v mnoha ohledech vedou ke kritickým změnám. Jedním z projevů nestability dnešní západní kultury je rozpad hodnot u mladých lidí, absence důvěry v pevný řád, obavy z budoucnosti a bolestivé hledání vlastní identity. Práce shrnuje filosofické a kulturní pozadí fenoménu nihilismu a analyzuje jeho aktuální podobu u mladých lidí. Práce bude vystavena na základě výkladu teoretických studií na dané téma, výkladu, rozboru a aplikace pojetí nihilismu podle Umberta Galimbertiho (včetně rozhovoru s ním) a kvalitativního terénního výzkumu (hloubkové rozhovory s mladými lidmi na dané téma).

Bauman, Zygmunt. (2002). Úvahy o postmoderní době. Praha: Sociologické nakladatelství. Freud, Sigmund. (1998). Nespokojenost v kultuře. Praha: Hynek. Galimberti, Umberto. (2013). Znepokojivý host: nihilismus a mládež. Ostrava: Moravpress. Nietzsche, Friedrich. (2009). Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho. Praha: XYZ. Rajský, Andrej. (2009). Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis.

Anotace:

Soudobá západní kultura je vystavena vnitřním a vnějším tlakům, které v mnoha ohledech vedou ke kritickým změnám. Jedním z projevů nestability dnešní západní kultury je rozpad hodnot u mladých lidí, absence důvěry v pevný řád, obavy z budoucnosti a bolestivé hledání vlastní identity. Práce shrnuje filosofické a kulturní pozadí fenoménu nihilismu a analyzuje jeho aktuální podobu u mladých lidí.

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Zdenka Sokolíčková, Ph.D.

Oponent: Mgr. Veronika Halamová

Datum zadání závěrečné práce: 25.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „*Plete se Galimberti? Nihilismus mládeže jako příznak kulturní krize Západu*“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Hradci Králové dne 2. 6. 2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Zdence Sokolíčkové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při zpracování bakalářské práce. V neposlední řadě mé díky patří i Mgr. et Mgr. Petru Mikoškovi, Ph.D. za sdílená doporučení ohledně aplikace kvalitativního výzkumu.

Anotace

DOUCKOVÁ, Veronika. *Plete se Galimberti? Nihilismus mládeže jako příznak kulturní krize Západu*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016, 97 s. Bakalářská práce.

Soudobá západní kultura je vystavena vnitřním a vnějším tlakům, které v mnoha ohledech vedou ke kritickým změnám. Jedním z projevů nestability dnešní západní kultury je rozpad hodnot u mladých lidí, absence důvěry v pevný řád, obavy z budoucnosti a bolestivé hledání vlastní identity. Práce shrnuje filosofické a kulturní pozadí fenoménu nihilismu a analyzuje jeho aktuální podobu u mladých lidí.

Klíčová slova: kultura, postmoderna, nihilismus

Anotation

DOUCKOVÁ, Veronika. *Is Galimberti wrong? Nihilism of the young as a sign of cultural crisis of The West*. Hradec Králové : Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2016, 97 pp. Bachelor Degree Thesis.

Current western culture is exposed to internal and external pressures which are leading to critical changes in many ways. One of symptoms of its instability is a dissolution of young people's system of values, absence of trust in settled order, worries about future and painful searching for personal identity. This thesis summarizes philosophical and cultural background of the nihilistic phenomenon and analyses its recent form among young people.

Keywords: culture, postmodernism, nihilism

Obsah

Úvod	1
1 Terminologie a teoretická východiska práce	2
1.1 Terminologie	2
1.2 Rámcové zasazení do oboru Transkulturní komunikace	2
1.3 Cíle práce	3
1.4 Výzkumné otázky	3
1.5 Teoretická část	4
1.5.1 Nástin zdrojů	4
1.6 Praktická část	4
1.6.1 Kvalitativní výzkum a metodologické uchopení.....	5
1.7 Přehled dosavadního bádání na dané téma v ČR.....	6
2 Teoretická část	8
2.1 Nihilismus jako fenomén v kultuře	8
2.2 Myšlenka nihilismu u jednotlivých autorů	12
2.2.1 Pojetí nihilistické krize Západu podle Umberta Galimbertiho.....	12
2.2.2 Nietzscheho nový člověk	23
2.2.3 Sigmund Freud: Postradatelnost boha	27
2.2.4 Krize kultury podle Hannah Arendtové	30
2.2.5 Francis Fukuyama: přizpůsobivost jako základní lidská vlastnost	36
2.2.6 Vnímání postmoderního světa Zygmunta Baumana	42
2.2.7 Andrej Rajský a nihilismus jako výzva.....	46
3 Výzkumná část	51
3.1 Cíl výzkumu	51
3.2 Výzkumné otázky	51
3.3 Použité metody	54
3.3.1 Fenomenologie jako filosofické východisko.....	54
3.3.2 Techniky sběru dat	55
3.3.3 Výzkumný soubor	56
3.3.4 Etický rozměr studie.....	56
3.4 Zpracování dat	57
3.4.1 Tabulková analýza.....	58
3.4.2 Zevrubná reflektující zpráva	59
3.5 Tabulková analýza:	60
3.6 Zevrubná zpráva	62
Závěr	85
Literatura a použité zdroje.....	91

Úvod

Stejně jako u předchozích generací je i chování dnešní mládeže často stereotypně vnímáno jako rebelující a odporující současnému mainstreamu. Nynější generace Y, která odpovídá podle odborníků lidem narozeným v době od roku 1977 do roku 1994, se však rapidně odlišuje od všech předešlých.

Zásadním a zlomovým atributem typickým pro konec dvacátého a začátek dvacátého prvního století, jemuž zatím tato generace dominuje, je proniknutí internetu a vyspělých technologií do všedního života. Tyto technologie a dodnes nejmasivnější globální propojení světa změnily nejen fakticky život samotný, co se týče trávení volného času, pracovních možností nebo pojetí společenských vztahů, ale zasáhly především hodnotové rámce kognitivních map každého jednoho individua. Podstatnou roli zde hraje také pojetí demokracie jako takové, jež se v euroamerickém světě dostala do takového bodu vývoje, kdy je převážnou částí mladistvých považována za naprostou samozřejmost a stává se vlastně prázdným pojmem.

Toho si všímá i italský filosof a psycholog Umberto Galimberti (nar. 1942), jenž na vzniklé poměry nahlíží z negativní perspektivy a to až v takovém rozměru, že předpovídá západnímu světu zkázu. Své myšlenky shrnul v knize *Znepokojivý host: Nihilismus a mládež*, ve které pojednává o kulturních příčinách, které dostaly generaci Y do krizové situace, v níž se podle něho nachází.

Následující text i výzkum práce vychází primárně z této knihy, která poprvé vyšla v Itálii roku 2007 a v češtině o šest let později. Dílo považuji za velmi zajímavé už jen proto, jak rozdílné reakce u svých čtenářů vzbuzuje. Zatímco někomu připadá jako soubor přehnaně apokalyptických mínění, jiný ji zase hodnotí jako objektivní náhled na danou situaci. A právě pro svůj obsahově provokativní charakter, který je navíc postaven na kulturní analýze světa, jenž je mi blízký, jsem se rozhodla zjistit, nakolik se Galimbertiho přesvědčení shodují s ostatními autoritami z oboru a na kolik jeho teze odpovídají skutečnému stavu mládeže v České republice.

1 Terminologie a teoretická východiska práce

1.1 Terminologie

Hlavní pojmy, které mají v pojednávané problematice ústřední význam a bez jejichž předvedení bychom se při studiu tématu neobešli, jsou **kultura**, **postmoderna** a v neposlední řadě **nihilismus**. Universálně platná definice ani jednoho z fenoménů kvůli jejich mnohostrannému pojetí však neexistuje.

Pojem kultura (z lat. colere – kultivovat, pěstovat) je považován za jeden z nejsložitějších vůbec, výstižně ho ale definuje americký antropolog Robert Francis Murphy, jenž tvrdí, že jde o „celistvý systém významů, hodnot a společenských norem, kterými se řídí členové dané společnosti a které prostřednictvím socializace předávají dalším generacím.“¹

Stejně tak obtížné je přesně definovat postmodernu (z lat. post – po, za). Pro tuto práci je ovšem příhodné představit ji jako přívlástek společnosti. Na postmoderní společnost lze nahlížet jako na takovou, která přehodnocuje zvyklosti a normy doby moderní, je vůči nim kritická a za své určující paradigma neboli vzorec myšlení přijala pluralismus.

V případě vymezení nihilismu (z lat. nihil – nic) jde taktéž o složitou záležitost - ostatně jeho vývoji je níže věnována celá jedna kapitola. Vesměs lze říci, že jeho význam spočívá v popírání veškerých mravních a společenských všeobecně přijímaných hodnot, což v konečném výsledku způsobuje jakousi hodnotovou dezorientaci.

1.2 Rámcové zasazení do oboru Transkulturní komunikace

Celá práce je zasazená do kontextu Transkulturní komunikace, jež si klade za cíl poznávat a seznamovat s nejrůznějšími oblastmi kultury, abychom jí jako její členové mohli lépe porozumět a byli jsme tak schopni odhalovat významy a obsahy, které člověk jakožto nositel kultury jednotlivým kulturním fenoménům dává. Galimberti nám tak v této souvislosti předkládá obraz současné západní kultury par excellence.

Představuje ji v krizovém stavu, jenž podle něho spočívá v novodobé neschopnosti nynější mládeže v těchto z generace na generaci předávaných významech a obsazích číst, natož se v nich orientovat a odvozovat z nich smysl života. Podle Galimbertiho sled událostí a technologický vývoj posledního století sám pobízí k dekadenci tradičních hodnot. Důvodem je poskytnutí, doposud nemyslitelného, vědeckého pojetí světa v takovém měřítku, že v rámci aristotelské racionální logiky (schopnost důvěřovat pouze jedné pravdě), – z níž naše kultura

---

¹ MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 32.

vychází, je zavržena možnost hledat smysl života také někde jinde, než ve vědě. Ta je ovšem světsky omezená a nedokáže člověku poskytnout odpovědi na vyšší otázky jeho existence, na něž po celou dobu trvání lidstva odpovídaly mýty, náboženství nebo národní stát, které však kvůli technizaci a globalizaci světa ztrácejí na významu.²

S takto nastalou situací je pak stále důležitější věnovat pozornost vlastní kultuře a jejím problémům. Záměrem vychovávajících rodičů i pedagogů by proto měla být snaha lépe pochopit kulturu dnešní mládeže, o které lze hovořit jako o generaci internetu a moderních technologií s požadavky na vysokou životní úroveň.

1.3 Cíle práce

Cílem této práce je za prvé odhalení příčin současného nihilistického a krizového stavu, jak o něm Galimberti hovoří, prostřednictvím studia dalších autorů, kteří se v rámci svého oboru zabývají přímo tímto nebo příbuzným tématem. A za druhé pomocí kvalitativní studie zjistit, jak je na tom mládež z hlediska naší kultury, čili té české, ve skutečnosti.

1.4 Výzkumné otázky

Prostředkem k tomuto zjištění byly kvalitativní rozhovory skládající se z třiceti čtyř otázek, které ale nebyly aplikované staticky, nýbrž společně s podotázkami, které se nabízely, jako příhodné v souvislosti s projednávaným tématem. Tato studie si klade za úkol důkladně popsat odraz nihilismu u každého jednoho ze třiceti vybraných respondentů (ve věku od čtrnácti do jednadvaceti let) zvlášť a s pomocí asociačního kódování zjistit skutečný stav, potvrzující či naopak vyvracující Galimbertiho negativní koncepci.

Otázky v rozhovoru vycházely z přímé reakce na Galimbertiho knihu, a proto klíčová otázka celého výzkumu zní; **Vyznává soudobá česká mládež nihilistický postoj?** Má výchozí pochybnost, hned po prvním přečtení knihy byla, zdali se svět, ve kterém šťastně žiji já a zdá se, že i mé nejbližší okolí, je hodnotově opravdu natolik zvrácený, jak píše autor. Dotazy hloubkového rozhovoru jsou proto mladistvým kladeny tak, aby jejich odpovědi co nejvýstižněji vypovídaly o jejich hodnotách, pocitech, smutcích i radostech a především také o tom, co má na jejich způsob vnímání skutečnosti největší vliv.

---

² Vezmeme-li však v úvahu aktuální vývoj radikálního islámu nebo nových neonacistických hnutí, jímž jde především o sebeidentifikaci skrze vymezení vůči ostatním a prokázání vlastní nadřazenosti, – dalo by se s tímto tvrzením polemizovat.

1.5 Teoretická část

Koncepčně je tedy práce dělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část práce zahajuje kapitolu nesoucí název *Nihilismus jako fenomén v kultuře*, která v podobě důležitých milníků poskytuje detailní popis dějinného vývoje nihilismu od jeho prvopočátků v osmnáctém století až po současnou podobu. Již tato část textu upozorňuje, jak je důležité se tímto fenoménem zabývat. Zdá se totiž, že se projevuje jako základní směřování historie Západu.

Myšlenka nihilismu u jednotlivých autorů je pojmenování druhé kapitoly teoretické části, která reflektuje Galimbertiho postoje, ale také nabízí různé úhly pohledů tří již nežijících a tří současných filosofů, jejichž tvorba ještě důsledněji seznamuje se souborem jevů, o něž nám jde. S ohledem na předvedění, získané v předešlé kapitole je zde čtenáři různými autory představeno přímé pojetí nihilismu či různě pojatá související témata osvětlující jeho pozadí. V čele tohoto úvahového oddílu stojí Galimbertiho myšlení, jemuž je věnována největší pozornost. Každý oddíl věnovaný jednotlivým autorům jsem zakončila formulací polemiky s Galimbertim, aby bylo patrnější, v čem se daný autor s Galimbertim shoduje a rozchází.

1.5.1 Nástin zdrojů

Mezi *nežijící autory* obohacující tento nástin patří jeden z nejvýznamnějších filozofů devatenáctého století Friedrich Nietzsche, jehož kniha *Tak pravil Zarathustra* je ostatně jedno z prvních děl, které stavělo na podkladu nihilismu. Dalším autorem této kategorie je světový rakouský psycholog a neurolog Sigmund Freud, jenž se svou knihou *Nespokojenost v kultuře* nabídl pohled na probírané téma ze zcela jiné perspektivy, čímž poskytl finálnímu hodnocení nepostradatelnou výhodu. Třetí a zároveň poslední historickou autorkou je americká filozofka německo-židovského původu Hannah Arendtová a její dílo *Krize kultury*, které zde také nesmí chybět už jen proto, co o něm prozrazuje jeho vypovídající název.

Jako zástupci *současných autorů* jsou zde americký politolog a filosof japonského původu Francis Fukuyama s dílem *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*, dále významný polsko-britský filosof a sociolog Zygmunt Bauman se svou knihou *Úvahy o postmoderní době* a v neposlední řadě slovenský filosof Andrej Rajský, u něhož je čerpáno z knihy *Nihilistický kontext kultivácie mladého člověka*.

1.6 Praktická část

Po teoretické části následuje část praktická, která zastává kardinální úlohu celé bakalářské práce. Výzkumná část detailně vysvětluje, čím se výzkum zabývá, informuje

o sociálním kontextu prostředí, kde se výzkum prováděl, a sděluje proč, v jakých podmínkách a za jakým účelem byli vybráni jednotliví respondenti.

Dále upozorňuje na eticky problematické aspekty, které se při sběru dat vyskytly, a popis toho, jak s nimi bylo naloženo. Také objasňuje přirozený vývoj výzkumu, aby bylo zřetelné, jak se našly klíčové koncepty a jaké kódy vedly k důležitému poznání. Její součástí jsou rovněž i základní informace o práci s daty, aby byl čtenář schopen pochopit postupnou analýzu, jež vedla k formulaci závěrů. Výsledky zkoumání jsou uvedeny v tabulkové analýze, kterou následně osvětluje zevrubná reflektující zpráva obsahující citované úryvky převzaté z doslovných transkripcí, které byly vytvářeny ze zvukového záznamu prováděných hloubkových rozhovorů.

1.6.1 Kvalitativní výzkum a metodologické uchopení

„V humanitních vědách empirický výzkum dochází k poznatkům pomocí systematické analýzy dat získaných nějakým metodologicky podloženým způsobem.“³ Co se týče metodologie mého výzkumu, byla vybrána strategie nejlépe odpovídající zkoumanému fenoménu a to metoda fenomenologická, která umožňuje aplikovat otázky nezaujatě a nechává vyvstat na povrch skutečnosti takové, jaké doopravdy jsou. K jejímu využití byly přednostně sestavené polostrukturované dotazníky, které se s fenomenologickým zkoumáním vhodně doplňují.

Pro čtenářovo zdárnější pochopení, jak výzkum v rámci fenomenologické metody probíhá, je nezbytné si hned v úvodu vysvětlit, co tento ústřední pojem druhé části práce znamená. **Fenomenologie** (z řec. *faínein* - jevit se)⁴ vychází z výrazu fenomén, což je v pojetí filosofie to, co se ukazuje a ukazuje se to vždy někomu a vždy nějakým konkrétním způsobem. Fenomenologie jako směr vzniká na začátku dvacátého století z iniciativy německého filosofa Edmunda Husserla, který se pokoušel poukázat na to, že nejdůležitější je, že se nám věci ukazují, protože když se nám věci ukazují, dávají smysl. Fenomenologie reaguje na odtrženost vědy od běžného lidského života, který se nesnaží chápat věci objektivním způsobem – v přirozeném světě nám stačí, když přibližně víme, jak se to s věcmi má jednoduše proto, že se o nich bavíme spolu navzájem, čímž je zpřesňujeme. Fenomenologická redukce usiluje o odhalení základních esencí myšlení.⁵

---

³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 408.

⁴ Fenomén [online]. 2013 [cit. 2016-06-02]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Fenom%C3%A9n>

⁵ Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 75-76.

Zkoumání na základě fenomenologie se soustřeďuje na významy (Jaký je význam určité zkušenosti?) a na analogie (Čemu je tato zkušenost podobná?). Analyticko-reflexivní kroky fenomenologické redukce vyžadují disciplínu a vysoký stupeň sebekritiky.⁶ Z toho důvodu jsou data sbírána pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které oproti plně strukturovaným či zcela volným rozhovorům vytvářejí ideální podmínky pro to, aby se niterná zkušenost odlišně chápaná a podávaná každým jedním respondentem individuálně vyjevila v plné síle. Mým úkolem je pak interpretovat jejich výpovědi bez předpojatostí, zaujetí a vlastních mentálních osnov.

Až při celkovém kompletování zjištěných skutečností nahlížím na výsledné informace z hlediska Galimbertiho pojetí, jelikož cílem je jeho teorii buď potvrdit, nebo vyvrátit. Pro zmiňované metodologické postupy, na nichž je výzkumná část práce postavena, mi byla nápomocnou kniha *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace* od předního odborníka v oblasti metodologie vědy a zpracování dat Jana Hendla. Kniha podrobně vysvětluje nejen jakým způsobem sbírat data a jakým nejvhodnějším způsobem s nimi v rámci zkoumaného fenoménu zacházet, ale také jak přistupovat k samotným respondentům, aby byl výzkum, co nejefektivnější a zároveň byla zachována důstojnost výzkumníka i dotazovaného.

Tento empirický kvalitativní výzkum, probíhající v mé režii, byl prováděn od jara do podzimu roku 2015 a to mezi studenty základních (klasické i alternativní) a středních (odborné, gymnázia, učiliště i lycea) škol ve třech různých krajích (Vysočina, Pardubický, Královéhradecký) České republiky. V kontextu Galimbertiho publikace, jejíž hypotézy jsou ověřovány na konkrétních českých studentech se pokud vím, jedná o první studii svého druhu.

1.7 Přehled dosavadního bádání na dané téma v ČR

Celkově je však diskuze v rámci problematiky mládeže velmi pestrá a vzbuzuje zájem nejen ve filosofickém okruhu, ale důležitou oblast zájmu představuje také v sociologii, což dokazuje například i aktuálně probíhající mezinárodní projekt *Generation what* zrozený ve Francii. Projekt si klade podobný cíl, jako výzkum této práce, a to zjistit, – co je zač a co si myslí současná mladá generace. Jedná se o online dotazník, do něhož se zapojilo už i Česko. Ze zatím průběžných statistik projektu například vyplývá, že se mládež ve věkové kategorii od šestnácti do čtyřiatřiceti let, na níž je výzkum zaměřen, domnívá, že jejich budoucnost bude v porovnání s jejich rodiči z 31% lepší, z 31% podobná a z 38% horší. To jen dokazuje

---

⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 75-76.

objektivní aktuálnost Galimbertiho knihy, která si nejen díky těmto skutečnostem zaslouží, aby jí byla věnována pozornost.⁷

1.8 Závěr východiska práce

V samotném závěru práce měl být původně uveden rozhovor se samotným Galimbertim, v němž by mu byla poskytnuta možnost reagovat na zjištěné informace. Od tohoto záměru se však v průběhu psaní upustilo, jelikož se nasbíraná data ukázala být dostačující a obhajitelná sama o sobě. Dalším důvodem k oželení Galimbertiho reflexe je také nedostatek prostou, který je na úrovni bakalářské práce značně omezený. Na tuto studii je ovšem možné navázat diplomovou prací, která by se důkladněji zabývala zpracováním sebraných dat a realizací výstupů studie v praxi. Zde by pak Galimbertiho zkušenosti a postřeh mohly dopomoci k lepšímu uchopení nihilismu a k formulaci indicií, jak s tímto fenoménem nadále pracovat. Závěr tedy obsahuje přehled výsledků práce, shrnuje míru dosažení stanovených cílů a zamýšlí se nad tím, jak by se dala práce dále rozšířit v již zmíněné diplomové práci.

Teoretickou část bych ráda otevřela výrokem z Galimbertiho knihy, jíž on sám své dílo zahajuje:

*Knihy o mládeži? Ano, protože mládeži, ač si toho není vždy vědoma, se daří špatně. A to nikoliv kvůli obvyklým existenciálním krizím, jimiž je mládí poseto, ale protože se mezi nimi potuluje znepokojivý host, nihilismus, proniká do jejich citů, mate jim myšlenky, ruší vyhlídky a obzory, oslabuje jim duši, rozesmutňuje vášně a činí je bezkrevnými.*⁸

---

⁷ Více k projektu na webu: <http://www.generation-what.cz/>

⁸ GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 34.

2 Teoretická část

2.1 Nihilismus jako fenomén v kultuře

Pojem nihilismus není ve filozofických slovnících žádným nováčkem, nikdy však nenabyl své reálné podstaty natolik jako dnes. Zdá se také, že sám o sobě je „základním směřováním historie Západu“⁹, čemuž nasvědčuje i fakt, že mu současní i minulí filozofové, sociologové, psychologové, kulturologové, antropologové, politici a mnozí další odborníci začali od druhé poloviny devatenáctého století věnovat čím dál větší pozornost. Než se však pustíme do náčrtu perspektiv této problematiky některými z nich, je třeba získat alespoň základní předporozumění onomu fenoménu.

Slovo nihilismus pochází z latinského slova *nihil* (nic) a od konce osmnáctého století se používá k označování těch nauk, které popírají určitý systém hodnot, či ještě radikálněji – samotnou možnost pravého poznání.¹⁰ V pozitivním významu nihilismus označuje filozofickou destrukci každé předpojatosti a v negativním významu, jak ho spatřuje i Galimberti, ztrátu jistot a opěr poskytujících člověku výklad smyslu jeho existence.¹¹

Nihilismus byl „pojmenován v Rusku devatenáctého století, kdy nabyl několika významů, od společenského vzdoru (Turgeněv) přes melancholické vystřízlivění zbytečného člověka (Lermontov) ke skeptickému a násilnickému anarchismu (Dostojevskij).“¹² Ve filosofii ovšem začal být prvně výrazněji prosazován až německým filosofem Friedrichem Nietzsche, který je často považován za jeho tvůrce, byl však pouze tím, kdo ho proslavil a propůjčil mu tak svůj vlastní teoretický postoj.¹³

Během dvacátého století se konkrétní otázky nihilismu rozšířily také mimo úzký okruh filozofie. V padesátých letech se například odehrála ostrá diskuze mezi německým filosofem Martinem Heideggerem a německým prozaikem Ernstem Jüngerem, ve které Jünger definoval nihilismus jako dočasný kulturní jev, který je třeba překonat, zatímco Heidegger¹⁴ definoval

---

⁹ Srov. BURDA, František. *Člověk jako východisko dialogu kultur*. 1. vyd. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 64.

¹⁰ Srov. *Filozofický slovník*. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 2009, s. 239.

¹¹ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 23.

¹² GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 31.

¹³ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 23.

¹⁴ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 28.

nihilismus jako „dějiny nepřítomnosti bytí“¹⁵, přičemž *bytí* není žádným produktem člověka a neděje se kvůli němu, ale jen kvůli sobě samému. Dějiny pak sice podle Heideggera mohou být překonány, ovšem nikoli člověkem a jeho přičiněním, „nýbrž je nutné, aby se bytí vrátilo ze sebe samého k člověku, který bloudí, a aby se tak umožnila nová zkušenost bytí.“¹⁶

V padesátých letech se problém nihilismu objevuje i v teologii, když německý evangelický teolog inspirovaný protestanským myšlením, Dietrich Bonhoeffer začal šířit svůj projekt víry osvobozené od prvků, které kdysi Nietzsche odsoudil jako metafyzické křesťanství a metafyzického Boha. Návrhy o tak zvané teologii „smrti Boha“ se rychle šířily a v šedesátých letech poskytly prostor různým druhům sekularizované religiozity.¹⁷

Podle všemožných autorit jde nihilistický životní postoj ruku v ruce s vědeckotechnickou revolucí, v jejímž pozadí se postupně vyvíjel a prohluboval. Věda a výzkum zapříčinily během jednoho století tak převratné změny, že nemají v historii lidstva obdoby. Tyto náhlé zvraty se samozřejmě odrazily do všech životních sfér každého jednotlivce a výrazně ovlivnily kulturní schéma západní civilizace.

Za počátek revoluce ve vědeckém výzkumu lze považovat už objev rentgenových paprsků v roce 1895, radioaktivity o rok později a elektronu v roce 1897. Následovaly převratné objevy v jaderné fyzice, makromolekulární chemii a kybernetice. Některé z nich se uplatnily ve výrobě již v meziválečném období, ale masově začaly být využívány až po druhé světové válce. Objevování vlastností elektronů a fotonů vedlo k vytvoření elektroniky – nového speciálního oboru, který svými poznatky umožnil rozvoj automatizace. Ta se postupně stala samozřejmostí ve všech rozvinutých průmyslových zemích a začala vyřazovat člověka z pracovního procesu. Za důležitý mezník můžeme považovat také rok 1971, kdy byla zahájena výroba mikroprocesorů, které se staly základem pro řadu aplikací ve výrobě. Následující prudký rozvoj všech vědeckých oborů a nárůst objevů zde není možné ani zdaleka uvést. Díky rozšíření počítačů a vzniku mezinárodních počítačových sítí a konečně i internetu se pak navždy změnil přístup k informacím a dnešní společnost je často nazývána společností informační.¹⁸

---

¹⁵ Srov. WEISCHEDEL, Wilhelm. *Zadní schodiště filosofie: myšlenky a všední život 34 velkých filosofů*. 2. vyd. Olomouc: Votobia, 1995, s. 233.

¹⁶ Srov. WEISCHEDEL, Wilhelm. *Zadní schodiště filosofie: myšlenky a všední život 34 velkých filosofů*. 2. vyd. Olomouc: Votobia, 1995, s. 233.

¹⁷ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 28.

¹⁸ Srov. ČORNEJ, Petr. *Dějiny evropské civilizace*. 4. upr. vyd. Praha: Paseka, 2002, s. 296-301.

Co se týče obou světových válek, nebylo pochopitelně možné, aby totalitarismus, válečné hrůzy a nakonec i atmosféra studené války západní kulturu, nejvíce však samotnou Evropu, hluboce neovlivnily. „Evropská humanisticky orientovaná kulturní fronta, která se ještě před válkou pokoušela udržet kontakt s duchovními tradicemi staré Evropy, se prakticky rozpadla.“¹⁹ Celá poválečná Evropa se nacházela nejen v krizi kulturní, ale i ekonomické, což mělo mimo jiné dopad také na architekturu, která se stala užitečnou. Proslulá paneláková výstavba udělala z domova obytný stroj a sama o sobě se stala vyobrazením bezútěšné davové osamělosti poválečného Evropana.²⁰

Západní i východní blok Evropy se samo sebou vyvíjel podstatně jiným směrem: zatímco východní celek byl utlačován komunistickou ideologií, v západní části se pracovalo na demokratických principech a na ekonomickém růstu. Ani na západě bychom však, především v šedesátých letech, nemohli mluvit o vyrovnané a šťastné společnosti. Naopak západní společnost tehdy neskrývala svou nespokojenost a zklamání. Mladá generace našla zalíbení v drogách a vyhlásila sexuální revoluci.²¹

Jednou z nejnápadnějších sil v kulturním životě šedesátých let se stalo beatnické hnutí, které do Evropy přišlo z Ameriky a bylo projevem nesmiřitelné buřičské vzpoury proti všemu a bez cíleného programu. Beatníci žili nezávislým životem a vyznávali chladný postoj k politickým záležitostem, oddávali se alkoholu, drogám a sexu. Nenalezali nic, čemu by mohli uvěřit, a hledali náboženskou víru, která by jim umožnila žít v harmonii s jejich vlastním světem. Hnutí také inspirovalo následující známější masové hnutí hippies zaměřené proti konzervativní společnosti.²²

Snad nejvýraznějším literárním a vůbec kulturním směrem poloviny dvacátého století se stal existencialismus. Jeho vrcholným představitelem se stal nositel Nobelovy ceny za literaturu francouzský spisovatel Albert Camus, který považoval nihilismus za projev absurdity lidské existence a jehož díla plná zneklidňujících existenciálních otázek byla jedním z nejvýznamnějších výrazů bezradného tápání evropské kultury. Dalším zastáncem tohoto směru, jenž stojí za zmínku, je i irský prozaik a dramatik Samuel Beckett, který svou slavnou absurdní hrou *Čekání na Godota* přesně vystihl bezútěšnou situaci moderního člověka, který se bezesmyslně pohybuje v nehybné přítomnosti, jíž chybí minulost i budoucnost.²³

---

¹⁹ Srov. ČORNEJ, Petr. *Dějiny evropské civilizace*. 4. upr. vyd. Praha: Paseka, 2002, s. 301.

²⁰ Srov. ČORNEJ, Petr. *Dějiny evropské civilizace*. 4. upr. vyd. Praha: Paseka, 2002, s. 302.

²¹ Srov. ČORNEJ, Petr. *Dějiny evropské civilizace*. 4. upr. vyd. Praha: Paseka, 2002, s. 303-305.

²² Srov. ČORNEJ, Petr. *Dějiny evropské civilizace*. 4. upr. vyd. Praha: Paseka, 2002, s. 305.

²³ Srov. ČORNEJ, Petr. *Dějiny evropské civilizace*. 4. upr. vyd. Praha: Paseka, 2002, s. 307-310.

Mimo literární díla formovala kulturní povědomí západní civilizace také stále se rozvíjející filmová produkce. Od konce sedmdesátých let se natočila celá řada filmů, které nesporně zahrnovaly mnoho hlubokých děl, ovšem stále více se začal točit i filmový brak plný brutality, hlouposti a sexu, který se stal pro diváka velmi atraktivním. Postupné masové rozšíření televize se pak stalo výtečným manipulačním prostředkem propagandy a bezduchou masovou zábavou, která byla však během devadesátých let ještě překonána počítačovými hrami, při nichž lidé zcela prokazatelně hloupnou.²⁴

Také televizní reklamy, které měly, mají a vždy zřejmě mít budou určitý vliv na divákův pohled na svět, se podílely na podnícení nihilistického postoje v západní civilizaci. Jako příklad můžeme uvést reklamu jedné telekomunikační americké firmy, která zaplavila televizní kanály během letních olympijských her v Atlantě v roce 1996. Její tvůrci tehdy využili velice efektivní kulturní téma osvobození člověka od zbytečných společenských zábran, tradičních norem a mravních pravidel, když vyrobili reklamu, kde dobře stavění sportovci běhali po zdech budov, skákali po střechách mrakodrapů nebo se vrhali z útesů do hlubokých kaňonů. Sloganem této reklamy, který se vždy objevil na jejím konci, bylo: NEZNÁME HRANICE. Firma, jež nechala tuto reklamu vyrobit, si jistě kladla za cíl vytvořit účinný a pozitivní pohled na budoucnost informačních technologií, v níž se bortí stará omezující pravidla. Sponzorující firma očekávala, že pak bude sama považována za atraktivní vykupitelku z oněch tradičních, nadále nepotřebných norem. Západní svět zažil v druhé půlce dvacátého století řady hnutí vznikajících právě na popud zbavit se svazujících, nemoderních společenských pravidel, jež zbavují člověka možnosti volby, a všechny by si mohly vzít za své ono výše zmíněné heslo.²⁵

Novou situaci v západní kultuře v poslední čtvrtině dvacátého století má postihnout často používané slovo postmodernismus či postmoderní kultura. Tento pojem se zrodil na konci sedmdesátých let v architektuře, která odmítala jednotící, internacionální styl. „Postmoderna zdůrazňuje pluralitu jakožto základ společenských vazeb a rozhodující moment lidského konání na poli vědy, umění, politiky i mravnosti.“²⁶ Moderní doba, posedlá výrobou a revolucí, byla nahrazena dobou postmoderní, dychtící po informacích a sebevyjádření. Čím více se však lidé vyjadřují, tím méně toho mají co říci: „čím víc se propaguje subjektivnost, tím anonymněji

---

²⁴ Srov. ČORNEJ, Petr. *Dějiny evropské civilizace*. 4. upr. vyd. Praha: Paseka, 2002, s. 311.

²⁵ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 24-25.

²⁶ ČORNEJ, Petr. *Dějiny evropské civilizace*. 4. upr. vyd. Praha: Paseka, 2002, s. 312.

a prázdněji působí.²⁷ Technologický a vědecký optimismus opadl kvůli tomu, že mnohé objevy byly spojené se závodním zbrojením, se zhoršujícím se životním prostředím a také s prohlubující se osamělostí. Postmoderní společnost nevidí sama sebe nijak oslavně a nemá ani žádný historický projekt, jenž by ji mohl nasměrovat.²⁸

Když se dnes řekne nihilismus, ve většině případů se má na paměti právě to, co jím myslí Galimberti, a co z větší části prokazuje také následující výzkum. Všeobecně jde o jev, kdy se člověk zřekne všech absolutních pravd, následně je hodnotově dezorientován a pozbývá smysl života. Nejde jen o celkovou ztrátu orientačního rámce, ale také o ztrátu autorit, které se v rámci demokratizačního procesu staly postradatelnými. Nihilismus oznamuje ztrátu kotvy, která mladistvým schází, aby je ustálila v jejich životech.

2.2 Myšlenka nihilismu u jednotlivých autorů

2.2.1 Pojetí nihilistické krize Západu podle Umberta Galimbertiho

Italský filosof, psycholog a psychoanalytik Umberto Galimberti, na jehož myšlenkách je práce vystavěna, ve své knize *Znepokojivý host: Nihilismus a mládež* analyzuje daný fenomén jako kritický stav současné západní kultury, ke kterému jsme dospěli především kvůli rozmachu vědecko-technické revoluce a postupné ztrátě náboženství zaručujícího člověku stabilní bod v jeho existenci. Následující stránky nám představí, jak Galimberti aplikuje své zkušenosti a poznatky z rodné Itálie na celou západní civilizaci.

Podle Galimbertiho už od pradávna podřizoval západní člověk svůj život nejrůznějším normativním rámcům, které zaručovaly jasný směr a účel jeho bytí. Ať už to byly mýty, Platónova filosofie idejí nebo Písmo svaté, vždy lidé žili v područí příběhů, jež formovaly orientační smysl na cestě existenčního putování každého jedince.²⁹ Tyto interpretace světa začaly být ovšem s rozvíjející se lidskou vynalézavostí postupně překonávány, protože nedokázaly správně a včas zareagovat na stále složitější otázky související s rychle se

---

²⁷ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. 4. vyd. Přeložila Helena Beguivinová. Praha: Prostor, 2008, s. 19.

²⁸ Srov. LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. 4. vyd. Přeložila Helena Beguivinová. Praha: Prostor, 2008, s. 10-18.

²⁹ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 37.

zdokonalujícím technickým vývojem, a tak byly překonány vědou, která bez výhrad nabídla zcela nový výklad lidských životů.³⁰

Vyvstávajícím problémem se pak stalo to, čeho jsme nyní svědky, a čím se náš filosof zabývá – rozpadem a znehodnocením hodnot, z nichž západní společnost vychází.³¹ „Došlo k setkání mezi znepokojivým hostem, nihilismem, a neoblomným hostem z kamene, technikou, která svou chladnou racionalitou relativizuje a odsouvá do pozadí veškerou symboliku a obrazy, které si člověk sám vytvořil, aby se ve světě vyznal a aby jej ovládl.“³² Zmínky o nihilismu najdeme v celých dějinách filosofie, ale až dnes, kdy vědecko-technické paradigma hraje prim, se tento nezvaný host stal skutečným průvodcem bezesmyslných životů nejen mládeže západní civilizace.³³

Hodnota věcí, skutků i lidí je dle Galimbertiho více než kdy dříve vyjádřena v penězích. Suma obdržená na konci každého měsíce jako odměna za plné pracovní nasazení je hlavní rozhodující prioritou většinové společnosti euro-amerického světa při výběru zaměstnání.³⁴ Současný svět, zcela podřízený finančnímu trhu, vyžaduje po každém jedinci, aby byl užitečný, výkonný a aby fungoval rychle a přesně, téměř jako stroj, a ten, kdo ony požadavky nesplňuje, může uspět jen s malou pravděpodobností. Lidé však nejsou neomylnými roboty a těžko udržitelné tempo, které se po nich v současnosti vyžaduje, má své následky. Pracovní místa jednotlivců jsou stále častěji nahrazována efektivními počítači, které – pokud nepočítáme první finanční investici – vyžadují jen technickou údržbu, kdežto člověk se svými humánními potřebami je produktivním firmám spíše na obtíž.³⁵

Věk techniky vůbec neproblematizuje otázku bytí, a to ani prakticky, ani eticky. Současná mechanická éra nenabízí žádné transcendentní ukotvení, které by všednímu člověku

---

³⁰ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 37.

³¹ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 37.

³² GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 40.

³³ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 38.

³⁴ Srov. RUGGIERO, Mauro a Andreas PIARELLI (překl.) 2014. Caffè Bohème. „Znepokojivý host“ Rozhovor s italským filosofem a esejistou Umbertem Galimbertim [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.cafeboheme.cz/?p=2584>

³⁵ Srov. TRUSINOVÁ, Magdaléna. *Náboženství: Ne všechny problémy mají řešení* [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zahranou/_zprava/ne-vsechny-problemy-maji-reseni--1335799

pomohlo nalézt odpovědi na to, kam svět směřuje, proč se vůbec snažit, jak správně uchopit život nebo co je vlastně smyslem veškeré existence. Ještě v minulých dobách, které stále pamatují někteří naši prarodiče, se lidé ve chvílích úzkosti i radosti obraceli k Bohu a jednoduše věřili tomu, že vše má svůj dobrý důvod, po němž není nutné pátrat. Postmoderní svět ovšem tento universální smysl lidstva nechal postupně vymizet a místo něho předestřel výklad psychologických věd, které se uskrovnily na popis individuálních duševních procesů člověka fungujícího v daných normách společnosti.³⁶

Galimberti v pojednávaném kontextu odkazuje na zjištění argentinského filosofa a psychoanalytika Miguela Benasayaga a francouzského profesora psychiatrie dětí a dospívajících Gérarda Schmita. Tito dva odborníci studovali psychologické a psychiatrické poradenství ve Francii a všimli si toho, že těchto služeb využívají především lidé, jejichž problémy nejsou ryze psychologického původu, ale spíše odrážejí charakter současné doby, která je spojená s pocity nejistoty a existenčním ohrožením. Podle obou vědců to má své jasné počátky v době, kdy Nietzsche prohlašuje, že „Bůh je mrtev“. Tato skutečnost postupně zapříčinila eskalaci teologického optimismu, který chápe minulost jako zlo, přítomnost jako vykoupení a budoucnost jako spásu.³⁷

Galimberti souhlasí s Nietzsche a vyvozuje ze ztroskotané víry v Boha téměř veškeré problematické skutečnosti Západu, jakými jsou ekonomické rozdíly, preventivní války, projevy nesnášenlivosti, bezcílné násilí, zrod nových onemocnění nebo třeba i obyčejná marnivost člověka. Každá epocha byla typická nějakou svou krizí, ale pro skeptického Galimbertiho je ta současná výjimečná tím, že vychází přímo ze zborcených stavebních kamenů judaismu a křesťanství, ze kterých západní společnost vzešla a o které se opírala vždy, když se nacházela v kritickém stavu.³⁸ Ze života západní společnosti se vytratil smysl, jelikož budoucnost už není chápána jako příslib, ale spíše jako hrozba. Mladiství postrádají jakoukoli motivaci a nedívají se dopředu. Ovládá je pocit, že zítřek nepřinese nic lepšího než dnešek, a proto pijí a žijí přítomnost absolutním způsobem.³⁹

---

³⁶ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 40-42.

³⁷ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 43-44.

³⁸ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 44-45.

³⁹ Srov. TRUSINOVÁ, Magdaléna. *Náboženství: Ne všechny problémy mají řešení* [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zahranou/_zprava/ne-vsechny-problemy-maji-reseni--1335799

Člověk byl v minulosti omezován nemajetností a spoután náboženskými zvyklostmi, avšak technický pokrok mu dopomohl se z těchto „okovů“ vymanit. Jasně stanovené hranice byly nahrazeny nadměrnou dávkou demokratické svobody nesoucí v sobě zodpovědnost, se kterou ale bohužel dnešní společnost neumí správně naložit. Přehnaný důraz se začal klást na individuální stránku každého jedince, a to až natolik, že zapříčinil vznik paradoxu spočívajícího v neschopnosti darovaný prostor svobody smysluplně využít.⁴⁰

Jelikož západní člověk postupně odstranil reflexní platformu pro rozeznání toho, co je správné a co není, musíme se podle Galimbertiho nyní důkladněji zaměřit na emocionální výchovu našich mladistvých – jen tak dosáhneme lépe fungující a šťastnější společnosti. Zde sehrává velmi důležitou roli škola, která by měla být jedinci nejbližším prostředím mimo jeho domov. Důvodem je, že značná část vlastní identity člověka se formuje právě v kolektivu třídy a přístupem učitele.⁴¹

Galimberti zastává názor, že v jedné třídě by nemělo sedět více než patnáct studentů, protože jedině tak budou mít pedagogové čas na každého žáka zvlášť a budou mu nejen schopni věnovat pozornost, jakou si zaslouží, ale také budou moci smysluplněji pracovat s dospívajícím člověkem, který se nevyzná ve svém vlastním světě, natož pak ve světě, jenž ho obklopuje. Učitelé k tomu potřebují mít nadání, musejí umět mladé zaujmout a přesvědčit, ale přitom si musí umět udržet určitý odstup, aby byla zachována jejich autorita, kterou mladí potřebují a po které nevědomky touží. Podle Galimbertiho je proto nezbytné, aby učitelé podstupovali osobnostní test, jelikož odborná výchova, jaké se má mladistvému ve škole dostat, závisí nejen na skvělém výkladu nastudované látky v hodině, ale především na komunikačních schopnostech, které by měly být každému kantorovi vlastní. A pokud učitel těmito vlastnostmi neopývá, neměl by stručně řečeno učit, a to ze stejného důvodu jako méně fyzicky zdatný člověk nebude nikdy profesionálním hasičem, na jehož bedrech mnohdy leží záchrana lidských životů.⁴²

V dané souvislosti Galimberti dále upozorňuje na spornou otázku vlivu autorit, který v poslední době značně poklesl. Úcta mladistvých k výchovným generacím se postupně vytrácí,

---

⁴⁰ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 58-59.

⁴¹ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 55-59.

⁴² Srov. RUGGIERO, Mauro a Andreas PIERALLI (překl.) 2014. Caffè Boheme. „Znepokojivý host“ Rozhovor s italským filosofem a esejistou Umbertem Galimbertim [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.cafeboheme.cz/?p=2584>

jelikož rodiče i pedagogové jednají s dospívajícími jako se sobě rovnými. Tato skutečnost vede k tomu, že vychovatelé ztrácejí na vážnosti a mladiství postrádají někoho, ke komu by mohli s respektem vzhlížet, z čehož jsou nešťastní. Rodiče i učitelé to pak s mladistvými velmi rychle vzdávají, protože před nimi musí vyčerpávajícím způsobem neustále hájit svá stanoviska, což může postupně vyústit až v oboustrannou ignoraci a na místo budování vroucně důvěrných vztahů se obě strany stahují spíše do sebe.⁴³

Je velice důležité s dítětem od malička upřímně a se zájmem komunikovat, dodávat mu pocit bezpečí, naučit ho milovat se takové, jaké je, a vzorově ho učit budovat kvalitní mezilidské vztahy, ze kterých se vyvíjí úroveň emoční inteligence. Rozvíjet v člověku empatii je podstatné pro pochopení potřeb druhého a pěstování soucitu, jež je společně se sebeovládáním jednou ze ctností, které naše doba potřebuje nejnaléhavěji.⁴⁴ „Síly ducha je mladým lidem třeba zvláště dnes, protože už nejsou podporováni žádnou tradicí, protože se rozbily desky, do nichž byly vytesány zákony morálky, protože se vytratil smysl bytí a jeho směřování se stalo nejistým.“⁴⁵

Jen málokterý z dnešních učitelů si podle Galimbertiho uvědomuje, že budování žákovy identity závisí na jeho uznání a není překvapením, že tomu se ve velké míře nedostává hlavně méně úspěšným žákům. Kantorova lhostejnost následně způsobuje studentům stavy sebepohrdání, které se postupně ještě více prohlubují. Nemůžeme se potom divit, že mladistvý má tendence vyhledávat pochybné skupiny, v nichž si získá respekt jednodušeji, často kriminální činností.⁴⁶

Náš italský filosof říká, že v dospívání, kdy kulminuje vývoj fyzický, emoční i mentálních schopností potřebují mladiství dnes více než kdy dříve jakýsi směrodatný „kompas“, který by ukázal jakým směrem se vydat a jakým směrem se naopak nevydávat. Pro současného mladého člověka je zcela nezbytné žít v prostranství plném lidí, od nichž cítí podporu, jimž důvěřuje a na něž se může spolehnout. Tímto vřelým místem bývala kdysi rodina, škola nebo církev, ale v poslední době, kdy matka s otcem pracují do noci, učitelé nevědí kam

---

⁴³ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 45.

⁴⁴ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 57-58.

⁴⁵ GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 62.

⁴⁶ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 47-49.

dřív skočit a církve začínají fungovat jen samy pro sebe, se nejzazším realizačním prostředím stává spolek kamarádů, kteří jsou ve stejné situaci – čili parta.⁴⁷

V partách si pak mladí posilují svoje sebevědomí tím, že buď ubližují slabším a bezbrannějším, nebo předčasně získávají sexuální zkušenosti, o kterých pak veřejně mluví a chlubí se jimi. Příčinou tohoto reálného faktu je mylné přesvědčení západní kultury, že výchova rovná se vzdělání. Galimberti v tomto kontextu apeluje na to, aby vyučovací proces probíhal emotivně, protože jinak si žáci odnášejí z hodin jen bezduchá informační schémata, která se sice leckdy naučí, ale po získání uspokojivé známky je hned zapomenou a nerozumí jim, tudíž nevědí, jak je aplikovat v praxi a bez vědění zůstávají dál ztraceni ve svém prázdném světě.⁴⁸

Podstatným prvkem pro zdařilé formování identity jedince je dle Galimbertiho důležitá také sebekázeň, která se u dítěte vytváří plnohodnotným a kvalitně stráveným časem s rodinou. Ovšem i zde současná, trhem pohlcená společnost pokulhává a společné chvíle rodičů s dětmi se stávají vzácností.⁴⁹ Mnohá manželství v dnešní době dlouho nevydrží a mnoho dětí vyrůstá v neúplných rodinách – mnohdy ve střídavé péči rodičů, která jim pořádek v hlavě rozhodně neudělá. I pokud nebudeme tolik skeptičtí a připustíme, že spousta rodin ještě stále funguje a jejich výchova stojí za to, musíme přesto konstatovat, že vliv rodičů trvá jen do určitého věku dítěte a pak už má hlavní slovo společnost, která náctileté vybízí k lákavým okamžitým prožitkům, jakými jsou alkohol, sex a třeba i drogy. Je třeba si uvědomit, že to, jak se mladiství dokážou k těmto vábidlům postavit, záleží především na vzorové výchově a životních přesvědčeních, jež jim byly vštěpovány.⁵⁰

Jedním z dalších výrazných rysů nihilismu západní společnosti, nad kterým je podle profesora Galimbertiho potřeba se vážně zamyslet, je dobrovolné každodenní zveřejňování vlastního soukromí. Tato doména odhalování všeho, co má zůstat skryto, se stává atrakcí mladistvých, kteří pokud se zrovna nesnaží stát se „celebritami“ v absurdních televizních soutěžích, vystavují svoji intimitu na odiv alespoň na sociálních sítích, jako je Facebook nebo

---

⁴⁷ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 51-52.

⁴⁸ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 51-52.

⁴⁹ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 52.

⁵⁰ Srov. JIRSA, Lukáš. O problematice dospívání. Rozhovor s italským filosofem a psychologem Umbertem Galimbertim o kulturní krizi a také o papeži Františkovi a italské dvojí církvi. *Universum* 2/2014, s. 10-11.

Instagram. Opravdu drtivá většina náctiletých (ale i desetiletých a méně) trpí nutkavou potřebou dát světu okamžitě vědět o všem, co právě dělá: jak vypadají, čeho jsou svědky nebo jak se zrovna cítí. Bez sdílení svých pocitů jako by prožitek z dané skutečnosti nebyl úplný. Nejen dívky, ale i chlapci například hodnotí dnes sami sebe podle počtu zvednutých palců u svých fotografií v zrcadle nebo v koupelně, které jim buď dají, nebo nedají jejich virtuální „přátelé“. Aby člověk v tomto světě byl, musí se odhalit!⁵¹

Jak jsme již nastínili v Galimbertiho předchozím pojednání, nihilismus je bezpochyby živnou půdou pro nejrůznější stimulující léky a drogy, jejichž opojná síla řeší problémy západní vyprázdněné mládeže více než „dokonale“. Jejich bezsmyslným životům se alkohol, marihuana, pervitin a v krajních případech i heroin jeví jako nejsnadnější možnost dosažení pocitů uspokojení, které jsou však ukojeny jen krátce a výsledkem se stává začarovaný kruh vyžadující stále častější dávky, kvůli nimž se zcela vytrácí zájem o okolní svět. Škola i rodiče vtloukají mladistvým do hlavy jednoduchý návod, jak drogám říci ne. Nabídnou několik odstrašujících případů se špatným koncem, upozorní na následky jejich užívání, ale tím, proč se droga stává pro dospívající tolik atraktivní, se vůbec nezabývají.⁵²

Hlavním důvodem, proč mladí stále častěji vyhledávají stimul omamných látek, je pocit osamělé nepotřebnosti, kterou nedokážou snést. Většina drog má komunikativní charakter, což znamená, že jejich užití vytvoří most duševního spojení i mezi těmi nejméně si podobnými jedinci. Dospívající odpočítávají každý všední den a těší se na víkendové noci, kdy se budou moci znovu nechat opájet rytmem hlasité hudby za přítomnosti svých vrstevníků, kteří jsou na tom obdobně. Přepínají svá těla, aby vybili nadbytečnou energii, jíž oplývají, protože během týdne nemají, kde jinde ji setřást. Dnešní mladiství neumí využít sílu, kterou v sobě nosí, jelikož výtoky současné moderní společnosti vykonají veškerou namáhavou činnost za ně. Je pro ně utěšující, když alespoň v pátek a sobotu mohou žít v noci, neboť jsou smířeni s tím, že ve dne se bez nich každý obejde.⁵³

Co se týče tlumících a utěšujících prostředků, závažným problémem se stávají i legálně přístupná psychofarmaka, jejichž předepisování se postupně stalo běžnou rutinou. Od 70. let minulého století se stala deprese formou psychického utrpení v obrovské míře

---

⁵¹ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 63-67.

⁵² Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 68-75.

⁵³ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 75-76.

a současně výrazně snížila šance zrozené původně k léčbě neuróz. Neuróza je totiž konflikt s nějakou danou normou, kterou chceme prolomit. Normy se však postupně uvolňovaly a západní svět se přenesl do klimatu, kde je možné vše. Jedinec už tak není řízen vnějším řádem, jehož porušení vedlo k pocitům viny a následným depresivním stavům, ale zodpovídá se jen svým vlastním duševním pocitům a myšlenkovým pochodům, které se postupně mění ve sklíčené jádro, jež vzniká z pocitu nedostatečnosti ve vztahu k tomu, co od něj očekávají druzí, avšak co není v jeho silách vykonat.⁵⁴

V souvislosti s bezmocí obstát v moderním světě výkonu a lhostejnosti se dostáváme až ke krajním gestům, jakými jsou vražda bez motivu či sebevražda, která se v Itálii stala v současné době druhou nejčastější příčinou úmrtí mládeže do 25 let. Budeme-li se podrobněji věnovat prvním ze zmíněných gest, nemůžeme se nezastavit u toho, co nás musí znepokojovat snad nejvíce, a tím je právě ono *bez motivu*. Umberto Galimberti si pro svůj nihilistický rozbor vybral jen pár případů z mnoha, ale i ty bohatě stačí k tomu, abychom si uvědomili, že stav společnosti, v němž dospívající zabíjejí jen pro pouhé rozptýlení, je alarmující.⁵⁵

Přemýšlení těchto provinilců pochopíme jen stěží, ale kauzální souvislost se zdá být zřejmá. Pro zdravý mentální vývoj člověka je samozřejmě důležitá výchova v rodině, ale období dospívání nejvíce ovlivňuje prostředí školy, na jejíchž bedrech leží v daných případech velká míra zodpovědnosti kvůli netečenému přístupu pedagogů. Postoj, s jakým učitel přistupuje k žákovi, totiž velmi ovlivňuje jeho budoucí psychický rozvoj – například už jen to, jak si pak váží sám sebe a ostatních. Kantor by měl nepochybně ke každému ze svých studentů zachovávat osobní přístup a budovat s ním důvěrný vztah. Posláním školy je, aby se zhostila úkolu vybuzení zájmu o život s myšlenkou, že kterýkoli člověk, ať už bystrý či méně bystrý, je stejně důležitý a potřebný jako všichni ostatní.⁵⁶

Galimberti se jednomu z případů věnoval pečlivěji, aby dokázal čtenářům lépe přiblížit zmiňovaný problém. Pro svou analýzu zvolil příběh o „klucích z dálničních nadjezdů“, kteří jen tak pro zábavu házeli z viaduktu kameny a zabili jednu ženu. S jedním z provinilých chlapců (Paolem) se Galimberti osobně setkal a ze společného rozhovoru se snažil zjistit příčinu, která ho vedla k danému činu. Z odpovědí, kterých se mu dostalo, bylo zřejmé, že zde

---

⁵⁴ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 77-78.

⁵⁵ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 87-89.

⁵⁶ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 89-92.

škola selhala úplně. Mimo rodinu byly pro Paola jakékoli sociální vztahy téměř bezvýznamné a jeho učitelé zůstávali po celou dobu školní docházky pouhými duchy, kteří se o něj nijak zvlášť nezajímali. A právě zde pramení onen pocit lhostejnosti vůči bližnímu – stačí si uvědomit, že škola je prvním místem, kde se učíme citové účasti s druhým, který není z nejbližší rodiny.⁵⁷

Uvedený případ vypovídá o psychicky apatických mladých lidech, kteří nerozeznají, co správné je a co správné není. Psychoapatie je porucha osobnosti, při níž jedinec postrádá emoční souznění se závažností svých činů. Zde se nachází největší hrozba popisované krize: pokud totiž mysl nedokáže poznat rozdíl mezi tím někoho zabít a nezabít, pak pravděpodobně není možné doufat ve zlepšení situace. Samozřejmě, že ne všichni mladí se nacházejí na této rovině, nicméně Galimberti zaznamenává i početné rozšíření psychopatického způsobu, jak se pubescenti lhostejně baví se svými rodiči.⁵⁸

Podle Galimbertiho dnešní konzumní společnost způsobuje, že mladistvým se mnohem dříve než hodnota identity dostává pod kůži hodnota trhu. V návaznosti na tuto problematiku se v pojednávané knize několikrát ohrazuje vůči USA. Odsuzuje americký mainstreamový model, jenž podle něho vede k postupné homogenizaci světa. Díky každodenní dávce médií se totiž Amerika ve svém třpytivém lesku stává mimovolným elementem adolescentova vědomí, které pak postupně přechází do stavu duševního stěhování, což způsobuje ztrátu citové příslušnosti k vlastní kultuře. Nevyzrálý jedinec si pak připadá izolovaný od všeho, co ho obklopuje a co by mu mělo být blízké a milé. Svět kolem se zdá být nezajímavý, protože americký šoubyznys sliboval mnohem zajímavější a krásnější život. Když pak mladí zjistí, že tento zářivý svět je nedosažitelnou „pohádkou“, kterou si mohou dovolit žít jen vyvolení, jimiž oni nejsou, přichází stav zklamání a rezignace.⁵⁹

Rezignace je pocit vystavěný na existenční absurditě těch, kteří již poznali sílu vlastní nepotřebnosti v postmoderním světě, v němž je nahradit kohokoli prosté. Dříve, když se člověku nedařilo, měl alespoň koho vinit a věděl proti komu se bouřit, současné paradigma trhu však nenabízí žádného obětího beránka, který by v lidech, natož pak v pohodlné mládeži,

---

⁵⁷ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 93-101.

⁵⁸ Srov. RUGGIERO, Mauro a Andreas PIERALLI (překl.) 2014. Caffè Boheme. „Znepokojivý host“ Rozhovor s italským filosofem a esejistou Umbertem Galimbertim [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.cafeboheme.cz/?p=2584>

⁵⁹ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 104-106.

vyvolával pocity spojeneckého vzdoru. Touha po smysluplné změně se vytratila s přibývajícím svobodou, nudou a blahobytem. Ať už zmíníme zoufalou stagnaci squatterů nebo „rituální“ bezcílné násilí mladistvých na stadionech, vše je zapříčiněno trpnou odevzdaností neutišitelně uspěchané západní společnosti.⁶⁰

Sám profesor spolupracuje s mládeží celý život, už od svých devatenácti let sám vyučuje a jeho poznatky jsou tak podepřené vlastní zkušeností. V jednom ze svých rozhovorů popisuje současnou degradaci školství a o univerzitách tvrdí, že by se mohly klidně zavřít, protože jsou založeny jen na povrchních ctižádostech získat titul.⁶¹ Všeobecně je podle něj kulturní úroveň západní společnosti velmi nízká – stačí si jen uvědomit, jakou má mládež omezenou slovní zásobu, kterou lze obohatit především čtením knih, ale v dnešní počítačové a televizní době se toho sotva dočkáme. Proto také Galimberti ve svých dílech tolik upozorňuje na nedostatky ve vzdělávání a vyzývá ke změnám ve školském systému, který by měl mimo jiné přikázat mladým více číst a dát jim tak příležitost žít ve šťastnější společnosti, protože jen kultivovaná kultura může zdatně čelit všem nástrahám nihilismu.⁶²

Konvence, morální zákony a cykličnost chování nutí dospělého člověka přemýšlet v hluboko zajetých strukturách a nepřipouštět si tak něco nového. Myšlení se stalo zvykové. Lidé si zvykli přemýšlet podle určitého plánu. Dnešní mládež, tíhnoucí k nihilismu, výše zmíněné atributy udržující status quo v pevných strukturách neuznává a zpochybňuje jejich podstatu. Nihilistické pochybování zabilo Boha, zrušilo právo a etiku tak, jak byla dosud zažitá. Problémem je, že z odmítání všech výše zmíněných morálních autorit a modelů chování se bortí i pevná půda pod nohama. Chybí pevný bod, ze kterého by se dalo vycházet. Tak vzniká pochopitelně chaos. Vše, co člověk vybuduje, může kdokoli a kdykoli zpochybnit stejně jako staré modely kultury. Absence uspokojivého pevného bodu zároveň podněcuje touhu po jeho nalezení. Problém nihilismu souvisí i s mísením kulturních zvyků a s pomalu zanikajícím etnocentrismem a nastupujícím kulturním relativismem. Galimberti přichází s pojmem „etika

---

⁶⁰ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 109-112.

⁶¹ Srov. TRUSINOVÁ, Magdaléna. *Náboženství: Ne všechny problémy mají řešení* [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zahranou/_zprava/ne-vsechny-problemy-maji-reseni--1335799

⁶² Srov. RUGGIERO, Mauro a Andreas PIERALLI (překl.) 2014. Caffè Boheme. „Znepokojivý host“ Rozhovor s italským filosofem a esejistou Umbertem Galimbertim [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.cafeboheme.cz/?p=2584>

pocestného“, který se neodvolává na právo, ale na zkušenost a ideaci.⁶³ Moderní mladý člověk proto hledá jistoty, pevné body, které jsou pro něj relativně nezpochybnitelné. Pocestný se jako luk napíná mezi dvěma póly, které Kant označil jako „hvězdné nebe“ a „mravní zákon“. Přijetí rozmanitých norem a eklektický způsob přijímání etických norem se jeví jako onen hledaný pevný bod.⁶⁴

Galimberti je toho názoru, že západní kultura se na situaci mládeže dívá ze špatného úhlu. Měla by upustit od pouhého psychologického a sociologického pohledu, který redukuje dospívající na skupinu problematického věku, a více se snažit pátrat po mapě vedoucí k symbolickým pokladům, které zůstávají v jejich srdcích ležet ladem.⁶⁵ Mezi tyto poklady patří „srdečnost“ a „soupatřičnost“.⁶⁶ Soupatřičnost znamená probouzet v nich lásku k vlastní kultuře a pomáhat jim tak více pronikat do krás, které tvoří jejich domov, z nichž pocházejí a jež je odlišují od okolního světa a dělají z nich jedinečné osobnosti. Znamená to umožnit jim dojít k uvědomění, že ona jedinečnost může jejich světy dotvořit tak, aby byly plnohodnotné a jasné. Základem všeho je ovšem podnitit v dospívajících Srdečnost, která by odkryla vřelé city soucitu, lásky, tolerance a pochopení, jichž je schopen každý člověk, ale které jsou naneštěstí současnou západní mládeží považovány spíše za projevy slabosti než obdivuhodnosti.⁶⁷

Co se týče překonání nihilistické krize, je Galimberti velmi skeptický. Tvrdí, že západní kulturu může zachránit maximálně tak „vpád barbarů z třetího světa“ nebo nová generace, která by však musela vzejít z naprosté chudoby, protože zámožnost plodí jen demotivující stagnaci a ponechává lidi v nečinném stavu.⁶⁸ Až jedině tehdy, když se vyčerpá bohatství rodin, vyčerpá

---

⁶³ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 115.

⁶⁴ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 113-115.

⁶⁵ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 126-127.

⁶⁶ GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 127.

⁶⁷ Srov. GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 126-129.

⁶⁸ Srov. RUGGIERO, Mauro a Andreas PIARELLI (překl.) 2014. Caffè Boheme. „Znepokojivý host“ Rozhovor s italským filosofem a esejistou Umbertem Galimbertim [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.cafeboheme.cz/?p=2584>

se i kultura a Západ si znovu, tak jako po válce, bude moci sáhnout na hluboké dno žalostné bídy a začít od začátku.⁶⁹

2.2.2 Nietzscheho nový člověk

Nihilismus, tak jak ho známe, by nebyl tím, čím je, nebýt jednoho z nejvýznamnějších filozofů devatenáctého století Friedricha Nietzscheho, jenž svými myšlenkami předběhl dobu o více než jedno století. Ve své době se setkal s velkou nevolí a nepochopením zejména ze strany církve. Dnes však na základě jeho teorie existují celé knihovny spisů a rozborů. Svou nihilistickou filozofii „nového člověka“ předkládá ve svém bezesporu nejslavnějším díle *Tak pravil Zarathustra*.

Nietzsche skrze postavu Zarathustry (proroka a poutníka hlásajícího lidem svou pravdu) předkládá své alter ego, své lepší já. Je prototypem nového člověka. Zarathustra dokáže staré změnit v nové, otevřít dosud netknutá vrátka k novým možnostem morálního smýšlení, a tak ukázat to, co jeho „stvořitel“ sám nesvedl.⁷⁰ Zarathustra v autorově filozofické koncepci představuje věčný návrat stejného. Cyklickým pojetím dějin popřel dosavadní křesťanskou metafyziku. Nekonečností času autor myslí jeho celkovou soudržnost. Dosavadní lineární pojetí nahradil cyklickým. Syntetizoval minulost, přítomnost a budoucnost s důrazem na důležitost přítomnosti a věčnosti. Nekonečnost souvisí s věčností. Věčnost byla dříve v rukou Boha a posmrtného života, nyní je na člověku, aby se stala záležitostí lidskou.

Nietzsche přišel jako jediný s teorií nadčlověka. Podle ní je tento „nadčlověk“ dalším evolučním stupněm vývoje člověka. Člověkem myslí staré a dávno překonané zvyky, ctnosti a hodnoty. Nadčlověkem pak bytost, která se vyvinula z člověka. Nevyvinula se však přirozeně, ale díky značnému úsilí. Přirovnává to k „zasazení sítě své nejvyšší naděje.“⁷¹ Nadčlověk je úzce propojen se zemí, tvoří „smysl země.“ Zemí myslí empiricky ověřitelné pravdy, které lidé nemohou najít v nadpřirozených pojmech.

Člověk sám sebe dobrovolně zotročil starými dogmaty, která už jsou ale dávno překonaná. Zarathustra chce lidi naučit novému smyslu života. Lidé se tomu pochopitelně brání, protože jim boří jejich dosavadní představu o žití. Obrací se jen na ty, kteří jsou schopni

---

⁶⁹ Srov. TRUSINOVÁ, Magdaléna. *Náboženství: Ne všechny problémy mají řešení* [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zahranou/_zprava/ne-vsechny-problemy-maji-reseni--1335799

⁷⁰ Srov. NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho*. Přeložil Otokar Fischer. Praha: XYZ, 2009, s. 375-377.

⁷¹ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho*. Přeložil Otokar Fischer. Praha: XYZ, 2009, s. 14.

dosáhnout stupně nadčlověka, na ty, kteří jsou schopni tvoření nových ideálů. Do svých „nových“ životů vstoupí prostřednictvím transcendence. Ne však ve smyslu překročení vědomí k mimosmyslové zkušenosti, ale naopak transcendence v sobě samém, vlastního bytí. S novými ideály přichází i nové ctnosti, jež na metafoře orla a hada představil jako hrdost a chytrost. Obě ctnosti jsou provázané.⁷²

Prostřednictvím duchovního vývoje v metafoře velblouda, lva a dítěte rozkrývá následující: Velbloud představuje úctu a víru v neochvějnou autoritu ideálů. Další stádium je lev. Lev destruuje hodnoty, které znamenal velbloud a znamená osvobození ducha spojené s příchodem nihilismu. Posledním stádiem vývoje je dítě. Tam se Nietzsche snaží nihilismus překonat a přináší nová dogmata. Všemi těmito fázemi musí projít člověk, aby se stal nadčlověkem a byl schopen tvořit nové hodnoty. Důležité je, aby nové ideály člověk nekriticky nepřijímal z vnějšku z úst autority, jak tomu bylo s hodnotami starými (musíš), ale aby byly nové hodnoty svobodně vytvářeny (chci). Pro tvorbu nových hodnot jsou důležité nevinnost a zapomenutí.⁷³

Nietzsche z tvořivých a výrazových forem nejvíce obdivoval umění, jež je podle něj zrcadlem života. Umělec se svou tvorbou vymezuje vůči realitě a vytváří si tak její vlastní vizi. Nietzsche vidí v umělci tvůrce s nekonečnými možnostmi. A přesně takto si představuje podstatu každého člověka – ve svobodné tvorbě. Nejen v oblasti umění, ale i v konstruování reality. Se svobodou ale přichází i zodpovědnost, té se však většina lidí zalekne. Je pro ně pohodlnější vložit ji do rukou někoho jiného, nějakého zdánlivě vyššího řádu – Boha nebo přírody. Staré pořádky vyjadřují absolutní poslušnost vzhledem k institucím, i když s některými jejími částmi, které jsou „křivé“⁷⁴, vnitřně nesouhlasíme, autorita nás nutí souhlasit s institucí jako celkem. Problém podle Nietzscheho nastal tehdy, pokud si jedno náboženství, morálka a Bůh vzal monopol na vše, i na tvoření samotné. Jiná aktivita než v rámci daného řádu se nepovolovala a byla považována za škodlivou až parazitickou. Hrozilo, že tvůrčí síly člověka

---

⁷² Srov. NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho*. Přeložil Otokar Fischer. Praha: XYZ, 2009, s. 19-20.

⁷³ Srov. NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho*. Přeložil Otokar Fischer. Praha: XYZ, 2009, s. 21-25.

⁷⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho*. Přeložil Otokar Fischer. Praha: XYZ, 2009, s. 24.

budou potlačeny. Pocity, které v člověku vznikaly při potlačování tvůrčí síly, Nietzsche považoval za nihilismus jeho doby.⁷⁵

K překonání nihilismu je také nesmírně důležité, aby v sobě „nadčlověk“ nic nepotlačoval, ale byl v jednotě se všemi počitky i myšlenkami. Jen takový člověk obstojí po zhroucení křesťansko-platonského morálního paradigmatu. Jeho teorie je úzce spjata s výchovou. Nietzsche apeluje především na rodiče, aby vychovali nového nadčlověka.⁷⁶ Německý filosof Jörg Salaquard stran Nietzscheho koncepce uvádí, že jeho snaha přehodnotit dosavadní platné hodnoty spočívá v tom, že tyto hodnoty, pramenící z řecko-křesťanské tradice, „nejsou výrazem našich skutečných potřeb. Řídíme-li se tedy jimi, nepodporujeme své pravé zájmy, nýbrž je spíše brzdíme a potlačujeme.“⁷⁷

Tvrdí, že platonisticko-křesťanská tradice zvolila za nejvyšší cíl lidského života dobro a posléze boha jako jedinou správnou cestu. „Nadřadila duchovno smyslovosti, duši tělu, metafyzické fyzickému, zájmy společnosti zájmu individua.“⁷⁸ Takto masově indoktrinovanou morálku nazýval Nietzsche stádní a otrockou. Podle Nietzscheho bylo její chybou, že postavila abstraktní entity (bytí) výše než přítomnost (dění), a tím člověka odtrhla od jeho reálné podstaty. Podstata světa je podle Nietzscheho v soupeření vůlí o moc. Každý člověk má svou individuální představu světa a tudíž existuje nekonečné množství těchto interpretací. Tyto představy nespojuje víra v Boha, ale jen cyklicky se opakující vůle k moci. Existence vůlí k moci je podmíněna jedině existencí dalších vůlí k moci. Každá vůle k moci má nějaký cíl, kterého chce dosáhnout. Ono „chtění“ je hnacím motorem všech vůlí, a proto „raději chtít nic, než nechtít vůbec.“⁷⁹ S tímto přesvědčením si nikdo před Nietzschem nedovolil polemizovat v takové hloubce jako on.

Osobnost člověka, Já, tvoří hlavně jeho tělo a rozum, ne duše ani smysly. Za smysly a ducha promlouvá marnivost, kdežto rozum a city řídí prapodstata. Tato prapodstata je skryta

---

⁷⁵ Srov. NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho*. Přeložil Otokar Fischer. Praha: XYZ, 2009, s. 369-372.

⁷⁶ Srov. NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho*. Přeložil Otokar Fischer. Praha: XYZ, 2009, s. 386.

⁷⁷ Srov. NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho*. Přeložil Otokar Fischer. Praha: XYZ, 2009, s. 364.

⁷⁸ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho*. Přeložil Otokar Fischer. Praha: XYZ, 2009, s. 368.

⁷⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho*. Přeložil Otokar Fischer. Praha: XYZ, 2009, s. 369.

v každém z nás. Když člověk bude této prapodstatě naslouchat, ona mu sama poví jak se ve světě orientovat. V neposlední řadě také rozvíjí téma ctností. Ctnosti jsou znaky starého pořádku, a čím méně jich máme, tím lépe se dostaneme přes pomyslný most od člověka k nadčlověku. Každá ctnost se snaží uzurpovat si celého ducha pro sebe.

Zásadní pro interpretaci a pochopení Nietzscheho díla jsou obrazy tělesných vlastností nadčlověka, které jsou ovšem metaforicky míněny duševně („V horách jest nejbližší cesta z vrcholu na vrchol: ale k tomu je třeba, abys měl dlouhé nohy. Průpovědi mají být vrcholy: a ti, k nimž se mluví, lidé velcí a vysoce vzrostlí.“⁸⁰)

Interpretačním klíčem k posouzení reality je podle Nietzscheho morálka. Morálka jako taková obsahuje různé normy a hodnoty, podle kterých provádíme soudy. V historii bylo tímto klíčem náboženství. Náboženství zde není synonymem pro křesťanství nebo jiný druh, ale je všezahrnujícím pojmem. Náboženství pak určovalo podobu každé společenské instituce. Nietzsche kritiku náboženství a zejména pak křesťanství postavil na tom, že tato abstraktní instituce si nárokuje právo vytvářet normy a hodnoty a vyžadovat je pak po člověku. Normy, které jsou od reálného prožívání světa vzdáleny a nejsou jeho součástí. Zde vidíme kořeny jeho nihilistického přístupu ke statu quo. A právě překonáním nihilismu se z pouhého člověka stane nadčlověk.⁸¹

Polemika s Galimbertim

Galimbertiho koncepcí nihilismu přímo vychází z myšlenek F. Nietzscheho. Avšak jeho názory na náboženství se liší. Přestože Galimberti není křesťan, toto náboženství nezavrhuje. Křesťanství ve dvacátém prvním století, s nástupem nového papeže Františka, není viděno jako obhájce absolutní pravdy, ale jako prostor pro dialog a realizaci pravé hodnoty této víry a tou je láska. Galimberti tvrdí, že pokud nebude církev protkána špinavými politickými nitkami, udrží si svůj potenciál pro mladou generaci. Ke své interpretaci nihilismu si půjčuje Nietzscheho pojem „znepokojivý host“. Nietzsche se chce nezvanému hostu podívat do tváře. Příchod nových hodnot a zánik starých vidí jako pozitivní proces. Naopak Galimberti je v pojetí nihilismu skeptičtější. Podle něj se proces zastavil na fázi destrukce. Člověk se zbavil pevných

---

⁸⁰ Srov. NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho*. Přeložil Otokar Fischer. Praha: XYZ, 2009, s. 34.

⁸¹ Srov. NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho*. Přeložil Otokar Fischer. Praha: XYZ, 2009, s. 366-368.

bodů, ale nové si nevytvořil. Dokonce už je tak daleko, že je ani nevytvoří a je odsouzen k zániku.

2.2.3 Sigmund Freud: Postradatelnost boha a podmiňující pocit viny základem každé kultury

Ve dvacátých letech minulého století, kdy evropská kultura definitivně ztrácí bývalou jednotu a zažívá morální šok z první světové války, jež přinesla pocit ztracených roků, touhu všechno nově přetvořit, nihilismus i průlomy do budoucnosti⁸², píše nejvýznamnější světový psycholog a neurolog Sigmund Freud knihu s názvem *Nespokojenost v kultuře* a představuje v ní svou kulturně-psychologickou teorii analyzující pojednávané téma ze zcela odlišné perspektivy.

Freud je společně s Nietzschem jedním z nejznámějších ateistů vůbec a jako jeden z mála nehledal příčinu krize moderního člověka ve vytrácejícím se Bohu. Náboženství vždy považoval za přečeňovanou iluzi a jeho úpadek vysvětluje po svém. Ve výše zmíněném díle se například snaží zpochybnit náboženské poučky tímto způsobem: „Za prvé se jim má věřit, protože jim věřili již naši předkové, za druhé máme důkazy, jež se nám zachovaly z oněch dávných dob, a za třetí se otázka tohoto ověření vůbec zakazuje.“⁸³ Na třetím bodě pak staví svou argumentaci, že nejdůležitější sdělení našeho kulturního vlastnictví, jehož úlohou je objasnit nám zásady světa a usmířit nás s utrpením života, jsou vlastně nejméně spolehlivá.⁸⁴

Freud je toho názoru, že ač náboženství během své dlouhé historie prokázalo lidstvu velké služby, nedokáže čelit mohutnému vědecko-technickému pokroku devatenáctého století, který lidem nadělil možnost kvalitnějšího vzdělání i více času k přemýšlení o smyslu existence a pravosti jejího dosavadního výkladu. Freud již v tehdejší době zastával názor, že jediným vhodným bohem je *Logos*, protože jen on dokáže kulturní předpisy motivovat racionálně a bez přetvořených náboženských pravd, jejichž zpochybňování postupně destruuje i na nich vystavěný morálně-hodnotový řád.⁸⁵

Z těchto důvodů je pak pro kulturu mnohem lepší, když se Boha zcela vzdá. Freud odporoval všem, jež se domnívali, že se lidé bez útěchy náboženské iluze nemohou obejít, jelikož by nesnesli tíhu kruté skutečnosti. Podle něho si však jen střízlivou *výchovou k realitě*

---

⁸² Srov. ČORNEJ, Petr. *Dějiny evropské civilizace*. 4. upr. vyd. Praha: Paseka, 2002, s. 205.

⁸³ FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998, s. 26.

⁸⁴ Srov. FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998, s. 14-27.

⁸⁵ Srov. FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998, s. 37-45.

dokáže člověk přiznat celou svou bezmocnost, stáhnout svá očekávání od onoho světa a soustředit všechny své síly na život pozemský, což ho pak učiní mnohem snesitelnějším.⁸⁶

Lidé si odedávna tvořili ideální představu o všemohoucnosti a vševědoucnosti, kterou ztělesňovali ve svých bozích, jimž připisovali vše, co se zdálo být jejich přáním nedosažitelné. Tyto bohy pak považovali za kulturní ideály, jimž se po staletí snažili přiblížit. To se jim však na přelomu devatenáctého a dvacátého století podařilo a pomocí vědecko-technického pokroku se dokázali těmto ideálům vyrovnat – stačí jen zmínit medicínu, která dokáže překonat smrt, nebo telefon, jenž nás může ve chvíli spojit s přítelem na opačné straně kontinentu. Člověk se tak z velké části sám připodobnil Bohu, ale naplnění, které od toho očekával, se – zdá se – nedostavilo.⁸⁷

Co Freud zavrhuje, je to, že se lidé mají stále tendenci odvolávat na dřívější lepší časy. Tvrdí totiž, že není známo, že by se někdy v minulosti lidé cítili být zcela šťastni a nestěžovali si. Vždy existovaly potlačované třídy, které záviděly těm privilegovaným jejich výsady a činily všechno proto, aby se zbavily přemíry svého strádání. Je proto pochopitelné, že tam, kde kultura nedokáže zabránit takovému utlačování – a není známo, že by to někdy nějak dokázala – je sama vystavována intenzivní nenávisti a všeobecné nespokojenosti oněch pokořovaných. Nespokojenost však nepochází pouze od utlačovaných. Každá kultura totiž spočívá na odříkání lidským pudům, a vyvolává proto nevyhnutelně opozici těch, kteří jsou těmito požadavky postiženi.⁸⁸

Mocný podíl pudové výbavy člověka tvoří agresivní sklony, které u sebe může každý člověk pociťovat a u druhých právem předpokládat, což ruší poměr k bližnímu a nutí kulturu k opatřením. V důsledku prvotního vzájemného nepřátelství lidí je pak kulturní společnost trvale ohrožena rozpadem, a proto musí vyvinout všechny síly, aby agresivním pudům lidí zamezila.⁸⁹

Podle Freuda je kultura vše, co si lidé vybudovali k tomu, aby se byli schopni ubránit nejen před nástrahami přírody, ale také navzájem před sebou samými. Dá se říci, že kultura je z velké části vystavěna na potlačování lidských pudů. Můžeme si třeba ukázat, jak zachází s již zmíněnou agresivitou. Ta je zvnitřňována a posílána zpět tam, odkud přišla, tedy obrácena proti vlastnímu Já. „Tam je převzata částí Já, které se staví vůči ostatnímu jako Nadjá, a jako svědomí

---

⁸⁶ Srov. FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998, s. 47-50.

⁸⁷ Srov. FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998, s. 83-87.

⁸⁸ Srov. FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998, s. 9-14.

⁸⁹ Srov. FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998, s. 106-110.

uplatňuje vůči Já stejně přísnou tendenci k agresi, kterou by bylo Já rádo uspokojovala na jiných cizích individuích. Napětí mezi přísným Nadjá a jemu podrobeným Já nazýváme pocitem viny.⁹⁰ Člověk sám však neoplývá přirozenou schopností rozlišovat dobré od zlého, a proto je zapotřebí cizího vlivu, který určuje, co ano a co ne. Za tento určující vliv Freud považuje uvědomění si vlastní bezmocnosti a závislosti na ostatních členech společnosti, což může být označeno i jako strach ze ztráty lásky.⁹¹

Za zlo je tedy považován pocit ohrožení, kterého je potřeba se vyvarovat. Pocity strachu a výčitky svědomí se ale většinou dostaví jen v případech odhalení. Dokud si jsou však lidé jisti, že se o tom autorita nedozví, dovolují si pravidelně konat zlo. O opravdovém a upřímném pocitu viny, který člověka sužuje a trápí, se pak dá hovořit až tehdy, když je autorita vytvořením Nadjá zvnitřněna, jelikož před ním se nedá utajit nic. Nadjá se stává pokračováním vnější autority a částečně ji nahrazuje.⁹²

Pocit viny má tedy dva stupně. V prvním se člověk zřiká svých pudů, aby neztratil lásku a náklonnost autority, a nezáleží na tom, jestli jí je rodič, partner nebo celé společenství, ale ve druhém už nestačí pouhé zřeknutí se pudů, jelikož touha činit zlo stále zůstává a Nadjá o tom ví a zanechává Já v úzkostlivém stavu. Strach se tedy mění ve svědomí a je prvotní příčinou zřeknutí se pudu, později se však poměr obrací a každé pudové zřeknutí se stává dynamickým zdrojem svědomí, což znamená, že každé nové zřeknutí stupňuje jeho přísnost. Lidé tak postupným socializačním vývojem zaměňují ctnostné odříkání odměňované láskou za trvalé vnitřní pnutí. Freud považuje pocity viny za nejvýznamnější problém kulturního vývoje a dochází k přesvědčení, že cenou, kterou platíme za kulturní pokrok, je úbytek štěstí v důsledku zvýšení pocitu viny. Pocit viny vyvolaný kulturou však není jako takový poznán a zůstává z velké části nevědomý, nebo se projevuje jako pocit nelibosti či nespokojenosti.⁹³

Podle Freuda existuje jistá analogie i mezi kulturním procesem a vývojovou cestou individua. Je toho názoru, že společenství vytváří Nadjá, pod jehož vlivem se uskutečňuje kulturní vývoj. Nadjá určité kulturní epochy vzniká podobně jako u jednotlivce, spočívá na dojmu, který zanechaly velké vůdčí osobnosti, v nichž se nejsilněji ztělesnily některé lidské snahy. Kulturní Nadjá pak stejně jako Nadjá jedince vytyčuje přísné ideální požadavky, jejichž nedodržování je trestáno sklíčeným pocitem viny. A protože se tyto požadavky týkají

---

⁹⁰ FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998, s. 119.

⁹¹ Srov. FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998, s. 118-121.

⁹² Srov. FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998, s. 121-122.

⁹³ Srov. FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998, s. 122-130.

vzájemných vztahů lidí, jsou problematizovány etikou, která ale jen vydává příkazy a o to, zda je Já schopné tyto příkazy vyplnit, se nestará. Zanedbává tak celkovou duševní konstituci člověka a obhajuje to tím, že čím je plnění předpisu obtížnější, tím je záslušnější.⁹⁴

Freud se v závěru své analýzy zamýšlí nad tím, zda když je kulturní vývoj tak lehce aplikovatelný na vývoj jednotlivce, není vhodná diagnóza, že se mnohé kultury staly pod vlivem kulturních snah neurotickými. V zápětí však upozorňuje na postradatelnost této diagnózy společenských neuróz, protože na ně není využitelná žádná z terapií a ani on jim nedovede přinést žádnou útěchu. Co se pak Freudovi jeví jako zásadní, je to, jak lidé do budoucna naloží s poruchami soužití zaviňovanými agresivitou, protože se ocitli v době, kdy jsou schopni vyhladit se do posledního jedince, čehož jsou si velmi dobře vědomi, a proto u nich všeobecně přibývá úzkostných nálad a nešťastnosti.⁹⁵

Polemika s Galimbertim

Odlišnosti v pojetí kulturní krize jsou u těchto dvou autorů zásadní a evidentní. Nejpodstatnějším rozdílem je zřejmě Freudovo přesvědčení, že nespokojenost moderního člověka nemá kulturní, ale čistě psychologický charakter. Stejně tak by se autoři neshodli v názoru na náboženství, o kterém Freud tvrdí, že je pouze bludným přežitkem, jehož postupný úpadek je tím nejlepším, co mohlo západní lidstvo potkat. Galimberti totiž náboženskou víru v žádném případě neodsuzuje. Naopak považuje upřímně věřícího a nepochybovačného člověka za šťastnějšího, protože je schopen opodstatnit si svou existenci a smysl života. I Freudovo doporučení o potřebě vnímat život v naprosté realistické skutečnosti, aby bylo možno žít šťastný život s hodnotami na správném místě, je přesným opakem Galimbertiho mínění o tom, že je nezbytné v člověku podněcovat symbolický život a podpořit duchovní pátrání kvůli jeho podstatě, a to více než kdy dříve. Galimberti se dále také odvolává na spokojenější minulost, ve které se podle všeho žilo lidem snadněji díky opoře náboženské i autoritativní. Freud však tvrdí, že od doby, kdy existuje lidmi vytvořená kultura, jenž podle něho vždy spočívá na potlačování lidských pudů, nemohl být člověk nikdy plně spokojen.

2.2.4 Krize kultury podle Hannah Arendtové

V roce 1961 napsala původem německo-židovská filozofka Hannah Arendtová knihu s názvem *Krize kultury*, která mimo jiné analyzuje tehdejší vztah společnosti a kultury

---

⁹⁴ Srov. FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998, s. 137-139.

⁹⁵ Srov. FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998, s. 139-142.

v Americe, kam během druhé světové války autorka emigrovala. Hlavními symptomy této kulturní krize jsou všeobecně zhoršený stav autority a krizový stav výchovy a vzdělávání. I přesto, že je rozbor zaměřen na geograficky omezenou část světa, můžeme ho lehce aplikovat na celou západní civilizaci. Navíc Arendtová sama tvrdí, že dvacáté století je charakteristické tím, že co se děje v jedné části světa, může se zanedlouho dít takřka kdekoli.⁹⁶

Autorka pojednává o v té době relativně novém fenoménu, kterým byla masová kultura. Její vznik datuje zhruba do doby osmnáctého a devatenáctého století, kdy začalo i obyčejné většinové obyvatelstvo disponovat volným časem a mělo možnost věnovat se kultuře. Tehdy se kultura stala masovou a začala být vnímána jako prostředek úspěchu. Společnost ji chápala jako prostředek k vlastním cílům, především k získání lepšího postavení ve společnosti. Byla používána jako nástroj ke společenskému vzestupu, „k možnosti vzdělat se, tj. vytáhnout se z nižších oblastí, kde údajně bylo místo skutečnosti, vzhůru do vyšších, nereálných sfér, které jsou domovem ducha krásy.“⁹⁷ Problémem je fakt, že kulturním předmětem se může stát jen to, co přetrvává staletí, věčná díla minulosti se však zničehonic stala objektem společenských a individuálních záměrů a ztratila tak na svých klíčových a primárních hodnotách spočívajících v kultivaci ducha a možnosti vést člověka napříč dějinami.⁹⁸

V souvislosti s touto problematikou se Arendtová zmiňuje o negativních poznatech psychologie davu u masového jedince. Její poznatky vypovídají o osamění, které je o to horší, nejedná-li se o izolaci, ale o neviditelnost. Dále pak o podrážděnosti spočívající ve ztrátě vlastní rozhodnosti, o nadměrné schopnosti konzumovat mainstream, ale především o egocentrismu, který svou sobeckou podstatou odcizuje svět od člověka samotného a zároveň tak i jeho od sebe samého.⁹⁹

K opravdové destrukci kultury však podle Arendtové došlo až ve chvíli, kdy „lepší“ vrstva obyvatelstva přišla o nadřazené a určující postavení ve společnosti a ztratila nad kulturou výhradní právo. Kultura se v té chvíli stala jen společenským platidlem vyššího stupně sebeocení a byla v plné míře zneužita ke šplhání po žebříčku uznání. Tak šly kulturní hodnoty

---

⁹⁶ Srov. ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 98.

⁹⁷ ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 126.

⁹⁸ Srov. ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 121-127.

⁹⁹ Srov. ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 123.

„z ruky do ruky a ošoupaly se jako staré mince.“¹⁰⁰ V ten moment ztratily svou způsobilost uvést lidskou mysl v pohyb a byly zaprodány. Destruující procedura ovšem poznamenala také hodnoty morální, které s těmi kulturními úzce souvisí, což se během dvacátých a třicátých let projevilo hlavně v Německu. Pro Evropu a vesměs celou západní tradici to mělo fatální následky, které nás ovlivňují dodnes. Amerika i Evropa tak přišla o základní tradiční hodnoty, na kterých byla vystavěna. Noví jedinci se zde již nerodí s předurčeným úkolem nosit a předávat ony kulturní cennosti. Podstatné podle Arendtové je číst autory minulosti, protože jedině tak budou lidé schopni porozumět tomu, v jakém světě vlastně žijí.¹⁰¹

Předchozí společnost a společnost masová v sobě nesou jeden zásadní rozdíl. Společnost kulturu chtěla, a i když ji využívala pro vlastní cíle, „nespotřebovávala ji.“¹⁰² Masová společnost naproti tomu nechce kulturu, ale zábavu, o kterou se zábavní průmysl dokáže postarat více než dokonale. Veškeré zboží takto vyprodukované je pak spotřebováno jako všechny další konzumní artikly. Ve dvacátém století jsou podle Arendtové produkty zábavy stejnou samozřejmostí jako například chléb, i když nejsou životně důležité – slouží jen k utrácení času, kterého v moderních podmínkách přebývá stále více.¹⁰³

Povaha kulturních hodnot a předmětů, která měla zůstat hýčkaná a nedotčená, se stala jen fungující. Nejvíce je ohrožena, když kulturní „věci“ procházejí reprodukcí, když jsou přetvářeny a redukovány na kýč, například v podobě filmového či knižního zpracování. Není pravdou, že se takto kultura masově šíří, je jen zneužita k tomu, aby poskytla zábavu, a tím se postupně ničí. I když se nejedná o absolutní rozpad kultury, o její úpadek určitě ano. Kulturní předmět je hodnotný svou trvalostí, ale člověku dvacátého století je věčnost těchto symbolů, které mají přetrvat čas vyměřený životu smrtelníků a obohacovat další a další generace, zcela lhostejná – důležitá je jen funkčnost, tj. schopnost uspokojit nějakou potřebu. Mohlo by se zdát, že Arendtová tedy spatřuje jádro problémů v masové kultuře, která ohrožuje morálku a tradice

---

¹⁰⁰ ARENTOVÁ, Hannah. *Krise kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 128.

¹⁰¹ Srov. ARENTOVÁ, Hannah. *Krise kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 127-129.

¹⁰² ARENTOVÁ, Hannah. *Krise kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 129.

¹⁰³ Srov. ARENTOVÁ, Hannah. *Krise kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 129-131.

západní společnosti, avšak masová kultura jako taková vlastně neexistuje.¹⁰⁴ Existuje jen masová zábava, která se „živí kulturními předměty světa.“¹⁰⁵

Arendtová velmi pochybuje, že by této konzumní společnosti mohla pomoci výchova a vzdělání nových generací, na které se vcelku spoléhá, stát se kulturnější, obzvláště za podmínek, které v oblasti školství panují. Podle autorky patří k charakteristickým rysům moderního světa stále se prohlubující krize autority, která je zapříčiněná nemožností vycházet z hodnověrné a nesporné, všem společné zkušenosti.¹⁰⁶ „Všechny starobylé dříve s úctou tradované metafory a modely autoritativních vztahů ztratily věrohodnost.“¹⁰⁷ Svízelný stav, v němž se autorita nachází, se pak samozřejmě promítl i do oblasti výchovy a vzdělání dětí.

Autorka je toho názoru, že edukace utrpěla největší ránu, když se stala věcí politickou. Od začátku dvacátého století se tradovalo v Evropě silné přesvědčení, že ten, kdo chce přivodit nové podmínky, musí začít u dětí. Tak byl během tyranizujících revolučních hnutí indoktrinovaný tlak kladen především na ně. Co se týče Ameriky, důležitou roli v této perspektivě sehrál jiný činitel. Jelikož se jedná o zemi přistěhovaleckou, školský systém byl nastaven tak, aby sloužil ke zdařilé amerikanizaci dětí. Výchova se stala nástrojem politiky, čímž utrpěla velké škody.¹⁰⁸ Škola má totiž vychovávat charakter, z objektivního hlediska poučovat o minulosti a připravovat mladé na budoucnost, ne však sloužit k přejímání zkreslené reality politických ideálů.

Další faktor negativně působící na výchovu a vzdělání je podle Arendtové ten, že kvůli určitým teoriím reformní pedagogiky zavrhl školský systém všechna pravidla zdravého lidského rozumu. Arendtová konkrétně kritizuje hodnotící a vyučovací standardy, které Amerika lehkomyšlně a nekriticky převzala z Evropy. Tyto standardy navíc podle ní nebyly

---

¹⁰⁴ Srov. ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 130-136.

¹⁰⁵ ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 136.

¹⁰⁶ Srov. ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 5-6.

¹⁰⁷ ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 6.

¹⁰⁸ Srov. ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 97-100.

dostatečně ověřeny, aby měly právo nabourat a vlastně téměř odstranit dosavadní tradice a používané metody vyučování.¹⁰⁹

Mezi opatření, které podle Arendtové urychlily a prohloubily krizi výchovy a vzdělání v Americe, patří rovnostářství, ztráta autority učitele a vyučování hrou. Autorka tvrdí, že americká politická nálada klade až přehnaný důraz na koncept rovnosti. Snaží se v rámci demokratických principů odstranit všemožné rozdíly ve všech sociálních sférách, které se mimo starých a mladých, dětí a dospělých, dotýkají i nadaných a nenadaných a bohužel také učitelů a jejich žáků. Logicky je pak takové nivelizace možné dosáhnout jen na úkor talentovaných studentů a učitelovy autority.¹¹⁰

Podle Arendtové je chybou předpokládat, že existuje jakýsi autonomní svět dětí, které jsou schopny o sobě samy rozhodovat. Opěrná autorita, která dříve ležela na bedrech dospělých a učitelů, je dnes přenechána samotné dětské skupině. Přitom je dokázáno, že autorita skupiny je pro jedince vždy psychicky hůře snesitelná. Nejenže je přísnější, ale také „tyranštější“¹¹¹, jelikož šance projevit se či vzbouřit je velmi mizivá. Tím, že dítě necháme napospas autoritě většiny, jako bychom ho vyhnali ze světa dospělých a nechali ho napospas sobě samému – výsledkem je pak „konformismus nebo delikvence mladistvých a často směs obojího.“¹¹² Je mylné předpokládat, že dítě vymaněné z područí autority dospělých je více svobodnější.¹¹³

Dále Arendtová tvrdí, že pozitivně ke zlepšení krize výchovy a vzdělání nepřispívají ani pedagogické fakulty, které pod tíhou moderní psychologie a pragmatismu udělaly z pedagogiky vědu o tom, jak vyučovat obecně bez ohledu na konkrétní učivo. V tomto ohledu je učitel připravován tak, aby mohl učit čemukoliv, než aby precizně ovládat svůj předmět. Nejhůře jsou na tom pak veřejné školy, kde se velice málo dbá na kvalitu výuky každého jednoho

---

¹⁰⁹ Srov. ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 100-102.

¹¹⁰ ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 102-105.

¹¹¹ ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 104.

¹¹² ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 106.

¹¹³ Srov. ARENDOVÁ, Hannah. *Krize kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 104-106.

vyučujícího. Často se tak stává, že znalosti učitele předčí třídu tak maximálně o jednu lekci, a studenti jsou proto více méně odkázáni na vlastní schopnosti.¹¹⁴

A posledním faktem prohlubujícím krizi edukace je podle Arendtové výměna tradičního vyučování za vyučování hrou. Tradiční přísnější a pasivní vyučování učilo dítě zodpovědnosti a zároveň vytvářelo nátlak, aby se vzdalo hravé iniciativnosti. Vyučování hrou je však postavené na předpokladu, že pouze to, čemu se lze naučit hrou, zůstane v dítěti živé. Na postupně budovaný nátlak pracovat, který děti připravoval na vstup do světa dospělých, se tedy zanevřelo. Jakoby se zapomělo na to, že dítě je vyvíjející se tvor připravující se na dospělost.¹¹⁵

Krise výchovy a vzdělání je o to silnější, odráží-li obecnou krizi a nestabilitu celé moderní společnosti. A byla to ona společnost moderny, která dobrovolně odmítla autoritu čili odpovědnost. Odpovědnost za svět, do něhož dospělí přivádějí své děti. Arendtová je zastávkyní konzervatismu a je přesvědčena, že bez jeho hodnot nejsou výchova a vzdělání možné. Jak všeobecná, tak edukační krize autority totiž velice úzce souvisí s krizí tradice (krize tradice spočívá v pokřiveném nebo v žádném vztahu moderních lidí k minulosti). Učitel by měl být zprostředkovatelem mezi starým a novým světem, což znamená, že jeho vlastní profese od něho vyžaduje mimořádný respekt k minulosti. Po celá staletí římsko-křesťanské tradice si vyučující nemuseli být této hodnoty vědomi, jelikož úcta k minulému byla součástí duchovního obzoru, dnes však tomu tak není a je zapotřebí, aby si kantoři uvědomovali, jak velká zodpovědnost jim byla vložena do rukou.¹¹⁶

Polemika s Galimbertim

I přesto, že Galimberti spatřuje příčinu současné krize západu v technicko-vědeckém pokroku a Arendtová ve výše zmíněném procesu kulturní spotřeby, jejich východiska jsou identická. Za stěžejní faktum snížení úrovně vzdělání Arendtová považuje všeobecné oslabení autority, s čímž se Galimberti shoduje v plném rozsahu. Oba upozorňují na negativní dopad rovnostářských vztahů budovaných s dětmi pod záminkou jejich lepšího rozvoje. Cesty obou autorů se rozcházejí až v názorech na výuku učitelů. Podle Galimbertiho jsou učitelé na pedagogických fakultách připravováni jen na onen předmět, který pak zvládají dokonale

---

¹¹⁴ Srov. ARENDOVÁ, Hannah. *Krise kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 106.

¹¹⁵ Srov. ARENDOVÁ, Hannah. *Krise kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 106-108.

¹¹⁶ Srov. ARENDOVÁ, Hannah. *Krise kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994, s. 108-117.

odříkat, ale zapomíná se na komunikační dovednosti, jež by měly být výsadou každého kantora, který je zároveň vychovatelem. Arendtová naopak kritizuje pedagogické fakulty za program vystavěný na přehnané přípravě budoucích učitelů k tomu, jak správně vyučovat, zanedbávající ovšem samotný předmět. Na paměti však musíme mít, že jejich interpretace dělí více než padesát let.

2.2.5 Francis Fukuyama: přizpůsobivost jako základní lidská vlastnost

Americký politolog a filosof japonského původu Francis Fukuyama přichází v roce 1999 s dílem *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*, v němž detailně popisuje hlavní principy společenského řádu a především jeho vývoj od druhé poloviny dvacátého století nejen ve Spojených státech, ale i v dalších hospodářsky vyspělých zemích světa.

Fukuyama ve své knize pojednává především o takzvané éře informačního věku, ve které se společnost vyspělých zemí momentálně nachází. Nejpodstatnější úlohu informační éry tvoří informace, jejichž nositeli jsou sami lidé a jimi vyvinuté chytré stroje. Výroba se stala nadnárodní záležitostí kvůli levným informačním technologiím, jež usnadňují pohyb informací skrze tradiční kulturní společenství a nahradily jí služby. Počátek této doby si lidé povětšinou spojují s devadesátými léty dvacátého století v souvislosti se vznikem internetu, pravda je ale taková, že předcházející doba průmyslová se svému konci přiblížila již v polovině let šedesátých. Tehdy se nápadně zhoršily sociální podmínky ve většině vyspělých zemí světa. Výjimkou byly jen země asijské jako Japonsko, v němž se pro jeho polohu, kulturu a veřejnou politiku projevil níže popsané změny až ke konci dvacátého století.¹¹⁷

V okamžiku, kdy informační věk nahradil ten průmyslový, výrazně začala upadat instituce rodiny, klesla porodnost, stoupl počet rozvodů, zvýšilo se společné soužití párů „na psí knížku“, čím dál více dětí se začalo rodit do neúplných rodin, zvýšila se kriminalita, přibývalo vandalismu, hluboce klesla důvěra nejen ve veřejné instituce, ale i mezi spoluobčany všeobecně a vztahy mezi lidmi se celkově staly krátkodobějšími a povrchnějšími. Fukuyama považuje tyto jevy za společenské zlořády, které způsobily velký rozvrat hodnot.¹¹⁸

---

¹¹⁷ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 15 -18.

¹¹⁸ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 16-18.

Velký rozvrat se projevil v posunu hodnot, který má společný základ ve všech vyspělých západních zemích, přestože stav společnosti je v každé z nich jiný. Všechny změny začaly v šedesátých letech dvacátého století a ve srovnání s dřívějšími obdobími v dějinách, kdy se také posunovaly normy, probíhaly velmi rychle. Západní země jsou ovlivněny tradicí viktoriánského období, jež ovlivnilo morální zásady téměř celého devatenáctého století, kdy většina společnosti vyznávala ideál patriarchální rodiny, která nadevše ctíla manželský stav, a přísné kontrole byl podroben i pohlavní život mladistvých. Prudké společenské změny, které v druhé polovině dvacátého století nastaly v západní společnosti, jsou podle Fukuyamy bezpochyby kulturního původu.¹¹⁹

Kulturní posun, který podkopával viktoriánskou morálku, lze podle Fukuyamy rozdělit do tří úrovní. První úrovní jsou abstraktní myšlenky, které hlásají uznávání příslušníci akademických kruhů. Známým a velmi vlivným hlasatelem v oné věci byl například Friedrich Nietzsche, otec moderního relativismu, zastávající názor, že všeobecné normy chování nemají žádný rozumový základ. Dále i Sigmund Freud, který svou psychoanalytickou školou nesmírně přispěl k propagaci názoru, že příčinou neurózy jsou přílišné společenské zábrany, které potlačují pohlavní pudy. A konečně i antropoložka Margaret Meadová, jež přišla s pojmem kulturní relativismus, a to přímo ve spojitosti s americkými sexuálními praktikami, když tvrdila, že dívky na tichomořských ostrovech na rozdíl od svých amerických vrstevnic mohou vyjadřovat svou sexualitu, protože v tamější společnosti neplatí represivní normy, a je proto mnohem více oproštěna od pocitu viny, žárlivosti a soutěživosti.¹²⁰ „Druhou úroveň představuje lidová kultura, která vzniká, když se jednodušší verze složitých abstraktních myšlenek dostávají k širšímu publiku prostřednictvím knih, tisku a dalších masových médií.“¹²¹ Třetí úrovní jsou pak přetvořené normy chování vznikající na základě oněch propagovaných myšlenek aplikovaných v praxi.¹²²

Nejsilněji ovlivnil tento kulturní posun nukleární rodinu, z čehož pramení celá další řada negativních jevů. Dnes mnozí lidé považují manželství jen za „veřejnou oslavu pohlavního

---

¹¹⁹ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, str. 85-86.

¹²⁰ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 86-89.

¹²¹ FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 86.

¹²² Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 86.

a citového spojení dvou dospělých lidí“¹²³, což dokazují i možné svazky homosexuálních párů. Z historického hlediska ovšem institut manželství vznikl proto, aby chránil svazek mezi matkou a dítětem a aby bylo zajištěno, že se o ně otec ekonomicky postará. Brzy po 2. světové válce však byla vyvinuta antikoncepční pilulka, která ženám umožnila lépe regulovat reprodukci. Ve většině průmyslových zemí začalo více žen pracovat a jejich výdělečná mzda trvale stoupala, což výrazně oslabilo normy mužské zodpovědnosti. Informační věk dal tedy ženám nezávislost, ale zároveň podpořil trend rozvodovosti. Chudých matek samoživitelek proto stále přibývá, s čímž se snaží pracovat sociální stát, který jako by v tomto směru přebíral roli otce. Stát tedy může do jisté míry pomoci chudým neúplným rodinám, ale jen s velkými náklady a s morálním rizikem, že podpoří právě ten druh chování, který se svým zásahem snažil napravit, což v důsledku znamená, že se celý systém sociálních podpor stává kontraproduktivním a jen přispívá k rozpadu rodin.¹²⁴

Fukuyama analyzuje západní kulturu a pátrá po příčinách zlořádů, jakými jsou již zmíněná zvýšená kriminalita nebo pokles důvěry mezi lidmi. Důvodů, proč zločinnost stoupla v takové míře, je několik, nejvýrazněji ji však ovlivnila narůstající etnická různorodost obyvatel měst, která je podporována kulturní multikulturalistickou ideologií. Problém spočívá v tom, že tam, kde žijí lidé příliš rozmanití z hlediska kultury, jazyka, náboženství nebo etnického původu, nikdy nevznikne opravdové občanské společenství, které dokáže své členy přimět, aby dodržovali společné neformální normy. Dalším neméně důležitým faktorem, který rozhoduje o míře kriminality, je již zmíněná upadající instituce rodiny. Sklon k nízkému sebeovládání totiž vzniká v poměrně časném věku. Nejčastěji pak problémoví jedinci pocházejí z rodin, kde chybí otec, který by své syny povzbuzoval, ukázněval je a sloužil jim jako vzor.¹²⁵

Co se týče poklesu důvěry, je Fukuyama přesvědčen stejně jako mnozí další, že souvisí s rozmachem televize, která v lidech dennodenně podporuje pocit strachu a cynismu. Jasným důkazem je fakt, že nejpropastnější snížení všeobecné důvěry bylo zaznamenáno u první generace, pro kterou televize již nebyla vzácností a vyrůstala u ní. Televize je však jen jednou z příčin nárůstu nedůvěry. Stejně jako u kriminality i zde hraje svou roli degenerující instituce rodiny a s ní rostoucí počet rozvodů. Je logické, že vyrůstá-li dítě se svobodnou matkou, která

---

¹²³ FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1.

Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 114.

¹²⁴ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1.

Přeložil Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 114-130.

¹²⁵ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1.

Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 90-95.

si každou chvíli vodí domů jiného partnera, bude mít cyničtější názor na všechny dospělé. Dalším činitelem, který nelze v této věci opomenout, je i úpadek náboženství a zesvětšťování společnosti. Z průzkumů lze jasně vyčíst, že věřící lidé jsou mnohem důvěřivější než nevěřící. A poslední velmi důležitou okolností v této problematice je rostoucí individualismus, který svou touhou po co největší autonomii vede ke zpochybňování všech autorit, čímž oslabuje sociální kapitál postavený na společných hodnotách, jež právě autority představují.¹²⁶

Fukuyama tvrdí, že společnost je tím spokojenější a šťastnější, čím stabilnější je její *sociální kapitál*, což chápe jako soubor neformálních hodnot a norem, které uznávají příslušníci určité skupiny. Jestliže totiž členové skupiny očekávají, že ostatní budou poctiví a spolehliví, začnou si vzájemně důvěřovat a mohou pak lépe spolupracovat a fungovat na společných principech. To se však od poloviny dvacátého století daří jen těžko, protože většina západních veřejných politik aplikuje do společnosti zásady morálního relativismu zastávajícího názor, že žádný soubor hodnot nebo norem bychom neměli považovat za nadřazený ostatním.¹²⁷

Jedním z nejdůležitějších zdrojů sociálního kapitálu je vzdělání. Po školách se ale často chce, aby nahrazovaly rodiče, kteří nezvládají výchovu. Mnohým učitelům však dělá čím dál tím větší potíže udržet základní pořádek a zabránit násilí ve třídách, natož utvářet charakter svých studentů podle běžných kulturních vzorců. Spojené státy navíc stáhly ze svých požadavků na školský systém, aby děti imigrantů asimiloval, na čemž nejvíce utrpěla občanská výchova a americké dějiny a hodnoty, které pomalu mizí ze školních osnov. Podle Fukuyamy školy ubírají ze zásob sociálního kapitálu, když podporují bilingvismus a multikulturalismus.¹²⁸

Jak se jasně jeví z výše popsaných zlořádů, sociální kapitál v západních společnostech za poslední půlstoletí prudce klesl. Mohlo by se proto zdát, že současné liberální společnosti jsou odsouzeny ke stále hlubšímu mravnímu úpadku a sociální anarchii, až dokud se nezhroutí. Fukuyama je však toho názoru, že tomu tak nebude, jelikož lidská přirozenost nám káže vytvářet si morální pravidla a společenský řád. Kultura vytvořená člověkem je totiž dynamickou silou, která se neustále přetváří – „pokud ne v důsledku zásahů státu, pak interakcí

---

¹²⁶ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 98-104.

¹²⁷ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 289-292.

¹²⁸ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 269-271.

tisíců decentralizovaných jednotlivců, z nichž sestává společnost.“¹²⁹ Jestliže tedy kvůli nezastavitelnému technickému pokroku začne být nemožné udržet při životě staré normy a hodnoty, začneme hledat nové a budeme se snažit dohodnout na jiném uspořádání, které vyhoví našim potřebám. Sociální kapitál není „kulturním pokladem, který jedna generace odkazuje druhé – není něčím, co se může nenávratně ztratit.“¹³⁰ Lidé ho vytvářeli po celou dobu své existence, přizpůsobovali se okolnostem, nátlakům i zvrátům a stejně tak tomu bude i v moderním kapitalistickém světě. A i když vývoj soudobého kapitalismu destabilizoval tradiční sociální normy, je třeba se zamyslet nad tím, zda nevytvořil jiné zdroje společenského řádu.¹³¹

Kapitalismu jistě nelze odepřít, že má destruktivní povahu, co se týče tradičních závazků. Také však vytváří nový řád a normy. Fukuyama tvrdí, že tržní společnost mravní vztahy poškozuje, zároveň je ale i zlepšuje. Když zaměstnavatel pro vyšší výkonnost propouští dlouholeté zaměstnance nebo když se láska přepočítává na peníze, můžeme rozhodně hovořit o úpadku morálky. Vezmeme-li ovšem věc také z druhé stránky a uvědomíme si, že společné pracoviště vytváří v lidech pocit sounáležitosti, učí je poctivosti a rozvážnosti tím, že jsou nuceni dlouhodobě spolupracovat, dá se jistě mluvit o posilování sociálního kapitálu.¹³²

Postupné přizpůsobování zrychlenému tempu v procesu přetváření norem už podle Fukuyamy jistě započalo a podle všeho se lidstvo posunuje správným směrem. Už na sklonku dvacátého století jsou podle něho vidět jasné pokroky. Podstatně totiž zpomalil růst kriminality, rozvodovosti, počtu nemanželských zrození a nedůvěry. Začalo se upouštět od populární kultury oslavující sex, jež líčila tradiční nukleární rodinu jako pokrytecký útlak. Důležité je diskutovat, argumentovat a pouštět se do střetů, protože sám se společenský řád neobnoví. Důležitou úlohu sehrává v jeho rekonstrukci také stát, který svou policejní mocí a podporou vzdělávání může k vytváření sociálního kapitálu výrazně přispět.¹³³

---

¹²⁹ FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 151.

¹³⁰ FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 156.

¹³¹ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 151-252.

¹³² Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložil Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 262-266.

¹³³ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 282-288.

I technika je podle Fukuyamy schopna velmi pozitivně přispět mnoha způsoby. Například může pomoci zbrzdit úpadek příbuzenských vztahů a rodinného života. Díky moderním počítačovým sítím a komunikačním technologiím mohou lidé pracovat doma a trávit tak více času se svými blízkými. I když se to dnes může někomu jevit zvláště, po celou dobu historie lidstva trávili manželé dny doma a společně, protože obrovskou většinu obyvatelstva tvořili sedláci nebo rolníci a rodinný život a práce se odehrávaly na stejném místě. Až teprve s příchodem průmyslové revoluce, která nahnala lidi do továren a kanceláří, začali manželé trávit dny odděleně. Může se tedy stát, že technika bude schopna obnovit to, o co nás průmyslový věk připravil.¹³⁴

Společnost obnovuje svůj sociální kapitál složitě, proces obnovy většinou trvá až několik generací, a protože technické změny často bývají tak rychlé, že jim nestačíme přizpůsobovat svá sociální pravidla, vybírají si mnoho obětí.¹³⁵ Historický vývoj společenského řádu je cyklický – jednou klesá, jindy stoupá a „nic nezaručuje, že se bude vracet do vzestupné fáze tohoto cyklu, naší jedinou nadějí je úžasná vrozená lidská schopnost rekonstruovat rozvrácený společenský řád.“¹³⁶

Polemika s Galimbertim

Stejně jako Galimberti i Fukuyama je toho názoru, že rozpadající se žebříček tradičních hodnot je záležitostí kultury. Shodují se v tom, jak k posunu hodnot došlo i proč se náš svět dostal tam, kde právě je. Oba však z dané situace vyvozují jiné důsledky. Přestože si Fukuyama uvědomuje, že nejen morální zásady v poslední polovině dvacátého století poklesly, je přesvědčen o tom, že je podstatou lidské přirozenosti vypořádat se se změnami a přizpůsobit svůj život nadcházejícím zvrátům. Když v roce 1999 psal svou knihu *Velký rozvrat*, byl dokonce přesvědčen o tom, že už se celá situace začala zlepšovat. Nezbytné je podle něho poučit se z dosavadních chyb a vzájemnou spoluprací se posunovat kupředu. V tom se však s Galimbertim rozhodně neshodnou. Italský filosof se dívá na svět mnohem pesimističtějším pohledem – informační věk techniky považuje za destruktivní a nastalou situaci pak za téměř bezvýchodnou. Důležité je ale také podotknout, že mezi pojednáními obou autorů stojí osm let,

---

¹³⁴ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 285-288.

¹³⁵ Srov. FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 292-293.

¹³⁶ FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložila Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006, s. 293.

což je v tempu postmoderních změn vlastně celá věčnost. Například to, že Fukuyama spatřuje v informačních komunikačních sítích možnou naději na zlepšení pro sociální a hlavně rodinné vztahy, může být způsobeno tím, že v době jeho tvorby ještě měl doma málokdo internet a masové sociální sítě jako Facebook byly v „nedohlednu“.

2.2.6 Vnímání postmoderního světa Zygmunta Baumana

Zygmunt Bauman je významný polsko-britský sociolog ovlivněný hrůzami holocaustu a sovětského režimu, který takřka všechna svá díla zasvětil analýzám postmoderního světa, jenž se podle něho stal domovem zatracené budoucnosti. Ve své publikaci z konce 20. století *Úvahy o postmoderní době* Bauman tvrdí, že lidé zcela pozbyli důvěru v lepší zítřky, protože jim je zkrátka nemá kdo zaručit. Nynější západní společnosti předcházela celá řada řádotvorných systémů, mezi něž patřil i sebejistý stát, jehož vedení vždy slibovalo projekt dokonalé společnosti. Zkušenost však ukázala, k čemu všemu až může vést bezmezná důvěra vložená do rukou utopistických vizionářů, a tak není divu, že opatrnost se stala dnešnímu člověku každodenním chlebem. V současné době lidé hledí jen s velkou podezíravostí na přísliby „spasitelů“ zavazujících se k převratné změně vedoucí k lepší budoucnosti.¹³⁷

Autor se pozastavuje nad tím, jestli si naše pokroková vědecko-technická civilizace vůbec ještě zaslouží být oslavována, když si uvědomíme, že umožnila vzniknout věcem, jako jsou jaderné zbraně navržené a sestrojené tak, aby zahubily co největší počet lidí. Podle Baumana bylo jen otázkou času, než se účelový duch modernity mine účinkem a než dojde ke katastrofám, jakými byly zákopová válka, Osvětim, gulagy nebo Hirošima. Takovým neštěstím je třeba předcházet, a proto by měl dnešní člověk začít vážně uvažovat nad tím, zda je vhodné považovat paradigma tohoto světa stále ještě za pokrokové a není-li případné přemýšlet o něm spíše jako o rizikovém.¹³⁸

Kromě nedopočitatelného množství lidských životů má ovšem vědecko-technický rozmach na svědomí také ztrátu identity jedince. Podle Baumana se předmoderní literatura vůbec nezmiňuje o problematice osobnosti jako takové, protože tehdy měl ještě každý člověk své místo ve světě vymezeno tak pevně, že ho nikdy ani nenapadlo snažit se to změnit. Až na mořeplavce, zcestovalé obchodníky, vojáky či poutníky žili lidé v jednom městě či vesnici na

---

¹³⁷ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrusek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 13-15.

¹³⁸ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrusek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 15-16.

dohled stejným lidem, kteří se respektovali a navzájem pro sebe něco znamenali. To všechno se však změnilo v důsledku rychlého růstu mobility, která s sebou přinesla i úzkostlivou anonymitu. Člověk dnes velmi snadno splyne s davem a je pro něho velmi těžké najít a obhájit si své místo, jež by ostatní uznávali. Identitu dnes člověk nezíská při narození, ale naopak se ji celý život snaží najít.¹³⁹ „Při tomto hledání je pak nejhůře překonatelnou překážkou zcela bezvýsledné motání se mezi steskem po *communitas*, touhou být částí něčeho silnějšího, než je křehké Já, a strachem ze ztráty identity, která zpravidla končí zjištěním, že svoboda bez společenství se rovná šílenství a společenství bez svobody je otroctvím.“¹⁴⁰

Další důležitou součástí postmoderního světa, které si Bauman všiml, je „epizodičnost“ života. Touto epizodičností je zde myšleno úsekové tempo existence člověka, který díky tomu, že přestal doufat v budoucí pozitivní změnu, začal svůj život žít nezodpovědně v neomezené svobodě, jako by si neuvědomoval spojitě následky, které přijdou. Lidé dnes do svých světů nechávají úmyslně vkročit jen prožitky, ze kterých plyne jisté uspokojení, ale jakmile nastanou komplikace, dávají urychleně od všeho ruce pryč a na místo řešení problémů jen čekají na to, co život přinese dál. Žijí tak ve stavu prozatímní přechodnosti, která jim nedovolí dělat věci plně a do hloubky, což se projevuje jak při hledání a výkonu dočasného zaměstnání, tak třeba i v trvání a kvalitě mezilidských vztahů.¹⁴¹

Bauman rozděluje čtyři typy charakteristických vzorců postmoderní osobnosti, které koexistovaly již v předpostmoderních časech, ale až dnes se staly každodenní normou chování: *zevloun*, *tulák*, *turista a hráč*. Prvně budeme pozornost věnovat *zevlounovi*, který se stal hlavním symbolem moderní městské kultury a jenž je zřejmým výtvozem výše zmiňované anonymity, již vytvořilo spolužití v hustě zalidněném městě s cizími lidmi. Bránou zevlounovy duše jsou oči a ty se nechají zaujmout jen vábně vypadajícími nicůtkami, ale podstatných věcí si nevšímají. Jeho život provází povrchnost, díky níž vnímá okolí jen zběžně a cíleně vyhledává společnost přínosných lidí. Velmi mnoho času pak tráví u televizní obrazovky, která mu je

---

¹³⁹ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrusek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 25-29.

¹⁴⁰ BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrusek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 97.

¹⁴¹ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrusek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 33-38.

schopna ukázat „celý svět“ v pohodlí čtyř stěn obývacího pokoje, což znamená, že už se pak „zbytečně nezahazuje“ s objevováním půvabů světa skutečného.¹⁴²

Dalším charakteristickým modelem je *tulák*. Podle Baumana lze lidi z dřívějších dob přirovnat k poutníkovi, jenž dobře znal trasu i záměr své životní cesty, zatímco dnes můžeme všechny považovat spíše za tuláky, kteří nevědí, kam vlastně směřují. Nejasný záměr trasy je ale ve skutečnosti nijak zvlášť netrápí, protože v tak rychle se transformujícím světě mohou přeci svůj cíl kdykoli změnit. Dá se říct, že pro tuláka je cílem už samotná cesta vystavěná jen na několika pravidlech¹⁴³: „nеспálit se, nepodlehout nostalgii, nepřihlašovat se k trvalému pobytu, nenáležet, nevázat se příliš na jedno místo, nepokoušet se najít zalíbení v jednom místě, nezamilovat se.“¹⁴⁴

Třetí Baumanem popsanou povahou postmoderní osobnosti je *turista*, který má velmi podobné vlastnosti jako tulák, ale přece se něčím odlišuje. Rozdíl mezi nimi je ten, že turista cestovat nemusí, ale chce. Vydává se často mimo domov za dobrodružstvím, získat co nejpestřejší dojmy a zážitky, jež jsou jeho hlavním úlovkem. Turista touží spatřit to, co ještě nikdy neviděl, aby se odboural od svých každodenních stereotypů. Důležitou roli zde hraje také vymezený čas, který si turista na svou cestu za jinakostí vyhradil – dočasnost dovolenkového pobytu mu totiž poskytuje právo zvolit si, kým chce onu vyhraněnou dobu pro neznámé být a kým naopak být nechce.¹⁴⁵

V poslední řadě Bauman představuje povahové rysy *hráče*, jehož epizodní přístup k životu je dnes aplikovatelný částečně na každého. Hra sama o sobě většinou nemívá dlouhé trvání a vždy má svůj konec, někdy šťastný, jindy méně šťastný, ale konec – úplně stejně jako každá z krátkých epizod ze života postmoderního člověka. Další hra pak začíná znovu od začátku bez reakce na poslední herní výsledek a soupeři jsou si znovu zcela rovni, jako kdyby neexistovala žádná kauzální minulost. Kdykoli a z ledajakých důvodů, třeba jen když hra přestane být zábavná a naplňující, je možné ji beztrápně opustit, zanechat za sebou spoluhráče

---

¹⁴² Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrusek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 40-46.

¹⁴³ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrusek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 46-48.

¹⁴⁴ BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrusek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 49.

¹⁴⁵ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrusek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 49-53.

i protihráče a začít úplně jinou lákavější hru. V tomto abstraktním přirovnání pak můžeme vidět, jak se hráčův život zmítá v ruletě nahodilostí dočasně uspokojivých chvil.¹⁴⁶

Původ těchto nepříznivých charakteristických znaků národy dnešních lidí tkví ještě v éře moderny, protože současnost je podle Baumana vždy projektem minulosti. Společenským rysem té doby byla státní kontrola shora dolů, která náležela institucím, jakými byly škola, kasárna, nemocnice, chudobince, blázince, sirotčince, věznice či průmyslové podniky. Nezadržitelný technický pokrok ovšem způsobil úplnou privatizaci sociálního života a přenesl tak celou tíhu zodpovědnosti na bedra každého individua. Ač lidé nebyli vždy spokojeni s režimem dohledu, jenž za poslušnost sliboval vyproštění z trýzně volby, měli alespoň jasno v tom, na koho svalit vinu. Současné všeovládající poměry trhu však onen osvobozující stav ani možnosti kolektivních vzpour zprostředkovat nedokážou, a proto jsou životy lidí protkané strachem ze správnosti vlastních rozhodnutí, které nemá kdo potvrdit. Ze všech nejtěživější soudobou starostí je pak životní *ambivalence* spočívající ve strachu z toho, že se nikdy nedosáhne dokonalého vrcholu, a současně obavy, že se ho dosáhne a že pak už směřují všechny cesty jenom dolů.¹⁴⁷

Zygmunt Bauman je toho názoru, že dlouhodobá pospolitost společnosti a náboženství není nahodilá. Člověk se po celou dobu své existence snažil vymanit z nesmyslnosti chaosu, jenž staví život do pozice čisté náhody. Lidé potřebují autoritu – vyšší rozum, jenž disponuje mnohem větší ospravedlnitelnou silou než všichni dohromady. Autoritu, s jejímiž morálními stanovisky by se mohli ztotožnit, která by si tvořila všeobecný nárok na jejich úsudek a poskytla jim řád životních jistot. Ve světě samotném se totiž nedá nalézt žádný univerzální princip, který by dokázal obhájit a zdůvodnit smysl veškerenstva.¹⁴⁸

Své rozjímaní o postmoderním světě však autor nekončí v čistě negativním duchu, když tvrdí, že současnou problematickou situaci je třeba uchopit za ten správný konec a postavit se k ní jako k výzvě. Důležité je bez okolků přijmout se vší odpovědností vlastní morální nezávislost, jež člověku nikdy nenáležela tak plně jako dnes, a zacházet s ní s tím nejlepším vědomím a svědomím.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrusek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 53-56.

¹⁴⁷ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrusek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 64-84.

¹⁴⁸ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrusek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 115-127.

¹⁴⁹ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrusek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 163.

Polemika s Galimbertim

Bauman se svou interpretací krize postmoderního světa oproti Galimbertimu v ničem zásadně neliší. Mnohem větší důraz než Galimberti však klade na působení státních režimů, které hrají v momentální neukotvenosti současných lidí důležitou roli. Silný stát měl totiž podle Baumana na každodenní život běžného občana tak výrazný vliv, jako nic jiného. V průběhu dvacátého století ovšem všechny západní země, (i když některé podstatně déle, což se v jejich mentalitě a žebříčku hodnot také projevuje), získaly statut liberální demokracie, jenž nabízí takový prostor svobody, která se díky odstranění hierarchie a veškerých autorit stala samoúčelnou a izolační. V čem se pak autoři dále shodují, je rizikové paradigma současného světa. Neustále se vyvíjející a oslavované technologie už byly v první polovině dvacátého století využity člověkem proti člověku v takové míře, že dnes stačí jen opravdu málo, aby lidstvo kompletně zničilo samo sebe. Také jejich názor na přístup k životu u postmoderního jedince se příliš neliší. Bauman mluví o epizodnosti a Galimberti o prožívání přítomnosti absolutním způsobem, oba dva přístupy ale vypovídají o budoucnosti bez příslibu, o užítkovosti a o povrchnosti mezilidských vztahů. Stejně tak i Baumanovy charakteristické vzorce postmoderní osobnosti bychom mohli bez problémů přiřadit k příkladům Galimbertiho pojednání o současném stavu západní společnosti.

2.2.7 Andrej Rajský a nihilismus jako výzva

Slovenský filozof Andrej Rajský je toho názoru, že zkoumání fenoménu nihilismu je nevyhnutelnou podmínkou pro pochopení současné problematiky bytí, a v rámci své profese pedagoga trnavské univerzity se zabývá zkoumáním mentality mladých lidí a mírou jejich vzdělanosti a vychovatelnosti v nynějším postmoderním světě. Své poznatky shrnul v knize *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*, která nás kromě jeho podrobné nihilistické analýzy seznamuje také s úlohou náboženství v nihilistické kultuře a kritickým stavem současné edukace.

Andreje Rajského rozhodně nemůžeme řadit mezi pesimistické proroky postmoderny, což dokazuje i jeho uvažování o pojmu *krize*, který se stal nejčastějším přívlastkem doby, o níž pojednáváme. Nihilistický statut současnosti je považován za kritický, pokud však podrobíme slovo krize (*řec. krísis*) malé analýze, zjistíme, že znamená moment zvratu – v antické medicíně bylo toto slovo používáno v okamžiku, kdy se rozhodovalo o budoucnosti pacienta – uzdravení, nebo smrt. A i když v nás etymologie onoho výrazu vyvolává spíše negativní představy, má zcela jistě dvojnásobnou povahu a záleží tedy především na pozorovateli, jak vyústění z krize

v závislosti na svých stanoviscích pojme. Podle Rajskeho může být nihilistická krize změnou s potenciálně léčebným a posilujícím účinkem, jelikož v období lhostejnosti, uváznutí v nerozhodnosti, nudy či rezignace může být sáhnutí si na dno ojedinelou příležitostí k dalšímu rozvoji.¹⁵⁰

Rajský si pokládá otázku, zda je možné překonat nihilismus novým přístupem k bytí. Oním překonáním může být náboženství. Náboženství totiž podává výklad o smyslu lidské existence, a tak by mohlo být východiskem z nihilismu. Stavebním kamenem náboženství je sakrální zkušenost, která se v postmoderně vzdaluje od tradičních náboženských systémů. V jednadvacátém století, s postupující technizací společnosti, přebírá svět techniky některé prvky religiozity. V sakrální dimenzi tak vzniká nový prostor, kde chybí pojem boha, a vzdaluje se od transcendence. Je s podivem, že technizací vznikající „odlidštění“ vyvolává v člověku touhu po kořenech bytí a smyslu lidské existence. Rajský nazývá tento stav přednáboženským posvátnem, které dává člověku pocit neúplnosti. Lidské bytí se tak dostává do náhradního virtuálního světa a vytváří si novou transcendentální formu. Zkušenost s posvátnem se prostřednictvím této nové formy anonymizuje a individualizuje.¹⁵¹

Podle Rajskeho se tak připravuje návrat k polyteismu jako obrana nihilistického způsobu života, kde se destruuji naděje. S postmoderní interpretací sakrálna se vytvářejí dvě možnosti: „Buď je posvátno skutečnou šancí na znovuobjevení cesty k nové náboženské zkušenosti, nebo je znakem skeptické ontologie“¹⁵², pro kterou je úsilí o vymezení se od mnohosti nesplnitelným nárokem. Rajský dále přichází s pojmem novopohanství a hovoří o znovuobjevení mýtu v postmoderní době. To vypovídá o tom, že onen proces objevování a zanikání sakrálních momentů je cyklického charakteru. V minulosti lidé interpretovali svou existenci pomocí mýtu. Později mýty nahradilo náboženství. S příchodem nihilismu se pevné body náboženství zhroutily a lidé znovu inklinují k mýtům. To dokazuje, že posvátno je neoddelitelnou součástí lidského myšlení. Posvátno pak také přináší do postmoderní kultury teoreticko-praktický přínos tím, že napravuje zdeformovaný virtuální svět.¹⁵³

---

¹⁵⁰ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 147-150.

¹⁵¹ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 32-35.

¹⁵² RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 35

¹⁵³ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 35-37.

S nihilismem souvisí také sekularizace, která se snažila kulturu vymanit zpod kontroly náboženství, čímž znovuotevřela otázku náboženství, zejména křesťanství. Je chápána buď jako přirozený historický vývoj, anebo jako postupné uvědomování si lidské autonomie. Sekularizace, zejména na západě, neznamená vykořenění tradičních hodnot, ale představuje spíše transformaci do nových podob,¹⁵⁴ což je v současnosti patrné například v rostoucí oblíbenosti myšlenek hnutí New Age.

Normativní rámec chování kdysi přicházel zvnějšku (např. v podobě příkázání), nyní je však vytváření norem ryze individuální záležitostí. Proces individualizace norem je spojen s větším prostorem životní svobody, ale i se skeptickým přístupem k absolutním hodnotám.¹⁵⁵ Dynamicky se rozvíjející společnost rozbořila statický teologický diskurs a Bůh „se stal nepotřebným k řešení lidských problémů.“¹⁵⁶ Ovšem sekularizace opětovně vyvolává a znovuoživuje touhu po Bohu. Stručně řečeno: proto, že starý Bůh „zemřel“, se na jeho místo dere „Bůh“ nový v podobě svobodného rozhodování.¹⁵⁷

Rajský také tvrdí, že sekularizovaná postmoderní situace rovněž zesvětštila sakrální momenty života a úlohou současné teologie proto je přestat postmodernímu člověku podbízet tradiční křesťanské hodnoty stále stejným zvyklostním způsobem, uchopit jeho současnou transcendenci a nabídnout mu takového Boha, který abstraktně universální teologické pojmy, pro lidský rozum těžko uchopitelné, snese z nebeských výšin blíže k němu.¹⁵⁸

Dále se autor zabývá problematikou situací dnešního vzdělávání, jemuž přisuzuje zcela utilitaristický charakter. Hlavní problém vidí v tom, jak se svět příslibu nových technologií a globálního trhu proměnil ve svět mravně závadné a nepřehledné hrozby. „V závalu informací a technických poznatků se už nic nejví jako reálné, protože všechno je možné, a tedy virtuální. Kde není reality, tam není ani autority, která by poznáním či morální kompetencí mohla realitu

---

¹⁵⁴ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 39-40.

¹⁵⁵ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 39-44.

¹⁵⁶ RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 44.

¹⁵⁷ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 48.

¹⁵⁸ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 49-51.

zprostředkovat novým generacím.¹⁵⁹ Vzdělání už není považováno za hodnotu, po které člověk prahne a z níž se těší, ale za pouhý prostředek sebezáchovy před hrozbou budoucnosti. Rodiče i žáci chápou studium jako jakési vyzbrojování, které jim pomůže lépe se prosadit. Klíčovou záležitostí všech studijních poznatků musí být jejich účelovost a užitečnost na trhu práce, jinak jsou považovány za bezsmyslné.¹⁶⁰

Strach z budoucnosti, který lidé dnes pocítují, však není náhodný. Rajský ho velkou měrou přikládá médiím, která vytvářejí každodenní „realitu“ svým vlastním způsobem. Součástí všedního dne se stalo sledování televizních zpráv komerčních vysílacích stanic s nepřeborným množstvím apokalyptických informací, které mají obrovský vliv na formování veřejného mínění, v němž zvyšují vědomí strachu a ohrožení. Následkem je pak vzdělání vnímané jako zabezpečení proti nejrůznějším existenčním rizikům.¹⁶¹

Rajský si uvědomuje, že dospělí, učitelé, rodiče i vychovatelé jsou sami aktivními účastníky nihilistické kultury, a v kontextu edukace si klade otázku, zdali vůbec „může slepý vést slepého.“¹⁶² Vychovávající jsou totiž sami produktem nihilistické kultury, jejíž funkcionálně-mechanický systém je předurčil k tomu vést své svěřence a potomky stejným účelovým způsobem a tedy vnímat je jen jako pouhé sériové fragmenty trhu. Důležité však je, aby si ony výchovné generace byly této skutečnosti vědomy, věcně ji zhodnotily a postavily se jí čelem, protože jedině tak s ní mohou smysluplně pracovat.¹⁶³

Je zcela nezbytné změnit současný funkční přístup pedagogů ke svým žákům. Je třeba přestat s „vyzbrojovací“ výchovou a vzděláváním, díky kterému se mohou vzepřít světu, jenž je ohrožuje, protože pokračovat v něm by znamenalo onen svět jen podporovat. Podle Rajského je nutné vychovávat mladé k „neužitečnosti“, jelikož pouze vše, co se přičí utilitaristické logice,

---

¹⁵⁹ RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 170.

¹⁶⁰ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 170-171.

¹⁶¹ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 172-173.

¹⁶² RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 9.

¹⁶³ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 181-182.

odhaluje to, co je člověku nejužitečnější – tvořivou iniciativu, hloubku, tajemnost, křehkost a uvědomování si vzácnosti každého jedince.¹⁶⁴

Pro učitele to znamená nevytvářet hierarchii ve třídě podle nejlepších, praktikovat individuálně zaměřený přístup na každého ze svých studentů, pomáhat mu budovat jeho velké sny, naslouchat mu, komunikovat s ním nejen na institucionální úrovni, ale hlavně oslovovat ho vlastním jménem. Pouze vytvářením interpersonálních vztahů a velkorysostí je možné v každém žákovi probudit pocit sebedůvěry výjimečné osobnosti, která je schopná dát smysl životu i v prostředí všeobecné krize. Frustrace a letargie dnešní mládeže nemá podle Rajskeho jednotlivý psychologický charakter, ale je odrazem všeobecné společenské apatie a „diagnózou západní společnosti.“¹⁶⁵ Vyléčit tuto diagnózu může jen vychovatelova kultivace a podpora vnitřního duchovního života mladého člověka.¹⁶⁶

Polemika s Galimbertim

Rajský ve své knize uvádí Galimbertiho jako jednoho z mnoha autorů, kteří se věnují problematice nihilismu. Svým způsobem se dá říct, že v jistých směrech z něho také vychází. Například v názorech na současnou edukaci se vůbec neliší. Rajský do detailu sdílí Galimbertiho rozhořčení z momentálního stavu výchovy a vzdělávání mladistvých, když píše o tom, jak je vnímáno jen pro svou budoucí možnou užítkovost. Také přístup vychovávajících generací, ať už učitelů či rodičů, neshledává příliš šťastným a stejně jako Galimberti vyzývá k osobnějším a laskavějším, avšak autoritativnímu přístupu. V čem se pak tyto dva autoři neshodují, je možné východisko ze současné nihilistické krize západní kultury. Rajský tvrdí, že tento krizový stav je pro náš svět dost možná odrazovým můstkem. Galimberti je však toho názoru, že z této krize již není cesty ven a že je jen otázkou času, než nihilistická západní kultura zničí samu sebe. Dále také negativně pojednává o sekularizaci západní civilizace, zatímco Rajský v ní spatřuje naději. Podle něho otevřela prostor pro nové transcendentní prožitky, které nejsou nařízené zvenku, ale naopak. Je přesvědčen, že přílišná technizace v lidech samovolně probouzí touhu po sakrálnu a to je fakt, se kterým by měly současné církve začít pracovat.

---

¹⁶⁴ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 177.

¹⁶⁵ RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 184.

¹⁶⁶ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 177-184.

3 Výzkumná část

Výzkumná část popisuje cíl, vymezení a charakteristiku výzkumu. Dále představuje sestavu výzkumných otázek, na něž navazuje metodologická část zdůvodňující volbu použitého přístupu a jeho praktickou aplikaci v rámci studovaného fenoménu. Za významný úsek této části práce považují také obhajobu eticky problematických situací, které se v průběhu sběru dat vyskytly. Co se týče výsledné analýzy údajů, byla zpracována tabulka odrážející současný stav nihilismu u české mládeže, následně detailněji objasněna zevrubnou reflektující zprávou.

3.1 Cíl výzkumu

Cílem tohoto kvalitativního terénního výzkumu je pomocí hloubkových rozhovorů odkrýt aktuální podobu nihilismu u mladých lidí v České republice. Důležité je samotné zmapování současné hodnotové situace mladistvých, a to jak pro lepší orientaci v jejich světě, tak i pro zkvalitňování přístupu k nim.

Záměrem je i jakási provokace, jež má u budoucích i současných výchovávajících generací podnítit kritické uvažování o výchově, jejíž potenciál by měl spočívat v předání kvalitního hodnotového systému vystavěného na důvěře v pevný řád, uvědomování si cennosti pravdy, tolerance, cílevědomosti, přirozené zvědavosti, smysluplnosti konání, úctě, lásky a pokoře k ostatním lidem, k životnímu prostředí, k vlastní kultuře, ale především k sobě samým. Úmyslem je tedy varování před nynější stále preferovanější výchovou opírající se jen o co nejlepší a nejefektivnější možné vzdělání a materialistickou výbavu umožňující jedinci jednodušší přežití v dnešním povrchním vědecko-technickém světě, bez snahy postihnout a předat hlubokou podstatu života samotného. Výzkum by měl tedy, mimo jiné, věcně přispět k porozumění nihilistickému fenoménu, aby bylo možné na něj lépe reagovat a přijímat určitá opatření.

3.2 Výzkumné otázky

Otázky rozhovoru přímo reagovaly na Galimbertiho knihu *Znepokojivý host: Nihilismus a mládež*. Hlavní výzkumná otázka byla před začátkem sběru dat formulována takto: **Vyznává soudobá česká mládež nihilistický postoj?** Dílčí otázky výzkumu se pak odvíjely od této základní.

- 1) Popiš mi v 5 větách, jak sám/sama sebe vnímáš, co si o sobě myslíš, že jsi za člověka.
- 2) Otázky ohledně ZŠ a SŠ.

- Jaký typ učitele pro tebe byl autoritou a jaký naopak ne?
  - Jaký typ učitele ti nejvíce dal a bez jakého by ses naopak určitě obešel?
  - Bylo pro tebe učení problematické?
  - Mohl/a ses obrátit na některého z kantorů, když jsi měl/a problémy s probíranou látkou?
  - Stalo se ti někdy, že tě učitel spíše potopil ve chvíli, kdy jsi od něj čekal spíše pomoc?
  - Co pro tebe bylo motivací při studiu?
  - Myslíš si, že kdyby vás ve třídě bylo méně, že by ti výuka dala více?
- 3) Chodíš do školy rád/a?
  - 4) Chceš jít studovat dál?
    - Pokud ano, co a proč?
  - 5) Jaké jsou tvé záliby?
    - Jak trávíš volný čas?
    - Jak trávíš víkendy?
  - 6) Čteš knihy?
    - Pokud ano, jaké a jak často čteš?
  - 7) Zažil/a si někdy šikanu?
    - Měl/a si někdy potřebu někomu ubližovat pro svůj pocit důležitosti?
  - 8) Je pro tebe důležitější názor učitele, rodiče nebo kamaráda?
  - 9) Jsi vděčný/á za to, v jaké zemi žiješ?
    - Jsi hrdý/á na náš národ?
    - Jak vnímáš naši kulturu?
  - 10) Co si představíš pod pojmem autorita?
  - 11) Kdo je pro tebe největší autoritou?
  - 12) Když tě něco trápí, koho požádáš o pomoc?
  - 13) Jsi věřící?
    - Pokud ano, co pro tebe víra znamená?
    - Pokud ne, myslíš si, že jsou věřící lidé šťastnější?
  - 14) Je něco, co tě v životě opravdu trápí a chtěl/a bys, aby bylo jinak?
  - 15) Přemýšlel/a jsi někdy o sebevraždě?
  - 16) Měl/a si někdy potřebu vyhledat odbornou pomoc psychologa?
  - 17) Jaké pro tebe budou hlavní priority při hledání práce?
  - 18) Chceš se někdy oženit / vdát a založit rodinu?
  - 19) Důvěřuješ institucím?
  - 20) Co si myslíš o televizi?

- Sleduješ reality show?
  - Kolik času denně u ní trávíš?
- 21) Jaký je tvůj názor na Facebook?
- Kolik času denně na něm trávíš?
  - Co všechno jsi schopný/á zveřejnit na svém profilu a jak často to děláš?
  - Přijde ti, že když se o nějaký hezký zážitek nepodělíš fotkou na Facebooku, jakoby se stal onen zážitek nedoceněný?
  - Kolik máš na Facebooku přátel a s kolika se ve skutečnosti stýkáš?
- 22) Připadáš si někdy zbytečný/á / nedoceněný/á / osamělý/á?
- 23) Hraješ PC hry?
- Pokud ano, jaké a jak často?
- 24) Co ti říká hazard, máš s ním nějaké zkušenosti?
- 25) Otázky ohledně rodiny.
- Úplná / neúplná rodina?
  - Vztahy s rodiči a sourozenci?
  - Jak vzpomínáš na své dětství?
  - Měli na tebe rodiče čas?
  - Myslíš si, že tvoje výchova je / byla přísná?
- 26) Piješ alkohol? Jak často a proč ho piješ?
- 27) Co ti říkají drogy?
- Co si o nich myslíš?
  - Užíváš je? Pokud ano, proč?
- 28) Měl/a si někdy problémy se zákonem? Pokud ano, co se stalo?
- 29) Zajímáš se o veřejnou politiku?
- 30) Jaké hodnoty jsou pro tebe důležité při výběru partnera a co si představíš pod pojem láska?
- 31) Kdy se chceš osamostatnit a jak si to představuješ?
- 32) Jak přemýšlíš o budoucnosti?
- 33) Co je tvým smyslem života?
- 34) Na konci rozhovoru jsem vždy vysvětlila záměr a cíl výzkumu a zeptala jsem se, zdali by se dotyčný zařadil do nihilistického vzorce či nikoli a jestli to, čím je nihilismus sycen, podle něho vystihuje náladu jeho okolního světa.

Při sestavování dotazníku jsem začínala, jak radí Jan Hendl ve své knize *Kvalitativní výzkum*, otázkami, jež se týkají neproblémových skutečností, například současných aktivit,

zkušeností a chování jedince. V další části rozhovoru jsem se snažila získat informace o interpretacích, názorech a pocitech vztahujících se k popsáním akcím a chováním. Nejdříve jsem kladla otázky zaměřené na přítomnost a teprve pak na minulost a budoucnost. Hendl doporučuje, aby otázky v kvalitativním rozhovoru byly otevřené, neutrální, citlivé, jasné a aby svou formulací minimalizovaly vnucování určitých odpovědí. Opravdu otevřená otázka totiž dává dotazovanému možnost zvolit jakýkoli směr a jakoukoli volbu slov¹⁶⁷, což je pro tento výzkum obzvláště důležité.

3.3 Použité metody

Struktura výzkumu je vystavěná na fenomenologické perspektivě. Jak píše Hendl: „Hlavním cílem fenomenologického zkoumání je popsat a analyzovat prožitou zkušenost se specifickým fenoménem, kterou má určitý jedinec nebo skupina jedinců. V rámci fenomenologické studie se vyvíjí popis a interpretace sdělených prožitků a výsledkem je text, který zní pravdivě pro toho, kdo měl danou zkušenost s daným fenoménem, a poskytuje vhled pro toho, kdo ji neměl.“¹⁶⁸

3.3.1 Fenomenologie jako filosofické východisko

Fenomenologie v sociálněvědním výzkumu kriticky přejímá přístup německého filosofa Edmunda Husserla a aplikuje principy filozofické fenomenologie na sociologické otázky. „Základním tématem je rekonstrukce struktur přirozeného světa, což je ve smyslu Edmunda Husserla původní sféra, nezpochybnitelná půda každodenního jednání, ale také každého vědeckého teoretizování a filozofování.“¹⁶⁹

„Fenomenologická sociologie chápe společnost jako jev, jenž je vytvářen a znovu neustále obnovován a rekonstruován v duchovní interakci jedinců, kteří sociálním faktům dávají význam a smysl.“¹⁷⁰ Ve fenomenologicky orientovaném výzkumu je respondent vyzván, aby reflektoval svoji zkušenost a vyprávěl, jakou pro něho měla význam. Osobní zkušenost je popsána pomocí jazyka, jenž je této zkušenosti blízký a to bez zahrnutí teoretických konstruktů. Výzkumník si přitom musí uvědomit všechny své osobní předem dané představy (zaujatosti, předsudky a subjektivní teorie) o objektu zkoumání a vyloučit je. Apel je kladen na

---

¹⁶⁷ Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 168-171.

¹⁶⁸ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 128.

¹⁶⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 76.

¹⁷⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 77.

výzkumníkovu citlivost k daným tématům a na jeho schopnost naslouchat, pozorovat a vytvářet empatické spojení s respondentem.¹⁷¹

Za teoretické metodologické východisko výzkumu jsem zvolila interpretativní fenomenologii proto, že mi z mnoha různých metod zkoumání připadá nejlépe aplikovatelná na problematiku nihilismu, jelikož umožňuje fenomenologovi ve velké míře proniknout do žitého světa dotazovaného, pochopit v celistvé souvislosti jeho prožitky a zároveň je i popsat.

3.3.2 Techniky sběru dat

Naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí tvoří hlavní skupinu metod sběru dat v empirickém výzkumu. „Všeobecně se rozlišují dvě krajní formy dotazování, které představují na jedné straně různé dotazníky s pevně danou strukturou otázek a uzavřenými otázkami, na druhé straně volné rozhovory, jejichž struktura není předem dána a které mají mnohdy podobu volného vyprávění. Pak existuje určitá střední cesta v podobě polostrukturovaného dotazování, jež se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.“¹⁷² A právě polostrukturovaný rozhovor byl zvolen jako výchozí pro naše zkoumání.

Volbou tohoto typu výzkumu získáváme jakousi garanci, že při dotazování zůstanou respondenti u zkoumaného fenoménu, ale zároveň se mohou samovolně rozpovídat i o tématech s fenoménem souvisejících, která jsou v mnoha případech stěžejní.

Co se týče kladení otázek, nebylo vždy možné a ani příliš vhodné držet se jejich stanoveného pořadí, protože ve chvíli, kdy se respondent sám od sebe otevřeně rozpovídal, často přímo odpověděl na několik otázek dopředu, při nichž se obvykle dotkl i citlivějších témat, jimž bylo vhodné okamžitě věnovat pozornost v daném kontextu, než se k nim později nesouvisle vracet.

Základní podstatou polostrukturovaného interview je možnost spontánního doptávání, bez kterého by výsledné zjištění nedostatečně odpovídalo skutečnosti. Ne každý respondent dokázal rozvítě hovořit o skutečnostech jeho života, na něž jsem se ptala, a proto bylo někdy zapotřebí vysloveně se „pídit“ po vzájemných souvislostech odpovědí.

---

¹⁷¹ Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 267.

¹⁷² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 164.

3.3.3 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem bylo celkem 30 žáků a studentů z 8 různých základních a středních škol ve věku od 14 do 21 let. Kritéria vybraných respondentů byla jasně stanovena před začátkem výzkumu a jejich účelem bylo zajistit co možná nejrozmanitější výzkumný vzorek z hlediska věku, pohlaví a vzdělání.

Podmínkou bylo, aby byli všichni vybraní mladiství absolventy posledního stupně daného studia, protože jde o dobu, kdy jsou nuceni přemýšlet o své budoucnosti a jsou všeobecně vybízeni k uvažování o sobě samých a o směru, kterým se bude ubírat jejich další cesta. Účelem bylo využít oné rozhodovací fáze k vypátrání hodnot, jež vyznává soudobá česká mládež, a následně zhodnotit jejich potenciál.

Vybráno bylo vždy pět chlapců a pět dívek z devátých ročníků tradičních i alternativních základních škol, ze třetích ročníků různých učňovských oborů a ze čtvrtých ročníků středních odborných škol rovněž nejednotného zaměření.

Získávání respondentů bylo závislé na mém aktivním oslovování ředitelů škol v nedalekém okolí mého bydliště (Vysočina, Pardubický a Královéhradecký kraj). Každému z ředitelů jsem nejprve zaslala vysvětlující e-mail obsahující úředně ověřené doporučení k provádění kvalitativního výzkumu bakalářské práce a žádost o spolupráci při kontaktování vhodných respondentů pro polostrukturované rozhovory. Po elektronické komunikaci vždy proběhla osobní schůzka, během níž byly dovysvětleny podrobné detaily a účel rozhovorů. Ne všechny oslovené školy s prováděním výzkumu souhlasily, ale tam, kde jsem svolení dostala, mi byly vyhrazeny jeden až dva vyučovací dny, kdy za mnou respondenti, většinou náhodně vybraní třídní učitelkou, postupně chodili do různých prostor škol mně k realizaci výzkumu propůjčených.

Respondenty mi vybírali ředitelé společně s třídními učitelkami. Vždy jsem jako vodítko pouze uvedla, že chci co možná nejpestřejší vzorek, ve kterém by nepřevažovali ani vyloženě problémoví, ani vynikající studenti. Před každým rozhovorem jsem si o daném jedinci zjistila co nejvíce, – sbírala jsem informace od učitelů nebo předchozích studentů o jeho/její povaze, problémech, prospěchu. Snažila jsem se s jednotlivými respondenty jednat, jako člověk s podobným náhledem na svět. Myslím si, že můj věk i přístup jim byl blízký, a proto jsem si dokázala získat jejich důvěru.

3.3.4 Etický rozměr studie

Během sběru dat se objevila celá řada eticky sporných situací. Jedním ze základních etických pravidel v kvalitativním výzkumu je získání potřebného informovaného souhlasu, ve kterém poučený respondent svolí k nahrání a analyzování výroků, které během rozhovoru sdělí.

Spousta důležitých informací souvisejících s daným fenoménem se však vyjevila až při závěrečné rozmluvě, kdy byl dotazovaný ujistěn o vypnutém diktafonu. Tyto údaje získané „stranou“ byly tedy i přes nevědomí respondentů v konečném rozboru použity. Považuji je totiž za tolik podstatné a míru ohrožení respondentů vzhledem k anonymitě, počtu škol i samotných respondentů za tak nepatrnou, že dle mého názoru nemohou uškodit, ale naopak spíše posloužit ku prospěchu věci.

Důležitým úkolem výzkumníka je také zajistit respondentovi jistou míru emočního bezpečí. Kvalitativní výzkum se povětšinou nezaměřuje na banální témata, ale spíše na ta citlivější, a proto je podstatné přistupovat k respondentovi s viditelným zájmem a pochopením. Základem je, aby se cítil uvolněně a mohl vysvětlit svoje pocity.¹⁷³ Toho jsem se ve svém výzkumu snažila držet i já, ne vždy ovšem stačilo pouhé naslouchání. S postupně přibývajícimi rozhovory jsem zpozorovala, že je občas respondentovi zapotřebí přitakat (častokrát přes můj vlastní vnitřní nesouhlas), aby se upřímně rozpovídal o svých dojmech, v opačném případě by se mnou totiž nesdílel ani polovinu svých zkušeností a pocitů z nich vyvstávajících. Krajní metodou pak byla úmyslná fabulace podobných zážitků a příběhů z vlastního života, abych se dotazovanému co nejvíce přiblížila a ujistila ho o své loajalitě. Upřímně musím říci, že tyto situace byly psychicky náročné i pro mne, ale jen tehdy byli mnozí dotazovaní ochotní se svěřit se svými problémy týkajícími se například užívání drog nebo alkoholismu v rodině.

Jelikož mne respondenti nepovažovali za odborníka či osobu, která by je chtěla soudit, ale za někoho téměř stejně starého, kdo jejich situaci porozumí, dokázali bez ostychu a emotivně hovořit o svém životě – plakali, smáli se i litovali. Ač mojí hlavní úlohou v těchto rozhovorech byla role posluchače, vždy když si to situace žádala, jsem se účastníkům snažila poskytnout podporu a smysluplnou zpětnou vazbu variantních řešení jejich situace. Moje rozhovory nebyly stylizovány do podob terapeutických rozhovorů, o nichž píše Hendl, že se jim kvalitativní výzkumy často přibližují, měly spíše povahu nenuceného setkání dvou přátel, kde jeden hovoří více než druhý.

3.4 Zpracování dat

Analýza výzkumu se skládá ze dvou částí. První částí zpracování dat je tabulková analýza. Při jejím zařazování jsem se řídila pocitově svým možným nejlepším vědomím a svědomím s kontextem Galimbertiho knihy v hlavě. Zobrazení dat pomocí tabulek v kvalitativní analýze se považuje za velice důležitý prostředek, protože kvalitativní data jsou

---

¹⁷³ Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 156.

objemná a postrádají strukturu. Jak redukce dat, tak jejich zobrazení mají usnadnit návrh závěrů a interpretací, které jsou popsány v druhé části zpracování dat. Tou je podrobná zpráva bohatá na popis prožívaných zkušeností, jež má čtenáři umožnit vcítění a prožití popisované situace.

Nutno podotknout, že jako každý sociálně vědní výzkum, má i tato studie své limity. K nepřesnostem mohlo dojít jak na straně respondenta, kdy výpověď neodpovídá zamýšlenému, tak na straně realizátora výzkumu, kdy mohla být respondentova odpověď mylně pochopena a nepřesně interpretována.

3.4.1 Tabulková analýza

- 1) Všechny dotazníky byly z podoby nahrávané transkripčně převedeny do podoby psané.
- 2) Následně jsem si jednotlivé transkripce rozdělila podle vzdělání a pohlaví.
- 3) V tabulkovém procesoru Microsoft Excel jsem si vytvořila patnáct tabulek pro dívky a patnáct tabulek pro chlapce.
- 4) Každý rozhovor byl převeden do své vlastní tabulky, která vznikla tak, že jsem z veškerých otázek rozhovoru zvolila a vyčlenila nadřazené kategorie nihilistických aspektů podle Galimbertiho, jež jsem podle Likterovy škály (souhlasí, spíše souhlasí, tak napůl, spíše nesouhlasí, nesouhlasí) mohla začít kódovat. Likterova škála byla pro tento výzkum vybrána, protože umožňuje zjistit nejen obsah postoje, ale i jeho přibližnou sílu.
- 5) Jelikož Galimberti vnímá nihilismus negativně, vyjadřuje pátá negativní stupnice přímou shodu s Galimbertiho konstatováním a naopak.
- 6) Každá z odpovědí společně se samotným působením a vyjadřováním respondenta, které jsem si díky poznámkovému bloku, nahrávkám i své paměti při kódování oživovala, se - i když ne vždy jednoduše - dala zařadit do jedné ze škál. Snažila jsem se zachovat rozmanitost perspektiv jednotlivých účastníků a syntetizovat data tak, aby byla zachována bohatost sdělovaných významů a zkušeností.
- 7) Posléze jsem tyto odpovědi sečetla do tabulek zvlášť u dívek a zvlášť u chlapců, čímž jsem chtěla zdůraznit patrný rozdíl mezi pohlavím, které dle mého názoru hraje ve výsledných stanoviscích výzkumu společně s rodinou jednu z nejvýznamnějších rolí.
- 8) Posledním krokem bylo sčítání odpovědí dívek i chlapců do výsledné tabulky, která v procentech vypovídá o tom, že i když Galimbertiho přesvědčení nejsou zatím na současnou českou mládež zcela aplikovatelná, úplně je ignorovat by bylo obrovskou chybou.

3.4.2 Zevrubná reflektující zpráva

Tuto vypovídající a nejpodstatnější část celé bakalářské práce jsem zpracovávala postupně od prvního až do posledního rozhovoru. Pro každé interview byl použit diktafon a každou zodpovězenou otázku jsem si odškrtovala, abych se neopakovala a zároveň žádnou otázku nevynechala. Zpočátku jsem myslela, že si budu během rozhovoru dělat poznámky, ale od toho jsem upustila hned při prvním rozhovoru, kdy jsem zjistila, že ze všeho nejdůležitější je účastníkovi věnovat veškerou možnou pozornost, přemýšlet o tom, co říká, upřímně mu naslouchat a dívat se mu do očí, což není při psaní poznámek možné.

Jediné, co jsem si vždy po rozhovoru zapsala, byly reakce a související prohlášení respondentů, které závěrem pronesli mimo diktafon, ať už úmyslně či nikoli. I tyto informace jsou ve výsledné zprávě zahrnuté, jelikož mnohdy v sobě obsahovaly ta nejdůležitější sdělení.

Doma jsem si zpětně rozhovor po rozhovoru znovu přehrávala a převáděla do psané podoby, abych byla schopná co nejpřesněji vyjádřit invariantní struktury ve zkušenosti jedinců, a abych mohla o každém respondentovi déle přemýšlet a správně pak jeho transkripci zanalyzovat. Jeden rozhovor trval různě dlouhou dobu – podle výřečnosti dotazovaného. Ty nejkratší okolo 40 minut a ty delší přes 2 hodiny. Doslovná transkripce, jíž si tento výzkum žádal, jednoho rozhovoru z řad výřečnějších respondentů vyžadoval až 8 hodin práce přepisování.

3.5 Tabulková analýza:

Ověřující aspekt	Dívky				
	Pozitivní	Spíše pozitivní	Neutrální	Spíše negativní	Negativní
Sebeidentifikace	6	5	2	2	0
Škola	4	2	3	3	3
Motivace při studiu	2	1	5	7	0
Záliby	6	3	2	3	1
Parta	5	4	3	2	1
Čtení knih / slovní zásoba	5	2	5	2	1
Šikana	7	3	0	4	1
Samostatnost / Zodpovědnost	2	7	3	2	1
Soupatříčnost	3	6	1	4	1
Pojem autorita	7	1	5	2	0
Sebevědomí	1	6	1	5	2
Trýzeň bytí	4	0	4	5	2
Sebevražda	9	1	1	3	1
Víra	1	4	5	2	3
Priority zaměstnání	3	5	4	1	2
Svatba / rodina	8	2	2	2	1
Důvěra v instituce	2	4	3	3	3
Tv / Reality show	7	1	3	4	0
Facebook / Intimita	4	3	3	4	1
PC hry	14	0	1	0	0
Rodina	6	0	0	8	1
Alkohol	8	1	2	3	1
Drogy	10	1	0	3	1
Veřejné dění	1	3	1	6	4
Hodnoty partnera / Láska	3	5	6	1	0
Sexuální život	9	2	2	2	0
Vize budoucnosti	1	2	2	6	4
Smysl života	1	6	1	1	6
Životní touha	5	3	5	2	0
Procentuální výsledek	52,2 %		17,2 %	30,6 %	

Považuji za podstatné na tomto místě uvést, že z celkového počtu patnácti dívek bylo deset z nich toho názoru, že do Galimbertiho teorie zapadají, jak ony, tak i jejich okolní svět vrstevníků. Zbýlých pět děvčat pak také zařadilo své současníky do nihilistického vzorce, samy se vůči němu však vymezily.

Ověřující aspekt	Chlapci				
	Pozitivní	Spíše pozitivní	Neutrální	Spíše negativní	Negativní
Sebeidentifikace	2	5	1	4	3
Škola	2	2	1	6	4
Motivace při studiu	1	3	2	5	4
Záliby	5	3	2	4	1
Parta	6	1	4	2	2
Čtení knih / slovní zásoba	5	0	0	4	6
Šikana	3	3	0	6	3
Samostatnost / Zodpovědnost	3	6	3	2	1
Soupatříčnost	0	7	5	3	0
Pojem autorita	7	4	0	1	3
Sebevědomí	2	5	2	5	1
Trýzeň bytí	0	6	3	6	0
Sebevražda	7	1	3	4	0
Víra	1	1	5	0	8
Priority zaměstnání	2	4	3	4	2
Svatba / rodina	6	6	0	2	1
Důvěra v instituce	3	2	7	2	1
Tv / Reality show	6	4	1	4	0
Facebook / Intimita	3	4	0	6	2
PC hry	3	3	1	3	5
Rodina	4	3	1	5	2
Alkohol	7	3	3	0	2
Drogy	9	2	1	1	2
Veřejné dění	0	4	3	2	6
Hodnoty partnera / Láska	2	5	6	1	0
Sexuální život	9	2	3	4	1
Vize budoucnosti	1	4	0	2	8
Smysl života	1	0	3	4	7
Životní touha	3	2	1	4	5
Procentuální výsledek	44,6 %		14 %	41,4 %	

Z celkového počtu patnácti chlapců bylo osm z nich toho názoru, že do Galimbertiho teorie zapadají, jak oni, tak i jejich okolní svět vrstevníků. Zbylých sedm chlapců pak také zařadilo své současníky do nihilistického vzorce, sami se vůči němu však vymezili.

Souhrnná tabulka vyjadřující z kolika procent se soudobá česká mládež shoduje s Galimbertiho nihilistickými stanovisky a přesvědčeními o západní kultuře:

NIHILISMUS	POZITIVNÍ	SPÍŠE POZITIVNÍ	NEUTRÁLNÍ	SPÍŠE NEGATIVNÍ	NEGATIVNÍ
Dívky	144	83	75	92	41
Chlapci	101	93	61	100	80
Výsledný součet v procentech	48,3 %		15,6 %	35,9 %	

3.6 Zevrubná zpráva

Fenomenologická studie je popis subjektivního vnímání daného fenoménu. Pokusím se tedy co nejvýstižněji postihnout, jak na mne celý průběh výzkumu působil, v čem bych Galimbertimu dala za pravdu a v čem se naopak naše stanoviska rozcházejí.

Galimbertiho názory stojí na přesvědčeních opírajících se o vědecko-technické paradigma, jež zcela ignoruje jakékoli záležitosti bytí, smysl existence jako takové a bortí tradiční hodnotové systémy, kvůli čemuž se západní svět pomalu, ale jistě řítí do záhuby. Když jsem knihu *Znepokojivý host* četla poprvé ještě jako nezasevěný laik, připadaly mi ony apokalyptické výroky sice položené na racionálních základech, ale od skutečné reality vzdálené a zveličené. Upřímně řečeno jsem byla od začátku pevně přesvědčená, že Galimbertiho teze budu z velké části především vyvracet. Nutno však podotknout, že jsem dílo četla s lehkým předpojetím, jelikož se já sama úzce vztahuji ke kategorii mladistvých, jejichž svět Galimberti popisuje, což by někdo mohl považovat za nevýhodné, já z toho ovšem ve svém fenomenologickém výzkumu, výtěžila maximum.

Po přečtení a analýze světově uznávaných autorů zabývajících se touto problematikou, ať už přímo ve filosofickém kontextu nihilismu nebo mírně okrajově, jsem postupně začala měnit názor jak na současnou společenskou situaci a žebříček hodnot svých vrstevníků, tak i na pohled, kterým se dívám na svět já sama. Z velké části se pak moje stanovisko zvrátilo v průběhu prvního hloubkového rozhovoru s patnáctiletým žákem základní školy a s každým dalším interview se změna jen prohlubovala.

Postmodernou a tím, co přináší, se zabývalo a stále zabývá mnoho autorů, a i když ne všichni pojmenovávají onu problémovou oblast nihilismem, něco mají jejich postřehy vždy společné. Tím společným jmenovatelem je pseudosvoboda, kterou západní svět zprostředkovává v plné míře. Není nic, co by mladé lidi svazovalo a drželo zpátky, ale není ani nic, co by je hnalo dopředu. Chybí motiv a tradiční hodnoty, které ať už se na ně díváme jakkoli, určitě měly svůj smysl.

Téměř u každého respondenta jsem více či méně vypožorovala jasné známky nihilismu, jak jej popisuje Galimberti, ale zároveň jsem v praxi nechápala, jak by to mohlo být i jinak, ani co je na tom všem tak tragického. Až na těsném konci výzkumu se mi Galimbertiho perspektiva nezastřeně vyjasnila, a to při rozhovoru s katoličkou, sedmnáctiletou studentkou biskupského gymnázia od malička vychovávanou v upřímné křesťanské víře, která se i přes veškerá těžká životní úskalí, jež život jí a celé její rodině nachystal, nevzdala přesvědčení, že vše má v životě smysl. Její hodnoty a přirozené zákony morálky, o nichž obvykle čteme jen v učebnicích, stojí jako sloupy pevně na svém místě – v nitru jejího srdce – a skálopevně podpírají silnou motivaci být s každým novým dnem lepším a lepším člověkem.

Přístup k životu této dívky mi tedy pomohl dojít k porozumění Galimbertiho negativních výroků. Poskytla mi totiž jakýsi vzor ideálu, o němž jsem si myslela, že je realisticky nedosažitelný. Stala se krajním pozitivním měřítkem toho, jak by lidé podle Galimbertiho měli v přirozenosti chápat svoje bytí a od čeho se upustilo. Naneštěstí mě při našem společném rozhovoru zradil diktafon a po zodpovězení všech otázek jsem zjistila, že se nenahrála ani polovina. Dívka byla ovšem tak ochotná, že mi sama od sebe řekla: *„Tak hele, já asi zhruba chápu, o co v tom výzkumu jde, ty otázky si tak nějak pamatuju, jak jsme se o tom bavily, takže si ten diktafon zapni a já ti to o sobě sama všechno shrnu.“* Její zpověď považuji za tolik strhující a pro tento výzkum natolik podstatnou, že jsem se rozhodla její nejdůležitější části uvést hned v počátku tohoto zevrubného sdělení:

„Tady ta škola je pro mě místo, kde se cejtím bezpečně a vím, že tady jsou stejný hodnoty, jako jsou u nás doma. Není tady šikana, takže je to i místo, kde jakoby se můžu rozvíjet. Víím, že ty učitelé tady pro mě jsou a jsou to pro mě přirozený authority, za kterýma kdykoli můžu přijít. A líbí se mi, že ta škola je věřící. Srovnávání jsem tu taky zažila, ale to je dost zanedbatelný, mě to akorát víc popíchne, že se víc snažím.“

„Bůh je pro mě v životě důležitěj, protože je to pro mě někdo, kdo mě nezištně miluje, kdo tady určitě vždycky je, aniž se ho o to prosím. A je to někdo ke komu já po smrti přijdu a prostě spolu probereme tu životní bilanci a já řeknu nó tady to, tady to jsem udála a on řekne jó, ale dostala si toho tolik a mohla si udělat ještě víc. Takže to je pro mě motivací, proč se

snažit a proč prostě každý den pracovat na tom, abych byla lepší člověk. Víím, že to má prostě smysl. Narodila jsem se do věřící rodiny, ale toho Boha jsem si stejně musela najít sama a musela jsem si ho očistit od těch představ mejch rodičů a od těch stereotypů v církvi a musela jsem si k němu najít vlastní osobní vztah a to i potom, co jsem zjistila, že to že věřím v Boha neznamená, že se mi vyhnou všechny nepříjemný události, a že Bůh není ten, kdo prostě uzdravuje lidi a dělá prostě zázraky a je tady prostě jenom na přání a na počkání. Takže jsem nevěřila v Boha, protože mi zemřela sestra, ale potom jsem zjistila, že žít s Bohem je mnohem jednodušší než žít bez Boha, protože když žiju bez Boha tak nad sebou nemám nikoho, kdo by mě motivoval jít dál a kdo by jakoby sledoval ty moje úspěchy a neúspěchy a prožíval je se mnou.“

„Myslím si, že život je pomíjivej kvůli tomu, aby nás to jakoby motivovalo udělat právě to rozhodnutí, že jakoby tím, že mi umřela ta sestra tak mladá, tak my od tý doby prostě žijeme na tisíc procent, že i když je moje druhá dvanáctiletá sestra taky smrtelně nemocná a její prognóza je hodně špatná, tak prostě cestujeme a zkoušíme různý věci a prostě žijeme, tak jako kdyby ten další den měl bejt poslední. Myslím si, že to je právě ta motivace a ten vnitřní stimul. A myslím si, že lidi, který jsou bez Boha a lidi, který nevěřej, že není žádněj posmrtněj život, tak myslím si, že se občas musej v tom životě tak plácát, že prostě jim to přijde hrozně nudný, protože si myslej, že maj před sebou celou věčnost a pak umřou a stejně z toho nic nezůstane a v tom je podle mě hlavně ten nihilismus, prostě taková marnost, jakože ted' tady něco udělám a pak stejně umřu a nevim, co po mě zbyde a nevim na co bych se měl snažit.“

„Já myslím, že nihilismus je příměj důsledek toho, že lidi jednoznačně odmítli Boha, že prostě už tady nejsou žádný nastavený hodnoty, který by se všema dodržovaly a že každěj si ty hodnoty musí nastavit sám a že je to nikdo neučí, prostě jak by je měl nastavit. Že ty děti choděj do školy, o který věděj, že jí vystudujou a potom jim bude na nic. Že jsou v rodině, o který vědí, že se rozpadne a že nějak primárně počítají s tím, že se to nějak nepovede, že prostě nemaj žádný jistoty a že prostě z toho pramení taková určitá marnost. Že jakoby nemaj žádněj přesah, něco vyššího, co by je motivovalo k tomu, aby šli dál, aby se snažily a aby měly ty dobrý vztahy a tak.“

„Můj smysl života je prostě bejt dobrej člověk, aby až půjdu do toho nebe, aby pánbůh řekl jó nebylo to sice stoprocentní, ale snažila ses a abych prostě pomáhala lidem a aby, když jsou vedle mě, aby se cejtily dobře, abych byla důkazem toho, že když někdo žije s Bohem tak, že to je dobrý a právě jakoby ráda bych byla, aby můj život byl důkazem právě proti tomu nihilismu, že člověk nemusí bejt nešťastnej a že se dá žít i naplno se smyslem.“

„Myslím si, že lidi mají k transcendentnu určitě sklon a vidím to taky na úspěchu všech těch nových církví nebo různých sekt, vidím to, že jakoby každé si něco hledá nebo třeba jóga nebo třeba lidi jsou posedlí zdravým životním stylem, že si tu dlouhověkost zachovají tím, že budou jíst to a nebudou jíst to. Ale na druhou stranu bych byla hrozně nerada, aby se z katolický církve právě dělal jakoby jen jakoby nějaké určité konsum, jakože přijďte k nám a my vám dáme ten vyšší smysl a vy budete mít šťastnej život, to né, takhle to nefunguje a jakoby já jsem proti stereotypům, ale na druhou stranu vidím, že ta katolická církev je taková určitá železná konstrukce, na který ty lidi můžou stavět, že to jsou ty určitý základy, který jsou tady pevný a vždycky tady budou stejně jako rodina. Pro mě je to určitá rodina, ke který se můžu vždycky vrátit, i když to není dokonalý a není to stoprocentní je to starý a kostnatý to jo, ale já vím, že stejně jako já dělám v rodině nějaký rituály, tak je někdo dělá i na druhý straně zeměkoule a je v tom i určitá jednota a v tom si myslím, že v tom je síla. Ale určitě jakoby si myslím, že je potřeba jít s těma kamarádama do hospody, bejt normální a přirozenej a potom, když se tě zeptají, a co tě motivuje k tomu a k tomu, tak jakoby prostě jim říct, jak to člověk má, jakože úplně v přirozenosti. To si myslím, že to funguje líp, než nějaký čtení bible na nádraží. Nemůžu říct, že to odsuzuju, ale je mi to nesympatický. Třeba, jak různý církve dělají různý zábavný programy a snažej se ty lidi na tu víru nalákat, tak mě to prostě přijde takový plytký, protože já vím ve svém životě, že víra v Boha není jenom o tom, že budu zpívat krásný písničky a budu říkat ano Ježíš se mě dotknul, že víra je v sebezapření se a znamená to mít toho Boha rád, i když mi udělá něco, co se mi nelíbí a znamená to jít proti sobě vždycky a to mě tady u toho zábavního přístupu prostě chybí a přijde mi to potom prázdný, plytký a nepodložený a já to těm lidem prostě nevěřím.“

„Chci, abych dělala něco, co má smysl a co ty lidi potřebujou. Abych za ní dostala odpovídající plat. Abych věděla, že ta práce není zbytečná. Abych dělala s lidma, aby mě to bavilo a ideálně, aby to bylo na pomezí mezi intelektuální a manuální činnosti a abych měla motivaci se zlepšovat.“

„Moje rodina je místo, kam se můžu vždycky vrátit. Obdivuju svoje rodiče, protože zvládli smrt mojí sestry na jedničku. Stmelilo je to, nezbláznili se, mají se pořád rádi a jakoby oni jsou pro mě důkazem toho, že i já bych si jednou třeba mohla najít takovýhleho manžela mít takovouhle podobnou rodinu, protože když vidím svoje kamarády a jak se jejich vztahy bortějí a jak se lidi nechutně bálají na diskotékách a jak spolu spí jenom tak, tak tomu nevěřím, protože v dnešní společnosti se to nenosí, ale naši jsou pro mě důkazem toho, že to jde a že i já bych s někým mohla vydržet celý život.“

A jak se dá žít s tím, když víš, že i druhá sestřička brzy zemře? „*Já si myslím, že úplně normálně, akorát někdo má víc času. Ona ví, že její straší sestra, která měla tu samou nemoc zemřela v devíti letech, že se udusila a jak to vypadalo. Ona tohle prostě všechno ví a máme v okolí přátelé, který maj taky takovou nemoc a oni postupně umírají, takže to vidí a chce z toho vytřískat co nejvíc. Tam, kam chodí do školy, tak je to strašný, třeba ty učitelky jsou úplně blbý, protože jí třeba daly na vysvědčení trojku z plavání, protože neuplavala tolik, protože má jenom pólku plic. Místo toho, aby jí řekli, že je skvělá a tak šikovná, že i přesto všechno se snaží, tak radši jí takhle potopili.*“

Co si myslíš o osobnostním testu jako podmínku pro učitele? „*Je to podle mě důležitý, myslím si, že by se to mělo udělat pro to, aby pedagogika byla prestižním oborem, který láká tu elitu národa to dělat. Na druhou stranu osobnostní test - to je strašně těžký, odhadnout, jak člověk je spolehlivej. Nebo třeba by se to mělo dělat tak, že když je dobrej ten učitel, tak podle toho by se měl ohodnotit.*“

Co si nejvíc přeješ do budoucnosti? „*Chtěla bych mít rodinu, která by byla alespoň z pólky jako ta moje, ale mám trošku strach, že nenajdu nikoho, kdo by jako taky chtěl vytvořit něco stabilního, kdo by třeba si mě vzal a na celej život, ne jenom do tý doby než budu ošklivá a stará.*“

Člověk až žasne, jak se od sebe mohou lišit priority a názory mladých lidí v rozmezí věku od čtrnácti do jednadvaceti let. Faktorů, které životní hodnoty člověka utvářejí a formují, je nespočet. Tím nejpodstatnějším a nejzákladnějším je jistě rodina, jejíž povinností je vzorově předat svým potomkům smysluplný hodnotový rámeček, který jim umožní orientaci v jejich životech. Rodina je jako hlavní determinant vnímána snad všude na světě, proto se opakování těchto frází o její důležitosti může zdát jako klišé. Pravdou je, že i mne samotnou unavovalo číst teze všech zmíněných autorů o podstatnosti rodiny, jakoby se z jejich „okovů“ nebylo možné vymanit a vše, co se nám v životě stane, ovlivňovalo jen a pouze to, komu jsme se narodili. Můj výzkum však musí zas a znovu potvrdit tyto výroky. Naprosto všechny negativní nihilistické aspekty, o nichž Galimberti mluví, jsou podmíněny vzorem a výchovou rodičů.

U všech třiceti respondentů se prokázalo, že rodinné zázemí má vliv jak na celkové pojetí sebe sama a zodpovědnost, kterou je jedinec ochoten za svůj život přijmout, tak na celkové hodnocení okolního světa a vnímání budoucnosti. Dobrým příkladem je výše zmíněná část rozhovoru se studentkou biskupského gymnázia, která je doslova ukázkovým příkladem toho, jak by to podle Galimbertiho mělo fungovat. Tento případ je však bohužel nutno považovat za extrémní, protože se mu žádný z dalších devětadvaceti ani z části nepřibližuje.

Naopak, jak si lze všimnout z tabulkové analýzy, více jak polovina mladistvých, s nimiž jsem měla možnost hovořit, pochází z neúplné nebo nefunkční rodiny.

Naprostě typickým vzorem jsou chlapci, kteří nevyrostají se svými otci nebo jsou svědky otcova životního selhání. Pokud neměli to štěstí a nevychovala je matka s pomocí dědečka nebo milujícího náhradního otce, ve velké míře rezignují na touhu po šťastném manželském rodinném životě, a i když si ho přejí, upřímně nevěří tomu, že by se to mohlo doopravdy stát. Mají mnohem častěji kázeňské i prospěchové problémy, jsou skeptičtí a inklinují k drogám. Jako krajní příklad lze uvést příběh chlapce / ZŠ / 15 let / 1x propadl / učitelé si na něho velmi stěžují / každý den kouří velké množství cigaret i marihuany / měl problémy se zákonem a denně konzumuje alkohol: „*Mrzí mě, že se naši rozvedli, mohli za to hádky a alkohol.*“ Vyzvala jsem ho, ať hovoří o tom, jak to má doma, jak vzpomíná na dětství a seznámí mě s příběhem své rodiny. Říkal, že od malička „*to bylo dobré, že to tak nějak šlo*“, ale když byl ve třetí třídě, tak se museli od otce odstěhovat, protože hodně pil. Proběhl soud, jenž rozhodl, že bude žít v péči matky. Během stěhování vystřídal tři základní školy. Pamatuje si, jak ošklivě se otec k matce choval – žárlivé scény a fyzické napadání. Ptala jsem se ho, jestli si myslí, že to, co si doma zažil, mělo vliv na jeho prospěch ve škole. Okamžitě mi odkýval, že ano. S otcem se stýká podle toho, jak se to otcí hodí. Na otázku, jaký vztah k otcí zaujal, odpověděl: „*Jako k tátoji, kterej to vlastně celý podělal.*“ Na závěr rozhovoru ještě dodal: „*Alkohol vítězí.*“

O mnoho lépe na tom nejsou ani děvčata z nefunkčních či neúplných rodin, nejvýraznějším rozdílem ale je, že mají od koho přijmout roli ženy – matky. Touha po rodině a šťastném manželském životě se tady dere na povrch mnohem intenzivněji než u chlapců, kteří vyrůstali pouze s matkou. Když v této stati hovořím o neúplné rodině, mám vždy na mysli rodinu bez otce, protože ze třiceti případů lze jen u jednoho z nich hovořit o selhání matky. Ten spolu s předchozím jen jasně potvrzuje, jak je pro dítě důležitý vzor rodiče stejného pohlaví:

Dívka / 21 let / SOU / vyléčená anorektička / denní uživatelka cigaret a marihuany / stále pravidelnější uživatelka pervitinu / frekventantka již třetí střední školy: „*Já mám úplně ty nejhodnější rodiče, oni by mě prostě podpořili úplně ve všem asi no. Máme doma super vztahy. Jsme k sobě otevřený, jako mám nějaký tajemství, ale to asi každěj. Když jsem byla malá teda, tak to bylo úplně na houby - máma byla alkoholička a táta chodil za děvčkama. Tak máma byla nešťastná a my jsme se s bráchou vychovávali pomalu sami, a takže jsem začala kouřit a pít třeba už ve třinácti. No a pak vlastně to bylo úplně na prd, máma si to na mě kolikrát aj vylejvala, když jsem byla doma a právě jsem ty komplexy zajídala žejo. Jenže pak jsem byla*

v pubertě a začala jsem pít a začala jsem zas vypadat o trochu jinak. A na základě tady těch zkušeností začali bejt všichni úplně v háji. A táta pak onemocněl a máma se o něho musela starat a já jsem pak teda taky z toho všeho byla v háji. Pak já jsem byla nemocná, tatka byl nemocnej a mamka začala bejt závislá na antidepresivech.“ (Hlasitý smích) „No a právě jsme si takhle zůstali, tak jsme museli držet při sobě. No a tak prostě jsme zjistili, že jsou to rodiče, tak že máme něco společnýho, tak jsme se spolu bavili a všechno a to si musíš s těma lidma najít tu cestu. Jako hádáme se, ale s tátou třeba víme, jak se strašně milujeme. Táta mi to všechno řekl, proč to dělal a já ho i chápu, že všechno má nějaký odůvodnění žejo. S mamkou jsme si toho hodně zažily, mamka je ta hodná a táta je ten přísněj. Mamka zdegenerovala a táta zůstal rozumnej no, má mamka migrény a chodí pořád spát a lituje se hodně a je to takový, nevím no.“

To, co instituci rodiny podráží nohy je podle Galimbertiho současné klima západní kultury, kde pravidla určuje finanční trh a lidé jsou nuceni fungovat jako stroje, což se odráží v jejich soukromých životech. Z výpovědi valné většiny respondentů vyplývá, že jejich nejdůležitější hodnotou jsou peníze – stávají se smyslem všeho, jsou chápány jako klíč k lepšímu životu. Od malička jim bylo vštěpováno, že chtějí-li vydělávat dost peněz, musí se dobře učit. Čili nejzákladnější předávaný rámeček spočívá v tom, že ani nezáleží, jak využiješ svůj drahocenný čas, kolik toho pro sebe a okolí dobrého uděláš, ale na tom, kolik si vyděláš a od toho se pak odvíjí všechno ostatní. V tom spatřuje Galimberti veliký problém, který musím bohužel z větší části potvrdit. Nejen partnerské vztahy jsou hodnoceny povrchně, jelikož jsou na penězích závislé, ale i počet dětí a založení rodiny se mnohdy dle předpovědí respondentů bude odvíjet od platu. Motivací při studiu je pro většinu z nich co nejlepší možné finanční odhodnocení v jejich budoucím zaměstnání.

Tady jsou některé z výrazněji vypovídajících odpovědí. Chlapec / 14 let / ZŠ / premiant třídy pocházející z úplné rodiny, kde se ale necítí být šťastný: „Mít děti a rodinu? Asi ne, když vidím, že to lidi dělaj z radosti, protože jim v životě asi něco chybí – trochu nudný, tak ale když se kouknu kolem, tak jsou spíš s tím starosti. I když oženit možná jó, ale to je pak hodně na úkor morálky třeba pracovní nebo duševní nebo fyzický. Když se pak třeba něco stane a člověk je k někomu psychicky připoutanej, tak je to hodně nebezpečný, to jsou pak ty následky špatný no, sebeublížování a tak. V dětech vidím hlavně finanční náročnost, i když ta radost tam je taky, tak ale ty problémy jsou prostě větší většinou.“

Chlapec / 19 let / SOU / vychovávaný pouze otcem / problémy s kázní i prospěchem: „Jestli důvěřuju institucím? Asi ne, v tomhle tom světě záleží jenom na penězích, že se dá všechno podplatit.“

Chlapec / 18 let / SOŠ / premiant třídy vychovávaný v úplné a funkční katolické rodině: „*Mojí motivací je dělat medicínu. Říkám si, že jako doktor bych si připadal docela vyžitéj a navíc je to teda i dobře placená práce a má teda i dobrej status.*“

Dívka / 19 let / SOŠ / průměrná studentka vychovávaná v úplné, ale nefunkční rodině, kde otec je alkoholik: „*No, tak mojí motivací při studiu je hlavně tu školu dodělat, protože je soukromá a mamka jí platila a stálo to dost peněz, ale taky jako abych měla nějaký vzdělání no.*“

Je nesmírně složité zobecňovat výroky jednotlivých rozhovorů, protože každý respondent je ojedinělou osobností s vlastním příběhem. Za úkol si tedy kladu nacházet případ od případu asociační zákony, které dosvědčují existenci nihilismu v životech našich mladistvých. Je velmi obtížné vypovídat o všech dohromady, aby mnou poskytované informace nezanechaly ani příliš negativní, ani příliš pozitivní dojem. Tabulkově zpracované analýzy vypovídají v procentech o tom, na kolik je česká mládež nihilistickou, a i když ne o moc, pozitivnější část – tedy ta vyvracející Galimbertiho výroky, stále převyšuje tu negativní potvrzující část. Řekla bych tedy, že česká mládež není v tak kritickém stavu v porovnání se situací v Itálii, jak ji autor popisuje.

Nihilismus se týká každého mladistvého, s nímž jsem měla možnost hovořit. U někoho je každodenním hostem, k jiným zavítá jen občas, u těch šťastnějších teprve ťuká na dveře a těm nejšťastnějším se raději vyhýbá, jelikož ti o něm dobře vědí a mohou se mu tak vysmívat. V některých případech jsem jeho přítomnost spatřovala jasně, patrněji však u chlapců než u dívek. Těžko přesně říci, proč tomu tak je, ale domnívám se, že by se několik pádných argumentů dalo vyčíst z nedávno vydané knihy psychologa Philipa Zimbarda *Man (Dis)connected: How technology has sabotaged what it means to be male*. Název díla, které česky zatím nevyšlo, by se dal přeložit jako *Odpojený muž: jak technologie zničila mužské pohlaví*. Zimbardo v ní pojednává o tom, jak chybějící vzor otce, videohry, porno a následný pocit osamělosti devastuje život nové generace chlapců, která odmítá mužnost, nechce dominovat, studovat, tvrdě pracovat a vzít na sebe jakoukoliv odpovědnost.¹⁷⁴

Naprostým favoritem nihilistického ražení se v mém výzkumu stal patnáctiletý chlapec, který pochází z úplné, i když zřejmě ne zcela funkční rodiny. Tento případ do detailu odpovídá mladistvým, o nichž Galimberti ve své knize píše: „*Jsou-li dotázáni, nedovedou svoji*

---

¹⁷⁴ Srov. LÉKO, Ištván. Maminčini mazanci. Jak hochy ničí porno a videohry. *Lidovky.cz* [online]. [cit. 2016-06-02]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/leko-mamincini-mazanci-jak-hochy-nici-porno-a-videohry-pf6-nazory.aspx?c=A150807_092325_In_nazory_ELE

rozladěnost popsat, protože už dosáhli citové negramotnosti, která neumožňuje své vlastní city rozeznat a především je pojmenovat.¹⁷⁵ Když jsem s ním hovořila, neustále se na mě díval, jestli neodpovím za něj, vůbec o sobě nedokázal mluvit. Otázky jsem mu musela několikrát vysvětlovat na příkladu, jak by třeba mohl odpovědět. Na všechno jsem se ho musela doptávat, snad ani jednou za celý rozhovor nedal dohromady kompletní souvislou větu. V tomto případě jsem musela vynaložit veškerou svou energii, aby mi byl mladistvý člověk schopný „cokoli“ odpovědět na otázku, kterou považuji za naprosto banální. Zjistit podrobnosti o jeho rodině bylo nemožné, neuměl se vůbec vyjadřovat, všechno mu bylo úplně jedno. Rozhovor s ním mi doporučila zástupkyně školy, která ho učí na zeměpis a než mi ho přivedla, řekla: „*Nevím, co si o něm myslet, vyrušuje a moc se o nic nezajímá. Znamky má vždycky tak tak na propadnutí a má i dost kázeňské problémy. Takovej zvláštní exemplář to je, floutek no.*“

Jasnou příčinu jeho bloudění nedokážu popsat, ale zřejmě se zde sešel vliv několika negativních faktorů najednou. Dítě pochází z rodiny, kde se vyšší principy života vůbec nevyskytují a důležité je pouze nějakým způsobem se uživit. Jeho inteligenční schopnosti nebyly od malička nijak stimulovány a z chlapce se stal samorost bez sebevědomí, kterému se ve škole zrovna dvakrát nedaří, a tak se předvádí a snaží se být výjimečný, alespoň v nekázní, když ve všem jiném je podprůměrný. Vlastně ani nezná důvod, proč by se měl snažit a škola, která by mu daný motiv měla ukázat, když to neudělala rodina, se o chlapce zrovna dvakrát nezajímá. Na otázku, jestli si někdy připadá zbytečný, odpověděl takto: „*No někdy jo, hlavně ve škole. Když mě třeba učitelka na češtinu pošle domů, během hodiny, to už se mi stalo asi třikrát.*“ Jak to? „*No já jsem dělal kraviny, nic jsem nedělal, tak mě poslala domů, ale nešel jsem, jen jsem se jí zeptal, jestli fakt můžu, ale to už mně neodpověděla.*“

Souhlasit musím i s Galimbertiho výroky ohledně špatného přístupu učitelů ke studentům. Prospěch i kázeň nadaných studentů s dobrým rodinným zázemím bývá bez problémů, horší je to však s těmi, jejichž situace je spíše podprůměrná. Z knížek pedagogické psychologie jsem vyčetla, že každý učitel raději pracuje s nadanějšími žáky než naopak, což jak jsem zjistila, není jen teorie, ale praktický fakt. Většina respondentů s horším průměrem byla toho názoru, že by ocenili, kdyby se jim učitelé více individuálně věnovali, i to, kdyby jich bylo ve třídě méně, což připadalo nadanějším žáků zbytečné. Mnozí z nich mluvili s úctou a radostí o učitelích, kteří sami vyzpozovali, že jsou v jejich předmětu slabší jedinci a sami od sebe jim nabídli doučování. Bylo zřejmé, jak byli potěšeni z toho, že se můžou zlepšit a že do nich někdo

---

¹⁷⁵ GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. Přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013. s. 34.

vkládá důvěru, kterou nechtějí zmařit. Když jsem se některých z nich ptala, proč se svým špatným prospěchem nic nedělají, proč sami nepožádají o doučování, dostávalo se mi odpovědi, které vypovídaly o ještě silnějším pocitu méněcennosti v případě, že by museli žádat o pomoc vysvětlení látky, jíž všichni spolužáci zvládají bez větších problémů.

Z rozhovorů mnou provedených jasně vyplývá, že nejhůře jsou na tom studenti odborných učilišť, kde se většina z nich ocitla ne z nadšení pro řemeslo, ale protože jim bylo řečeno, že složit maturitní zkoušku by bylo nad jejich síly. Automaticky se tedy na učiliště hlásí chlapci i děvčata s horším prospěchem a bohužel je k nim zde podle toho přistupováno. V rámci mého studia pedagogické fakulty jsem měla možnost mluvit s mnoha budoucími pedagogy a hlavním cílem studujících v oboru učitelství pro střední školy je získat práci na gymnáziu nebo střední odborné škole – „*jen pro boha nejít učit na učňák.*“ Je pochopitelné, když člověk pilně pracuje na tom, aby mohl kvalitně předávat informace dál, záleží mu na tom, aby to nepřišlo vniveč, aby byli studenti vděční za přípravu a snahu, jíž musí kantor vynaložit. Většina učitelů, kteří učí na odborných učilištích, jsou zde pak podle mého názoru často jen proto, že nesehnali práci nikde jinde a k žákům rovnou přistupují tak, že to, co jim sdělují, je vlastně vůbec nezajímá. To ovšem studenti vycítí a následky jsou zřejmé.

Není samozřejmě možné všechny učitelé „házet do jednoho pytle“, ale bohužel odpovědi žáků a studentů, se kterými jsem hovořila, vypovídají o tom, že od problémových jedinců se učitelé spíše veřejně distancují, než aby se k nim snažili nacházet cestu. Ve chvíli, kdy má tedy škola, jakožto odborně způsobilá instituce zodpovědná za výchovu jedinců, zapůsobit jako pozitivní sekundární faktor tam, kde selhal primární faktor rodinný, ve většině případů se otáčí zády, a když už žáky vyloženě ještě více nesnižuje, nechává je, ať se s problémy doma i ve škole vypořádají po svém.

Konečně, zde jsou některé úryvky dokazujících výpovědí. Dívka / 20 let / maturitní nástavba / průměrná studentka z rozvedené rodiny: Trpěla jsi někdy srovnáváním s lepšími studenty? „*Určitě, ta učitelka pak nemá ani snahu s námi nějak komunikovat, protože si prostě myslí, že seš hloupá a nás je tam víc, komu to učení moc nejde no.*“ Ponižil tě někdy učitel před třídou? „*No to se stalo určitě no, i celou třídu třeba, ještě na učňáku na kadeřnici no. Přišla učitelka na ekonomiku a řekla nám, že jsme prostě úplně blbý, že jediný, co vlastně umíme, tak je nadělat si vlasy. Když ten člověk uměl, tak byl v pohodě, ale jakmile ti to nešlo, tak to bylo hrozný, učili jsme se jen proto, že jsme se jí báli.*“

Dívka / 14 let / ZŠ / premiantka třídy z plně funkční rodiny: Trpěla si někdy srovnáváním s lepšími studenty? „*Jo, jako srovnávaj nás docela no, třeba jedna učitelka říkala furt jednomu spolužákovi: Ty kluku ty seš blbej, seš blbej, blbej, blbej, prostě jen to řekni - jakej*

seš no? A on jí musel odvětit: blbeej. No a pak jde kolem lavice, kde sedím já a Adéla a říkála: No a z těchhle dvou si berte příklad.“

Dívka / 17 let / SOU / průměrná studentka z úplné, ale ne zcela šťastné rodiny: Jaký typ učitele pro tebe byl autoritou a jaký naopak ne? *„Tak jakože, když jsem něco nechápala ve škole, tak mě uměl třeba pomoci, úplně mě třeba vypracoval pomůcky a úplně mu to nedělalo problém, že třeba kvůli mně v té hodině musí za mnou přijít a naučit mě to prostě.“* Jaký typ učitele ti nejvíce dal a bez jakého by ses naopak určitě obešla? *„Ten, kterej řekne no to ses jako už měla naučit doma, když za ním přijdu, že to nechápu.“*

Dívka / 17 let / SOU / průměrná studentka, kterou si rodiče adoptovali: Trpěla jsi někdy srovnáváním s lepšími studenty? *„Určitě jsem to zažila na hodinách angličtiny na základce, my jsme tam byli asi 4 takový, kterým to moc nešlo a k nám prostě to její chování bylo takový odlišnější a strašně moc jsem se tam bála chodit. Třeba, co se týče zkoušení, tak se mi nedostávalo to vysvětlení, jak mám třeba tu práci dělat nebo tak a když jsem se na něco zeptala, tak ta odpověď vyzněla, že se ptám úplně hrozně zbytečně a přitom vím, že kdyby se zeptal někdo jiný tak moc dobře vím, že prostě by to tak vůbec nebylo.“* Ponižil tě někdy učitel před třídou? *„Jo, myslím si, že jo, třeba zrovna v té angličtině, kdy mi ta učitelka řekla, že jsem dutá jako bambus.“*

Dívka / 17 let / SOU / podprůměrná studentka z úplné, ale ne zcela funkční rodiny: Jaký typ učitele ti nejvíce dal a bez jakého by ses naopak určitě obešel? *„Úplně bych se obešla bez naší třídní, to je nejhorší učitelka, kterou jsem potkala, ta je fakt hrozná. Ona si o sobě hrozně myslí a k nám k výučákům se chová úplně jinak než k maturitám, že my jsme prostě nic.“* Bylo pro tebe učení problematické? *„Na základce jsem měla velký problémy se známkami i s chováním.“* Mohla ses obrátit na některého z kantorů, když jsi měla problémy s probíranou látkou? *„No to třeba dělá ta naše třídní, za tou jít nemůžeš. Na týchle škole je jenom pár učitelů, za kterýma můžeš přijít, jako že by ti pomohli, jinak většina ti řekne, že už to máš dávno umět.“* Trpěla jsi někdy srovnáváním s lepšími studenty? *„Jo prostě neustále se nás naše třídní snaží ponižovat, jakože oproti maturitám jsme prostě nic. Dává nám naschvál strašně těžký věci, aby nás co nejvíce ponižila. Dá nám prostě ten nejtěžší příklad, kterej může, když ví, že to ty holky prostě nevypočítaj no. Dokáže nám prostě říct, že jsme úplně blbý a že bysme si to laskavě měli už uvědomit a tak a je jí asi 46 let. Stalo se ti někdy, že jsi očekávala za dobře odvedenou práci ve škole pochvalu a nedostalo se ti jí? Uznání se nedostavilo? „Jo to se mi určitě stalo, možná jako někdy to někdo ocení, ale spíš učitelé koukají na ty špatný známky, ale na ty dobrý ne. A pak se na tebe snaží být vysazený. Když to umíš, tak v pohodě, ale jako jinak.“*

Dívka / 21 let / SOU / vyléčená anorektička / denní uživatelka cigaret a marihuany / stále pravidelnější uživatelka pervitinu / frekventantka již třetí střední školy: Mohla ses obrátit na některého z kantorů, když jsi měla problémy s probíranou látkou? „*Měla jsem problémy strašný s jednou učitelkou. Ona mi jako řekla, že nejsem švadlena, že k tomu nemám žádnéj vztah a že prostě kdybych udělala zkoušky, tak tu maturitu neudělám, tak jsem si říkala, no tak to je jasný, tak ty vo mě máš jasnej obrázek. Já jsem za ní šla prostě s tím, že chcu prostě pomoct, že jsem si vědoma toho, že jsem to flákala a že to chcu změnit a už jsem tam začínala chodit, no a ona mi řekla tohlencto, tak jsem si řekla, no tak než tady líst někomu do zadku, tak sem radši prostě to vzdala a odešla jsem.*“

Chlapec / 19 let / SOŠ /průměrný student z úplné funkční rodiny: Bylo pro tebe učení problematické? „*Podprůměr a průměr. Chtěl jsem jít na gympl vždycky a i když jsem měl čtyřky na vysvědčení, tak jsem si přesto na gympl podal přihlášku a každý se mi smál a učitelé říkali, že jsem blbej, že jako ani náhodou to nedám, ale prostě jsem se sem dostal a tady s těma čtyřkama jako pokračuju no. Na tý základce to bylo nejhorší jo, ti učitelé tam to byli uplný pitomci, jako člověk, co má v podstatě vychovávat dítě, tak se takhle k němu chová, což mi přijde jako absolutně neprofesionální, jak svině jako jo. A měli jsme tam jednu učitelku, která hodně ráda schazovala takhle studenty a já ten čtyřkař, kterej chce jít na gympl, tak proč by si do mě nerejpla, takže jsem to měl každou hodinu na talíři no. Dokonce si třídní zavolala i rodiče moje do školy, že jakto jako, že mě chtějí poslat na gympl, ale naši jsou strašně chápaví a super, takže ti jim řekli, ať se do toho nepletou, že to je moje věc no.*“

Chlapec / 17 let / SOU / premiant třídy z úplné funkční rodiny: Co pro tebe bylo motivací při studiu? „*Já potřebuju jenom výuční list, jinak bych na tu školu ani nemusel chodit, protože ta úroveň školy, na kterou já chodím, tak to je katastrofa. Táta se strejcem podnikaj v truhlářině, tak já to umím prostě všechno od nich. No a ta škola prostě, těm učitelům je to náko jedno, prostě odučej si a tím to končí. Je to škola na takový úrovni, že tam chodí feťáci a takový, kterejm je to jedno a nechce se jim makat. Vadí mě třeba to, že já do tý školy chodím a jsem na tom stejně jako ty, který měsíc nepřijdou, pak je tam na tejdén a pak tam zas není, prostě škola za to dostává peníze no a takhle to je no. Je tam jen jedna učitelka, která se fakt snaží a je přísná hodně, aby ty lidi něco dělali no. Chová se úplně jinak, jako normální učitelé, který si odučej látku, ona když přijde, tak ty žáci si nedovolí na ní tolik, když zařve a má autoritu prostě. Na praxích nic moc nedělám, protože ostatní se nesnažej a měli jsme mistra, kterému já bych mohl radit no, bohužel. Z pěti učitelek, co nás učí je dobrá jedna. Když jsem chodil na základku a když chodím na střední, tak na základce by si vůbec nedovolil nikdo, to co si dovolí tady lidi*“

na ty učitelé, to jsem na to prostě čuměl. Když to tak řeknu, tak tady to je jako kdybys dala všechny hovada na hromadu, prostě odpad.“

Chlapec / 15 / ZŠ / 1x propadl / učitelé si na něho velmi stěžují / každý den kouří velké množství cigaret i marihuany / měl problémy se zákonem a denně konzumuje alkohol: Jaký typ učitele ti nejvíce dal a bez jakého by ses naopak určitě obešel? *„Nejvíc mi dala paní učitelka na fyziku.“* A proč zrovna učitelku na fyziku? *„Já jsem jí měl už minulej rok na fyziku a musel jsem dělat opravný zkoušky z chemie a ona si mě z ničeho nic vzala na doučování a měla prostě zájem o mě, abych to prostě dal, a pak z chemie jsem to dal, ale z matiky ne no, takže jsem propadl.“*

Co se týče víry v Boha nebo jakéhokoli určujícího spirituálna, které by mohlo mladé lidi nějakým způsobem nasměrovat, mohu konstatovat, že valná většina všech respondentů nevěří buď ve vůbec nic, nebo jsou agnostiky. Věřících je z nich pouze sedm a z toho jen dva z nich doopravdy podrobují svůj život pravidlům, k nimž jejich víra vybízí. Tito dva mluvili o víře jako o nedomyšlitelné součásti jejich života a byli v ní od narození vychovávaní rodiči. Za důležité považují zmínit také to, že oba dva pocházejí ze spořádaných plně funkčních rodin, v kolektivu jsou oblíbeni a považováni za premianty třídy. Ostatní věřící pak mluvili spíše jen o vlastních individuálních představách jakési nadpřirozenosti, které ale jejich životy ovlivňují jen nepatrně a obracejí se k nim jen ve chvílích úzkosti.

Jako odpůrci víry se projevilo třináct respondentů, ale i zde se našli tací, kteří hovořili o věřících lidech, jako o těch šťastnějších, i když nedokázali vysvětlit proč. Ti, kteří pak víru urputně odsuzovali, mluvili spíše o církvích, než o víře samotné a z jejich slov šlo vyčíst, že jsou velmi špatně informovaní o tom, jaký je mezi vírou a církvemi vůbec rozdíl. Domnívám se, že jejich skepse je odvozena z negativních zpráv médií a sociálních sítí.

Za agnostiky lze považovat deset z nich. Do této kategorie zahrnuji všechny, jejichž typickou odpovědí bylo: *„Věřím, že něco existuje, nějaká síla vesmíru nebo tak, ale nevím moc, jak to popsát.“* Když jsem se jich ptala, jestli si myslí, že jsou věřící lidé šťastnější, skoro vždy odpovídali ano. Vezmeme-li v potaz, že ze třiceti respondentů je patnáct těch, kteří věří jen povrchně nebo nevědí, v co mají věřit, stojí za zvážení tvrzení slovenského filosofa Andreje Rajského, který je toho názoru, že sekularizovaná postmoderní situace zesvětštila sakrální momenty života a úlohou současné teologie proto je přestat postmodernímu člověku podbízet tradiční křesťanské hodnoty stále stejným zvyklostním způsobem, uchopit jeho současnou

transcendenci a nabídnout mu takového Boha, který abstraktně universální teologické pojmy, pro lidský rozum těžko uchopitelné, snese z nebeských výšin blíže k němu.¹⁷⁶

Zde je několik vypovídajících úryvků ze zpovědí na toto téma. Dívka / 14 let / ZŠ / premiantka třídy z plně funkční rodiny: „*Věřím ve více náboženství, protože věřím, že něco existuje, ale musí se to všechno brát za správný konec. Třeba do školy si nosím knížku modlitbiček, a pak většinou nejsem tolik nervózní třeba nebo tak nějak. Někteří lidi chodí do kostela jenom ze zvyku a setrvačnosti a ve skutečnosti tomu vůbec nevěřejí a stojí tam jako v krámu na mlíko. Myslim ale, že třeba jogíni a takovýhle věci se snaží jít za svými sny a jsou šťastnější. Já bych si chtěla najít svůj vlastní směr.*“

Chlapec / 15 let / ZŠ / 1x propadl / učitelé si na něho velmi stěžují / každý den kouří velké množství cigaret i marihuany / měl problémy se zákonem a denně konzumuje alkohol: „*Ne, u nás je jenom babička.*“ „*Myslim si, že ta víra je dost potlačená, věda furt něco dokazuje a je dost napřed před tím křesťanstvím.*“ „*Věřící lidi jsou asi možná šťastnější, když to vidim na dědovi a babičce.*“

Chlapec / 14 let / ZŠ / premiant třídy z plně funkční rodiny: „*Ne, ale myslim si, že něco musí bejt, nějaký posmrtný život nebo duchové, že něco prostě musí bejt no. V něco jako věřim, ale že bych chodil do kostela to jako ne no.*“

Dívka / 17 let / SOU / premiantka třída z plně funkční rodiny: „*O věřících si myslim, že je to hezký a normální, ale nemělo by se to přehánět a možná jsou i šťastnější, protože mají něco, v co opravdu věří, my ateisti nemáme nic, co by nás dokázalo povzbudit.*“

Chlapec / 14 let / ZŠ / premiant třídy pocházející z úplné rodiny, kde se ale necítí být šťastný: „*Jsem silnej ateista, je to názor věci. Mě vůbec nejde logika do toho, co křesťanství říká. Ve škole byla často diskuze na tohle téma, ale lidi si podle mě vysvětlovali věci, kterým nerozuměli Bohem a takhle to podle mě vzniklo. Šťastnější možná jsou, mají víru.*“

Dívka / 17 let / SOU / průměrná studentka, kterou si rodiče adoptovali: „*Věřím na spoustu věcí – v Boha, myslim, že tenhle svět už jakoby, co se týče křesťanství, tak z toho udělali tak nekvalitní reklamu, že mě to ani moc nezaujalo, ale když třeba občas zajdu do kostela, třeba o Vánocích, tak tam cejtím tu energii a prostě bylo by mi líto, kdybych na nic takovýho nevěřila. Takže jo, věřim na nějaký biblický báchorky a na tom se doufám nic nezmění. V ničem mi ta víra nepomáhá, já když mám nějaký problém, tak určitě se nezačínám modlit, ale mám alespoň nějaký směr, když mám alespoň o čem přemýšlet, že jakoby když už nic, tak líbí se mi, když člověk něco takovýho má. Věřící lidi asi budou šťastnější, když mají takovej problém tak mají*

---

¹⁷⁶ Srov. RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009, s. 48-49.

pocit, že se mají ke komu obrátit, nikdy nejsou sami. Ale nevěřící jsou sami se sebou nebo s kamarády, ale jakoby toho Boha, co má v sobě, tak takhle se jakoby ten druhý člověk nezeptá.“

Chlapec / 17 let / SOU / patří mezi bystřejší žáky ve třídě, vychován pouze matkou / na základní škole byl několik let obětí šikany: *„Jo, věřím v řeckou mytologii. Jakoby, když to tak řeknu, tak mám víru spojenou s tím, že dokud žiju, tak mám jakoby tu řeckou mytologii a potom jakoby až zemřu tak někde je Valkýra – velká hrobní místnost, kde jsou všechny bozi a vybírají si z lidí, který v životě nedělali nic moc špatnýho, tak aby hodovali s nima no. Je to 12 bohů, přijde mi nesmysl, že by jeden ovládal všechno. Dává mi to trpělivost a důvěru, že já nevím, jak bych to řekl, možná naděje. Podle mě se ale nevěřící občas mají líp, ti si můžou dělat, co chtějí a nejsou ničím omezováni, ale když vezmu ty víry jako Islám a tak... no.“*

Chlapec / 18 let / SOŠ / velmi inteligentní mladík, který má však ve škole problémy s docházkou a kázní, byl vychován pouze matkou: *„Ne, jsem zarytej ateista, úplně stoprocentní a všechny náboženství odsuzuju! Mně se nelíbí nějak ta myšlenka, celýho toho všeho, že by mělo bejt něco víc, to je čekání na smrt za to, že půjdu do ráje, že budu hodnej, nebudu nic dělat a pak prostě stejně skončím pod drnem. Můžou mít ty lidi dojem, že jsou šťastnější, ale já bych teda nebyl, kdybych věděl, že se musím podle něčeho řídit, že mě něco sleduje. Já se prostě zodpovídám jenom sám sobě.“*

Dívka / 20 let / maturitní nástavba / průměrná studentka z rozvedené rodiny: *„Nevěřím v Boha, ale spíš v nějakou sílu vesmíru – neumím to popsat, věřím třeba v posmrtný život. Jinak nemám nejlepší názor na církvev, připadá mi to prostě skoro jako mafie, když vidím, v jakých si ta církvev jezdí autama a tak a církvev nemám ráda a akorát ta církvev rozděluje ty lidi. Ať si každé věří, v co chce, ale ať v tom nikdo nedělá rozbroje.“*

Chlapec / 19 let / SOŠ / průměrný žák vychovávaný pouze matkou: *„Spíš ne, asi něco existuje, ale je to jenom v tom člověku. Prostě v co člověk věří, tak v to věří. Já třeba věřím na vesmír, ale neumím to ani popsat, něco jako jako je karma nebo osud no. O věřících si nemyslím nic špatnýho a možná můžou bejt svým způsobem šťastnější, protože žijí podle nějakých pravidel a nemusejí mít žádný ty...“*

Dívka / 18 let / SOŠ / průměrná žačka vychovávaná pouze matkou: *„Věřím, že nad náma něco je, ale nevěřím v Boha prostě. A nemyslím si, že jsou šťastnější, protože ty problémy maj stejný jenom maj jinej způsob řešení, některý ty lidi mi přijdou, že mají úplně vymytý mozky.“*

Galimberti ve své knize také často mluví o tom, jak mladí lidé dnes nevidí v budoucnosti naději a spásu, ale spíše hrozbu. I na toto téma jsem s respondenty hovořila a drtivá většina odpovědí jen potvrzuje Galimbertiho slova. Největší strach mají mladiství především ze způsobu, jak zabezpečí svoji rodinu a také jak celkově uspějí v dnešní společnosti ovládané trhem. Jsou si vědomí, že není jednoduché prosadit se v době, v níž záleží hlavně na výkonnostní stránce člověka. Z výpovědí respondentů celkově vyplývá, že na negativním vnímání budoucnosti se podílí především média. Jejich skepticismus je dílem západní kultury a podmínek k životu, které tato kultura vytváří. Odezva na otázky po budoucnosti mě velmi překvapila, nečekala jsem, že budou tolik prokazovat Galimbertiho výroky. Osobně považuji zjištění v této oblasti za jedno z nejvýznamnějších, jelikož z povšechného hlediska opodstatňuje mnoho dalších nihilistických aspektů mladistvých, jako například neschopnost odůvodnit si vlastní snahy něčím jiným než penězi. Za důležité považují zmínit, že oba dva upřímně věřící studenti, o nichž jsem hovořila výše, se k budoucnosti staví čelem a bez zbytečných obav.

Atmosféře kritické nálady, která ze zpovědí číší, lze nejlépe porozumět z přesných citací: *Dívka / 14 let / ZŠ / průměrná žákyně pocházející z plné funkční věřící rodiny: „Mám z budoucnosti docela fakt strach, protože, když koukám na televizi, co se tam děje, to válčení, tak se bojím, že by se to mohlo dostat i k nám.“*

Dívka / 14 let / ZŠ / premiantka třída z plné funkční rodiny: „Já se upřímně na budoucnost vůbec netěším, podle mě jde tady všechno s prominutím do háje. Děti našich dětí třeba vůbec neviděj stromy nebo prostě budeme říkat, tak takhle vypadal sníh, protože to globální oteplování a takovýhle věci to tomu moc nefandí. No a jestli si budeme tu zeměkouli tím průmyslem a odpadkama takhle zadělávat, tak tady už dlouho žít nebudem a to je docela smůla, protože my sme tady na tu Zemi byli pozvaný, my tady bydlíme, ale není to naše, takže bysme se o ní měli líp starat.“

Chlapec / 15 let / ZŠ / podprůměrný žák s kázeňskými problémy pocházející z úplné, i když zřejmě ne zcela funkční rodiny: „Na učňák se spíš těším, ale pak hledat práci, tak toho se dost bojím.“

Chlapec / 15 let / ZŠ / 1x propadl / učitelé si na něho velmi stěžují / každý den kouří velké množství cigaret i marihuany / měl problémy se zákonem a denně konzumuje alkohol: „O budoucnosti vůbec o ní nepřemýšlím, ale když se nad tím zamyslim, tak cejtím spíš nejistotu.“

Chlapec / 14 let / ZŠ / premiant třídy pocházející z úplné rodiny, kde se ale necítí být šťastný: „Budoucnost je dost nejasná, i když vím, že vím, co chci dělat, vím, že se se vším budu muset poprat.“

Dívka / 17 let / SOU / průměrná studentka z úplné, ale ne zcela šťastné rodiny: „*No já si myslím, že to nebude moc dobrý. Už budu starší a budu se na ten svět dívat jinak než teď, bude to jen ta práce a dodržování nějakých pravidel a už to bude takový tvrdší no. Budem se dívat na peníze, jako kam co dát no. Na něco se jako těším, ale na něco spíš ne. Netěším se asi, že jakoby bych měla někdo chodit do práce, ale zase když se budu moct osamostatnit, tak to bude takový jako lepší, že nebudu muset zatěžovat rodiče.*“

Dívka / 17 let / SOU / premiantka třída z plně funkční rodiny: „*Jak pořád poslouchám o islámistech, tak z budoucnosti mám prostě spíš strach.*“

Chlapec / 18 let / SOU / průměrný žák, jehož rodiče se rozvádějí, protože otec je alkoholik: „*Základ je vystudovat, ale jinak z budoucnosti mám celkem strach, že až se budu chtít osamostatnit, tak prostě, že selžu, že se budu muset vrátit a to by bylo trapný teda, bojím se, že selžu no.*“

Chlapec / 17 let / SOU / patří mezi bystřejší žáky ve třídě, vychován pouze matkou / na základní škole byl několik let obětí šikany: „*Budoucnost nevnímám, spíš žiju současností, ale když se nad tím zamyslím, tak bych si přál, aby byla nadějná a šťastná, ale spíš se bojím, že to tak nebude.*“

Dívka / 17 let / SOU / podprůměrná studentka z úplné, ale ne zcela funkční rodiny: „*Mám z toho strach, já se na to spíš snažím nemyslet, říkám si, jestli to vůbec budu všechno mít, tu rodinu a tak a radši na to fakt nemyslím, jak na tom budu za dvacet – třicet let.*“

Dívka / 19 let / SOŠ / průměrná studentka gymnázia z úplné funkční rodiny: „*Strašně se bojím, strašně. Nevím kde skončím, nevím co bude, nevím kde skončím a já prostě nesnáším, když nevím, tak prostě to je hrozný pro mě, nikdy nevíš, co bude, sem celkově nervózní z budoucnosti.*“

Dívka / 18 let / SOŠ / průměrná žačka vychovávaná pouze matkou: „*Na budoucnost se těším, ale bojím se, že mi nevyjde to, co si přeju. Třeba se bojím, že se se mnou manžel rozvede nebo, že si nenajdu nikoho a takový no.*“

Chlapec / 18 let / SOŠ / premiant třídy vychovávaný v úplné a funkční katolické rodině: „*Jako budoucnost v pohodě. Já hrozně odsuzuju, když člověk jen sedí a čeká, než něco přijde. Já si myslím, že je potřeba se pořád snažit, jak profesně i ve vztazích, všude prostě.*“

Dalším tématem, kterému je v knize *Znepokojivý host* věnována pozornost, a jež jsem u mladistvých prověřovala, je vyskytující se násilí vůči slabším a předčasné projevy sexuality. Po pádu ideologií se už podle Galimbertiho mladí lidé nemohou realizovat ani v církvi, ani ve škole, ani ve strukturách strany, ani v zaměstnání a zůstala jim jenom parta, která pro jejich

identitu znamená jediné odvozuující východisko. Svoje postavení mají pak potvrzovat praktikami šikany a vystavováním sexuality na sociálních sítích.

Ještě před realizací výzkumu jsem si spíše myslela, že v tomto případě Galimberti přehání. Nemohu samozřejmě v plné míře soudit jeho výroky, protože vypovídají hlavně o italské mládeži, která je západnímu vlivu vystavena podstatně delší dobu než naše kultura, ale z průzkumů mnou provedených mohu říci, že na tom nejsme zdaleka tak špatně. Ano, tabulkové výsledky sice ukazují, že téměř polovina ze všech dotazovaných má nějakou zkušenost se šikanou, ale skoro vždy se jednalo o zkušenost z prvního stupně základní školy a zde podle mého názoru, hrají roli jiné faktory, než jaké uvádí Galimberti. Děti, které si následky šikany mnohdy vůbec neuvědomují, mají zakořeněnou tendenci odstrkovat, kritizovat a vymezovat se vůči všemu odlišnému. Pak stačí, aby holčička jako jediná ve třídě nosila rovnátka a celá třída v čele s hlavními „hrdiny“ bude stát proti ní. Tento jev ale těžko můžeme považovat za následek postmoderních změn.

Ani Galimbertiho tvrzením o stále častějším zahajování sexuálního života u mladistvých neodpovídají mnou zjištěné výsledky. Ač se jedná o citlivé téma, jsem upřímně přesvědčená o pravdivosti výpovědí všech účastníků mého výzkumu, z něž vyplývá spíše opačný přístup mladistvých k sexualitě, než jak Galimberti popisuje u italské mládeže. Negativně sice lze hodnotit, že jsou někteří z nich méně zodpovědní, ale předčasně (tedy pod zákonem stanovenou věkovou hranicí) nezačal sexuálně žít ani jeden z nich. Naopak, tento přístup respondenti spíše odsuzovali stejně jako zveřejňování sexuality na sociálních sítích. Většina sama od sebe začala mluvit o tom, jak někteří jejich vrstevníci sice mají sklony ke zviditelňování sebe sama touto formou, ale ani těch prý není mnoho.

Něco jiného je čas, který mladiství na sociálních sítích tráví, a také psychická závislost, jíž tyto sítě podněcují. I přesto, že si větší množství z nich uvědomuje rizika a bezvýznamnost ztracených hodin na Facebooku, nedokáží si už bez něho svůj život představit. Jen nemnozí z těch, kteří ho kritizují, ho zároveň ani nepoužívají. Tato sociální síť slouží jako Messenger, který zdarma nahradí placené SMS zprávy, takže i ten, kdo takovým aplikacím nikterak nefandí, si ho s největší pravděpodobností nakonec také pořídí, čímž je vtažen do nekonečného virtuálně-sociálního kolotoče, který Facebook zprostředkovává. Galimberti píše svou knihu v roce 2007, kdy se Facebook teprve dostává do podvědomí lidí na celém světě, takže jeho problematiku v knize nerozebírá. Jsem ale přesvědčena, že kdyby ji psal jen o pár let později, nejednu kapitolu by věnoval jeho negativním důsledkům a kritice.

Z výpovědí respondentů vyplývá, že lidé už nejsou jeden pro druhého tajemstvím, které by chtěli navzájem odhalovat. Facebook oslabuje vřelé mezilidské vztahy tím, že napomáhá

omezování osobních kontaktů. Řekne o vás všechno všem, když mu to dovolíte. Virtuální svět se stal pro mladé naprosto přirozenou a neodmyslitelnou součástí běžného života: Dívka / 17 let / SOU / průměrná studentka z úplné, ale ne zcela šťastné rodiny: „*Na FB trávím hodně času, to je takovej to, že u něho sedím fakt hrozně moc dlouho. Tak 5-6 hodin. Já tam nic extra nedávám, jen si tam píšu tak jako s lidima. Někdy fakt koukám, co to tam ty lidi daj. Jako, kde byli, tak to pochopim, to se chce každej pochlubit, kde byl, ale jakoby nákou fotkou třeba nahatou, tak to fakt nechápu. Myslim si, že hodně fungujou jakoby ty lajky na sebevědomí no, já jsem třeba ráda, když tam dám fotku, že je jako vidět, že si mě fakt všimaj nebo to, takovej dobrej pocit.*“

Dívka / 21 let / SOU / vyléčená anorektička / denní uživatelka cigaret a marihuany / stále pravidelnější uživatelka pervitinu / frekventatntka již třetí střední školy: „*No to je ještě horší než TV, to je uplně nejhorší vynález. Já jsem ted'ka někde četla, že tyhlenty věci zabraňujou lidem bejt kreativní a je to pravda, že tahle ta celá generace je generace skloněnejch hlav, jako k počítači. Jako ten FB je dobrej z hlediska domlouvání se, organizací a takových věcí, jako dá to člověku taky i nějakej rozhled, ale odsud pocud, já si nebudu tady psát s každým o svejch problémech, ještě, když se mi tam může někdo nabourat. Nebo, když si někdo potřebuje zvednout sebevědomí, tak tam lupne svou nějakou fotku. To jsou všichni takový ovečky a uplně jsou z toho zmagořený mi přijde a ten čas jde trávit daleko jinak, než bych si s někym psala, tak si s ním radši sednu a popovídám si s ním ne, než psát někde tisíc písmenek.*“

Dívka / 17 let / SOU / průměrná studentka, kterou si rodiče adoptovali: „*Mám Facebook,, je to skvělá věc, když člověk ten kredit fakt nemá a může si z messengeru napsat, to je skvělý, ale pro někoho to může bejt i nebezpečný, konkrétně moje spolužačky se během hodiny pětkrát fotí, aby to mohly na ten FB dát, neříkám, že jim to tam nesluší, ale mě to přijde zbytečný. Podle mě FB nepatří do rukou lidem pod patnáct let, protože si neuvědomují ty rizika.*“

Chlapec / 14 let / ZŠ / premiant třídy pocházející z úplné funkční rodiny: „*Facebook je dobrej, že se tam dá psát zadarmo a je to rychlý spojení, ale dá se tam člověk i ponížit, vím, že se to děje, ale nebyl jsem toho svědkem.*“

Dívka / 19 let / SOŠ / průměrná studentka vychovávaná v úplné, ale nefunkční rodině, kde otec je alkoholik: „*Facebook bere nám styk s těma lidma, místo, co by se šlo s těma lidma ven, tak se s nima sedí tam. Lidi si to neuvědomují a prostě si tam dávají takový svoje průsery – třeba jak pěstujou ganžu a tak – lidi tam o sobě zveřejňují strašně moc, věci, který nikoho nezajímají.*“

Chlapec / 19 let / SOU / vychovávaný pouze otcem / problémy s kázní i prospěchem: „*Je to jakoby takovej celosvětovej deníček, lidi si tam sepisujou svoje pocity a všechno. Bere nám čas a dává nám, že se můžu seznámit s novějma lidma, zjistit, kde jsou nějaký akce a tak. Trávím na něm určitě víc jak čtvrt dne určitě. Rozešel sem se s holkou kvůli tomu, že si dávala na Facebook fotky ve spodním prádle a já nemám rád, když se takhle vystavujou.*“

V neposlední řadě považuji za důležité zmínit se o tom, v jakém stavu je vnímání autorit našimi mladistvými. Galimberti považuje to, že se upustilo od uznávání tradičních morálních autorit, za jedno z vysvětlení nihilismu. V první řadě mě zajímalo, co si respondenti pod pojmem autorita vůbec představí a jestli má pro ně pozitivní, nebo negativní význam. Reakce byly různé, ale ve většině případů spatřovali v autoritě někoho, koho je třeba poslouchat. Nejčastější autoritou byli uváděni rodiče a tam, kde rodina nefunguje, jak by správně měla, byl téměř vždy představován oblíbený učitel. To opět potvrzuje, jak důležitý je faktor působení školy, která má převzít výchovu za dítě tím odpovědněji a s větším zájmem, čím více dítě prokazuje negativní známky chování i prospěchu. Vždy to má totiž svůj důvod a je nesmírně důležité, aby si to učitelé uvědomovali a uměli s žáky pracovat, nejen jako profesionálové, ale především jako lidi.

Nerada bych však zveličovala jen záporné stránky věci a proto bych zde ráda uvedla dle mého názoru objektivní a vypovídající názor na toto téma, který na svém Facebookovém profilu nedávno zveřejnil český novinář a šéfredaktor týdeníku Respekt Erik Tabery: „*Jezdím a chodím docela často na debaty se studenty různého věku a mohu s plnou odpovědností říct, že tu žije velké množství dětí a mladých lidí s nebývalým rozhledem a zájmem o dění kolem nás. Mnohdy mi ty znalosti až vyráží dech. Mimochodem vždy za to mohou učitelé, kteří tu práci evidentně berou jako poslání a žákům či studentům nabízejí víc, než je jejich povinnost. Netvrdím, že jsou všichni mladí dokonalí, netvrdím to ani o většině, ale velká část je fakt skvělá. A učitele bychom měli podporovat, jak jen to jde.*“¹⁷⁷

Během provádění rozhovorů na mě osobně velice silně působilo to, jak si se mnou, až na několik málo výjimek, respondenti rádi povídali. Mnozí z nich se rozvyprávěli takovým způsobem, že ani nebylo v mých silách provést kompletní transkripci jejich výpovědí. Překvapilo mě, jak dobře reagují na to, že se o ně přátelsky a vstřícně zajímám. Mnozí z nich mi na konci rozhovoru sdělili, že věci, které mi nyní svěřili, ještě nikdy nikomu neřekli,

---

¹⁷⁷ TABERY, Erik. FaceBook.com [online]. 2015 [cit. 2016-08-03].

Dostupné z: <https://www.facebook.com/erik.tabery?fref=ts>

a dodávali, jak vděční jsou za chápaté sdílení svých zkušeností, malých i velkých starostí. Skutečně, mladistvým je třeba věnovat čas a zájem, ptát se jich na to, co si myslí, ale zároveň dokázat je vést a ukázat správný směr. Ten totiž mnohým z nich, většinou těm z neúplných rodin, chybí. Potřeba autority a zákona je člověku vrozená, proto by měl být každý učitel schopen zprostředkovat ji svým žákům a studentům skrze sebe.

Galimberti píše, že nihilismus je doslova živnou půdou pro drogy, s čímž samozřejmě nemohu nesouhlasit, zarazilo mě však, že se zabývá tak krajními případy, kdy mladiství propadají heroinu nebo kokainu. Z vlastní zkušenosti mladého člověka žijícího v době a kultuře, o níž pojednává, jsem již při prvotním čtení knihy zaujala k těmto jeho výrokům skeptický postoj. Problém spatřuji v tom, že Galimberti věnuje příliš mnoho pozornosti uživatelům heroinu či kokainu, což jsou však extrémní případy, které se vůbec nedají vztahovat na celospolečenskou oblast mládeže. Chápu, že se jedná o nejzávažnější problém v prostředí drog, ale co se nihilismu týče, je dle mého názoru mnohem aktuálnější a potřebnější řešit každodenní užívání marihuany. Marihuana a hašiš jsou v západních státech více méně společensky tolerované, ale jsou zároveň přestupním můstkem k tvrdším drogám, když jejich mámivé účinky zevšední.

S tvrdými drogami mají zkušenost ze třiceti respondentů tři. Jedna dívka stále častěji užívá pervitin a dva chlapci občas sáhnou po extázi. Valná většina ostatních má osobní zkušenost s marihuanou a zhruba čtvrtina z nich je jejími pravidelnými uživateli. Kouření marihuany před světem i před sebou samými obhajují nejrůznějšími argumenty typu: „*Tak žijeme jenom jednou, tak proč si ten život nevylepší, když můžeme a nic tak hrozného nás to nestojí.*“ Nebo: „*Je to mnohem lepší než chlast, aspoň si tím člověk nezničí játra a všechno.*“ Domnívám se, že tito respondenti patří mezi mladé lidi, o nichž Galimberti píše, že se nechtějí přizpůsobit skutečnosti takové, jaká je. Vylepšují si všední realitu, protože marihuana způsobuje tlumení negativních a umocnění pozitivních emocí a citlivější vnímání okolního světa. Mimo výzkum jsem byla sama svědkem několikerych případů děvčat i chlapců, kteří v uvolněné atmosféře prohlásili: „*Tyjo, pojďte se zhulit nebo mě nic prostě nebaví.*“ Tento aspekt je pak podle mne nejprokazatelnějším příkladem nihilistické krize mládeže.

Zde jsou některé z odpovědí respondentů na otázky týkající se užívání drog a názoru na ně: Dívka / 17 let / SOU / premiantka třída z plné funkční rodiny: „*Vůbec, ale lidi, kteří mají spoustu problémů a potřebují si to asi nějak kompenzovat no.*“

Chlapec / 19 let / SOŠ / průměrný žák vychovávaný pouze matkou: „*Trávu kouřím dost často – denně, více méně pořád. Dává mi hodně uvolnění, ale odkládám tím povinnosti a to mě strašně štve. Tim, že vim, že tu trávu vůbec nepotřebuju, tak mě to štve no, prostě mě to baví.*“

Kupuju si i sám géčka a pak to ještě šířím do party. Co se týče tvrdějch drog tak mám zkušenosti s čistou extází, protože jsme to jen tak chtěli zkusit a protože to bylo velice super, tak jsem si radši řekl, že zase asi radši až za rok vzhledem k tý závislosti no. Jinak, co se týče trávy, tak prostě člověk je schopnej si sednout a čumět do prázdna a je to hrozná pohoda a jsem fakt schopnej si dát jointa i sám a jen tak si užívám sám. Tráva je nevěsta prostě, jakmile se s ní člověk zadá, tak je těžký jí pustit. Člověk prostě vidí, že je to sranda a je to prostě nevěsta. “

Dívka / 20 let / maturitní nástavba / průměrná studentka z rozvedené rodiny: „Drogy nemám ráda žádný, trávu jsem zkoušela, ale nic mi to neříká, ale tvrdý nesnáším vůbec, vymejvá to mozky všechno. “

Chlapec / 18 let / SOŠ / premiant třídy vychovávaný v úplné a funkční katolické rodině: „Tvrdý jsem nikdy neměl a přijde mi to hnusný, ale třeba trávu jsem měl, jen občas, když kluci něco maj a říkaj, ať si dám s nima, tak někdy podlehnu a dám si, ale to je fakticky, tak jednou za půl roku a myslim si, že je dobrý to úplně vymýtít ze života do budoucna. “

S alkoholem je to podobně jako s drogami. Ti, kteří jim holdují, nemají daleko ani k pití a taktéž s ním začínají předčasně: *Chlapec / 15 let / ZŠ / 1x propadl / učitelé si na něho velmi stěžují / každý den kouří velké množství cigaret i marihuany / měl problémy se zákonem a denně konzumuje alkohol: „Trávu hulim každěj den a mamka moje to ví a nijak to jako neprožívá, nejvíc mě na tom baví, že jsem po tom takovej happy, cejtím takový uvolnění, ale tvrdý drogy vůbec zatím, ale kdo by to nechtěl vyzkoušet, jen nevím jakej to bude mít účinek – bojím se, abych u toho nezůstal. Piješ alkohol? Jak často a proč ho piješ? „Na akcích a různě s kámošema, i ve všední dny, klidně si zajdem do hospody nebo venku, to je úplně jedno, na akcích se opiju. Nikdy není problém sehnat někoho, kdo nám to koupí. “*

Chlapec / 19 let / SOU / vychovávaný pouze otcem / problémy s kázní i prospěchem: Co děláš, když si naštvanej? „No tak, asi si jdu zahulit, pomůže mě to, prostě ventil. “ Piješ alkohol? Jak často a proč ho piješ? „Docela hodně piju, minulej rok skoro každěj den, přes tejděj teď už né, protože mám hodně školy, tak se snažim už jen o víkendy. Řekl sem si, že mám poslední rok, že bych se měl taky učit, že to chci udělat prostě. Kdo řekne, že se baví i bez alkoholu, tak kecá, já bych třeba nedokázal tancovat bez alkoholu, kdybych byl střízlivej. “

A co smysl života? Ten bohužel dokázal popsat jen málokdo. Často se zdálo, že respondenti ani nechápou význam této otázky. Galimberti píše, že dnešní mládež nemá žádné smysluplné cíle ani touhy, což bohužel musím potvrdit. Jasnou a přímou odpověď jsem dostala jen od několika dotazovaných a většinou šlo stejně jen o dobré finanční zabezpečení a v těch lepších případech o pevné zdraví a šťastnou rodinu.

Může se zdát, že výčet okomentovaných úryvků, z nichž se tato zevrubná zpráva skládá, vypovídá především o nepříznivé situaci české mládeže, ale jelikož tabulková analýza ve větší míře stojí proti Galimbertiho tvrzením, bylo mým záměrem upozornit zde především na negativní aspekty. Navíc, jak jsem výše zmínila, je velmi složité popsat souhrnně celkový stav, protože mnozí z účastníků výzkumu, ač vykazují v mnoha ohledech známky nihilismu, v dalších ohledech ho svými odpověďmi popírají.

Závěr

Tato práce může sloužit nejen jako obeznámení s pojmem nihilismus a jeho celkovou problematikou pojímanou z různých pohledů v průběhu moderní historie, ale také jako výzva k odmítnutí rezignace na formování kvalitnějšího žebříčku hodnot, jak u samotných mladistvých, tak u vychovávajících generací. Mým úmyslem bylo, aby se čtenář nad touto oblastí jevů zamyslel a připustil si možnost, že i on je pravděpodobně součástí nihilistického kolotoče, ze kterého lze vystoupit, nebo do něho alespoň nevtahovat další pokolení tím, že si výše zmíněné problémy nejen připustí jako existující skutečnost, ale bude o nich především kriticky uvažovat. Osobně jsem toho názoru, že nejedna z autentických výpovědí nenechá mou mysl při výchově vlastních potomků lhostejnou.

Cílem bakalářské práce bylo jednak odhalení příčin současné nihilistické krize Západu, jak o něm píše Galimberti, s pomocí studia dalších autorů, a jednak pomocí kvalitativního výzkumu zjistit, nakolik teorie odpovídá skutečnosti v České republice. Všichni zmínění autoři (Umberto Galimberti, Friedrich Nietzsche, Sigmund Freud, Hannah Arendtová, Francis Fukuyama, Zygmunt Bauman a Andrej Rasjký) se shodují na tom, že západní kultura se, minimálně v posledním století, ocitá v krizi, a i když uvádějí rozdílné názory na to, proč tomu tak je, a každý z nich přikládá důležitost jinému z příčinných aspektů, převážně můžeme z jejich výpovědí vyzorovat totožné prvky nihilismu, ač s ním jako s pojmem třeba vůbec nepracují.

Co se týče kvalitativních zjištění o shodnosti praxe s Galimbertiho teorií, to nejdůležitější, co výzkum naznačil, lze shrnout v těchto bodech:

- 1) Galimberti má pravdu v tom, že není nic, co by mladé lidi omezovalo, ale zároveň ani nic, co by je řádně motivovalo.
- 2) Stejně tak se nemýlí v tom, že drtivá většina mladistvých není věřící a nežije podle nějakého náboženského rámce.
- 3) Zdá se, že se neplete ani v úvahách o víře, když tvrdí, že především ta byla po celou dobu naší existence hlavním orientačním bodem, který nyní člověku schází. Věřící mladiství vychovávaní v upřímné víře totiž pocházejí vždy z úplných a vyrovnaných rodin, jsou znatelně šťastnější a motivovanější než agnostici či ateisti.
- 4) Zrovna tak výzkum potvrzuje jeho výpovědi o vysoké rozvodovosti a povrchních vztazích v kontextu rodiny. Více jak polovina mladistvých, s nimiž jsem měla možnost hovořit, pochází z neúplné nebo nefunkční rodiny, což bezprostředně ovlivňuje jejich

přístup k životu a zodpovědnost, kterou jsou za něj ochotni přijmout. Rodina je nejpodstatnější složkou jedincova sebepojetí a budoucího působení ve světě.

- 5) Výsledky zkoumání korespondují i s Galimbertiho výroky ohledně negativního vlivu finančního trhu. Z výpovědí valné většiny dotazovaných plyne, že jejich nejdůležitější hodnotou jsou peníze, které se stávají smyslem všeho.
- 6) Souhlasit je třeba také s tím, že mladiství pojmají vzdělání převážně jako utilitaristický kalkul kvůli lepšímu finančnímu ohodnocení a zvýšení sociálního statusu.
- 7) Vytknout musím Galimbertimu to, že se v celém kontextu problematiky nezabýval rozdílem mezi pohlavími. Na základě výzkumu se lze domnívat, že negativní nihilistickou orientaci častěji vykazují chlapci než dívky. Dívky mimo jiné snášejí lépe i rozvod či rozchod rodičů, protože dítě ve valné většině případů zůstává s matkou, jež je pro dívky v jistém slova smyslu důležitějším vzorem než pro chlapce, kteří poté správný vzor postrádají.
- 8) Jedním z nejdůležitějších bodů, v nichž se Galimberti bohužel nejspíš také neplete, je špatný přístup učitelů ke svým žákům. Od těch méně nadaných a problémových, kteří nejvíce potřebují jejich zájem, pomoc a pozornost, se veřejně otáčejí zády a jejich situaci častokrát i zhoršují.
- 9) Nesouhlasit pak musím s Galimbertim ohledně jeho názorů na předčasné zahajování sexuálního života. V této sféře se od italské mládeže lišíme v tom pozitivnějším slova smyslu. Jak dívky, tak chlapci čekají na toho „pravého“ často třeba až do osmnácti let a partnery nestřídají zdaleka tak často, jak popisuje autor. Navíc se snaží být v tomto ohledu zodpovědní a dbají na svou ochranu.
- 10) Výzkum potvrzuje autorův popis pojmání budoucnosti u mladistvých, pro něž znamená opravdu spíše hrozbu než spásu a obávají se jí.
- 11) Také pohlcení života sociálními sítěmi je jasně prokazatelné, člověk se člověku kvůli nim stále více oddaluje, což si mladiství uvědomují, ale už neumějí žít jinak.
- 12) V čem se výzkum s Galimbertiho stanovisky neshoduje je užívání drog. Výsledky sice dokazují, že většina respondentů s nimi má zkušenost, většinou jde však maximálně o marihuanu, kterou dle mého názoru nelze srovnávat s tvrdými drogami, jako jsou heroin a kokain, kterým autor věnuje velkou pozornost a mluví o nich zevšeobecňujícím způsobem.
- 13) Co považují za velmi důležité a vypovídající je konečně sama otázka po smyslu života. Ten mladistvým převážně schází. V tom má tedy Galimberti absolutní pravdu.

Kdybych měla co nejjednodušeji a stručně vystihnout, jak na mne mladiství respondenti mého výzkumu působili, řekla bych, že **v mnoha ohledech má Galimberti pravdu a společenská situace mládeže západních zemí je zřejmě opravdu předzvěstí kritického bodu, do kterého, zdá se, také spějeme – zatím ale v krizi nejsme.** V průběhu výzkumů jsem zažila okamžiky, kdy mě respondenti velice překvapovali tím, jak dokázali být empatičtí a přemýšliví a s výjimkou jednoho či dvou jsem u každého z nich spatřovala světélko naděje, které jakoby dávalo tušit, že ještě není tak zle.

Řekla bych, že do Galimbertiho nihilistického vzorce zapadá ze všech třiceti respondentů plným dílem asi pět z nich (dvě dívky a tři chlapci). Jestli je to v tuto chvíli hodně či málo, to vlastně ani nedokážu posoudit, ale výsledky výzkumu celkově ukazují, že přístup české mládeže k životu není radostný a s velkou pravděpodobností se bude zhoršovat. Vědecký pokrok člověku mnohé přinesl, ale také vzal. Vliv zejména francouzského a anglického osvícenství vedl nejprve v Evropě k rozšíření názoru, že člověk dosáhne občanské individuální rovnosti, pokud bude své tradiční, náboženské, etnické a lokální vazby realizovat pouze v soukromém životě. Za univerzální prvek přestalo být považováno křesťanské náboženství a nahradila ho čistá racionalita – rozum. Postupně se začalo formovat přesvědčení, že sekulární stát je to nejlepší možné zřízení, které je jako jediné schopné zaručit a ochránit svobodu a důstojnost každé osoby.

Od období průmyslové revoluce, kdy se lidé začali odcizovat nejen své práci, ale i sobě navzájem, se svět rapidně proměnil. Ve valné většině západních zemí připravila půdu pro liberální demokracii. Někde k ní dospěli dříve, jinde později, nyní je však zdánlivě jediným možným systémem, v němž mohou být plně realizována a respektována základní lidská práva.

Toto hledisko pak vede k někdy až „mesiánské“ potřebě světových demokratických velmocí nárokovat si šíření vlastních hodnot všude tam, kde mají pocit, že je to potřeba. Většinou přímo tvrdí, že je to jejich povinnost. O celkovou kulturní strukturu, historický vývoj a geografickou polohu státu se však už příliš nezajímají.

Nejtypičtějším zástupcem takového šířitele západních hodnot jsou bez pochyby Spojené státy americké, jejichž zahraniční politika si jako jeden z hlavních cílů klade podporu svobody, demokracie a ochranu lidských práv. Česko-palestinský politik a diplomat Šádí Shanaáh demonstruje vztahy kontinentálních velmocí na vztazích rodiny – o Evropské unii mluví jako o emancipované manželce stereotypního otce USA, který se jako světový hegemón cítí být

zodpovědný za všechny ostatní státy světa jako za své, méně či více, vzdálené příbuzné.¹⁷⁸ Mnozí jiní autoři, jako například britský politolog Peter Burnell, však zastávají opačný názor a tvrdí, že Americe jde pouze o šíření vlastního imperialismu a o udržení výhodných spojenců a zajištění světové bezpečnosti pro kapitál a ekonomiku.¹⁷⁹

Pomineme-li, zda to zástupci západních vlád myslí upřímně, nebo jim argumenty svobody a rovnosti slouží jen jako zástěrka pro ústranní úmysly, je třeba se na závěr této práce zabývat tím, jestli by se západní svět neměl přestat soustředit na export demokracie a začít se více zabývat tím, jak doposud ideál demokracie přetransformoval a dále nezadržitelně přetransformovává naši vlastní společnost. Důkazem této transformace je morální stupnice hodnot euroamerické mládeže, která se nachází v krizi a bez odpovědi na otázku po smyslu života. Tuto skutečnost potvrzují i stále častěji prováděné výzkumy, jako je například tento. Celkově lze navíc u dnešní mládeže snadno vypořadovat nespokojenost se stavem věcí například z jejich vlastní či vyhledávané umělecké tvorby.

Vznikají i celá alba současných umělců na témata, která jsou náplní této práce. Kupříkladu přední mladý slovenský raper Michal Dušička (známý pod uměleckým jménem Majk Spirit) vydal na počátku roku 2016 desku, která přímo nese název Generace Y. U příležitosti jejího vydání vyhlásil soutěž (pod záminkou, že rád podporuje kreativitu mladých lidí), v níž měli jeho posluchači natáčet vlastní videoklipy vždy k jedné ze skladeb. Následně na své facebookové stránce¹⁸⁰ mnoho z těchto videí sdílel a průběžně informoval o tom, že jich dohromady přicházejí stovky. Z těchto videí je evidentní, že se současným světem mladistvých není něco v pořádku. Inscenují zde příběhy ze svých vlastních životů (jak sami píší), které jsou skoro všechny o tom, jak jsou mladí lidé svázáni sociálními sítěmi a bez zájmu o okolní svět¹⁸¹ – „Jsem generace Ypsilon, nemusím nic a můžu všechno a možností mám milion – tak je zkouším, zkouším po jednom! – Že je ti to jedno, že se tě to netýká? – Snad přijde zlom! – Že je ti to jedno, že se tě to netýká? – Jsi generace Ypsilon!“¹⁸² Michal Dušička má vysokoškolské

---

¹⁷⁸ SHANAÁH, ŠÁDÍ. *Arabsko-muslimská krize a Západ*. Aktualně.cz [online]. 2015 [cit. 2016-06-02].

Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/sadi-shanaah.php?blogid=315&archive=2014-10>

¹⁷⁹ Srov. BURNELL, Peter. *Democracy Assistance*. London: Frank Cass Publishers, 2000, s. 45-47.

¹⁸⁰ SPIRIT, Majk. FaceBook.com [online]. 2015 [cit. 2016-06-02]. Dostupné z:

<https://www.facebook.com/MajkSpirit/?fref=ts>

¹⁸¹ SPIRIT, Majk. GenerácYa. YouTube.com [online]. 2015 [cit. 2016-06-02]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=vAMHcPO8oak&feature=youtu.be>

¹⁸² SPIRIT, Majk. Zamotaný #YPSILONSUTAZ. YouTube.com [online]. 2015 [cit. 2016-06-02]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=W1DT_gAx3-c

vzdělání a záměrně ve svých písních propaguje svou víru v Ježíše Krista, za což ho někteří kritizují, jiní si ho kvůli tomu váží. On sám hovoří o této době, jako o choré, ale zároveň vkládá do současné generace Y mnohé naděje a snaží se ji motivovat v mnoha ohledech života.

Není také žádnou novinkou, že si mládež euroamerického světa doslova „zbožšťuje“ své oblíbené celebrity, o čemž také svědčí nový fenomén youtuberů – jedná se o mladé lidi, kteří natáčejí úplně obyčejné aktivity svého každodenního života a sdílejí ho veřejně se stovkami tisíc lidí, kteří jsou přihlášení jako jejich odběratelé a netrpělivě čekají na každé další video. Uznávanou celebritou se takto může stát kdokoli, bez jakéhokoli talentu, pouze tím, že sdílí svůj život s ostatními. Po zhlédnutí několika z nich vyvozují, že mladí je sledují nejen pro zábavu, ale často z toho důvodu, aby vyplnili jakési prázdno v sobě samých a mohli alespoň na chvíli žít „lepší život někoho druhého.“

Našlo by se jistě mnoho dalších aspektů, kterými by bylo možné se zde zabývat či na ně upozornit, tyto příklady jsou však dle mého názoru dostatečně vypovídající a společně s výzkumem této práce zřetelně poukazují na to, co Galimberti myslí soudobou kulturní nihilistickou krizí, která v západním světě prokazatelně je a poutá na sebe stále více pozornosti. Mohlo by to však být i ku prospěchu věci.

Stojí to vlastně za to, šířit dále do světa hodnoty společnosti, jejíž nezanedbatelná část populace není ve svých životech spokojená? A proč by o to v posledku měly odlišné kulturní světy vůbec stát, když naše mládež vykazuje prvky rezignace a nespokojenosti s nastavením společnosti? Odpovědí by mohla být garance neomezené svobody – jenže není to právě ona, která má všechno to „bloudění“ na svědomí? Co s tím? Tyto úvahy by mohly být výchozím bodem pro navazující diplomovou práci.

Například se nabízí srovnání s islámským světem, kterému je nyní v souvislosti s migrací věnována obrovská a většinou negativní pozornost. Věřím, že by výsledky mohly být především pro tuto negující většinu velice překvapivé. Jak si totiž můžeme všimnout z výše uvedeného výzkumu hned na první transkripci věřící studentky biskupského gymnázia, upřímná víra v Boha poskytuje člověku ten nejstabilnější bod v životě, který ho zároveň činí šťastnějším, což není jen můj osobní názor, ale i celé řady odborníků, kteří tvrdí, že nějaký druh náboženství, či spirituality je dobrý pro lidskou psychiku, jelikož jí zaručuje celkovou integritu.

Jelikož je práce psaná v rámci oboru Transkulturní komunikace, nabízí se, aby i její závěrečné odstavce zahrnovaly transkulturní pohled na danou problematiku. Transkulturní komunikace vychází z pozic kulturního relativismu, který jakožto metodologicko-teoretický přístup začal nabývat na účinnosti až v postmoderní době, která se díky pluralitě hodnot stala

jeho živnou půdou. Díky tomuto přístupu jsme schopni vnímat člověka pocházejícího z odlišné kultury jako rovnocennou bytost a vést s ním dialog na bázi vzájemného respektu. Postmoderna se tedy stala výchozím bodem nejen pro nihilismus, o němž je zde pojednáváno hlavně negativně, ale také pro rozvoj vzájemné úcty mezi lidmi jako osobami s nezcizitelnou dignitou. O postmoderně tedy neleze mluvit jen v záporném slova smyslu jako o době, v níž lidé pozbývají smyslu života, je také zapotřebí přiznat si, že vývoj posledního století nám přinesl i mnoho pozitivního.

Záleží jen na nás, zdali se nyní k nihilistické výzvě postavíme čelem, uvědomíme si její příčiny a možné následky a využijeme vše, co o ní doposud víme, jako odrazový můstek pro změnu k lepšímu, nebo zda ustrneme v pohodlném stavu popření. Galimberti je v tomto ohledu pesimistou, když tvrdí, že nastalá situace vesměs nemá řešení a naše společnost se jasně řítí do záhuby. Již zesnulý britský historik Arnold Toynbee byl však toho názoru, že tvůrcem každé společnosti jsou tak zvané tvořivé menšiny, na nichž především záleží, jestli společnost přežije, či nikoli. Má jimi na mysli nepříliš početné kreativní skupiny lidí, které rozpoznají-li včas bod zlomu či nějakou výzvu, před níž se civilizace v určitou chvíli svého vývoje nachází, a dokážou-li na ni vhodně zareagovat, mohou kulturní vývoj nasměrovat správným směrem. Možná je to názor naivní, ale věřím, že v okruhu euroamerického světa by se jádrem těchto tvořivých menšin mohli stát právě studenti oborů jako je Transkulturní komunikace.

Literatura a použité zdroje

ARENDOVÁ, Hannah. *Krise kultury: (čtyři cvičení v politickém myšlení)*. 1. vyd. Přeložil Martin Palouš. Praha: Mladá fronta, 1994.

BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 1. vyd. Přeložil Miloslav Petrušek. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995.

BURDA, František. *Člověk jako východisko dialogu kultur*. 1. vyd. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013

BURNELL, Peter. *Democracy Assistance*. London: Frank Cass Publishers, 2000.

ČORNEJ, Petr. *Dějiny evropské civilizace*. 4. upr. vyd. Praha: Paseka, 2002.

Fenomén [online]. 2013 [cit. 2016-06-02]. Dostupné z:
<https://cs.wikipedia.org/wiki/Fenom%C3%A9n>

Filosofický slovník. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 2009.

FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Hynek, 1998.

FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Vyd. 1. Přeložil Alena Faltýsková. Praha: Academia, 2006.

GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host: nihilismus a mládež*. 1. vyd. přeložila Zdenka Sokolíčková. Ostrava: Moravapress, 2013.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, 1. vyd. Praha: Portál, 2005.

JIRSA, Lukáš. O problematice dospívání. Rozhovor s italským filosofem a psychologem Umbertem Galimbertim o kulturní krizi a také o papeži Františkovi a italské dvojí církvi. *Universum* 2/2014.

LÉKO, Ištván. *Maminčini mazanci*. Jak hochy ničí porno a videohry. Lidovky.cz [online]. [cit. 2016-06-02]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/leko-mamincini-mazanci-jak-hochy-nici-porno-a-videohry-pf6-/nazory.aspx?c=A150807_092325_ln_nazory_ELE

MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998.

NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra: kniha pro všechny a pro nikoho*. Přeložil Otokar Fischer. Praha: XYZ, 2009.

RAJSKÝ, Andrej. *Nihilistický kontext kultivácie mladého človeka*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2009.

RUGGIERO, Mauro a Andreas PIARELLI (překl.) 2014. Caffè Boheme. „Znepokojivý host“ *Rozhovor s italským filosofem a esejistou Umbertem Galimbertim* [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.cafeboheme.cz/?p=2584>

SHANAÁH, ŠADÍ. *Arabsko-muslimská krize a Západ*. Aktuálně.cz [online]. 2015 [cit. 2016-06-02]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/sadi-shanaah.php?blogid=315&archive=2014-10>

SPIRIT, Majk. FaceBook.com [online]. 2015 [cit. 2016-06-02]. Dostupné z:
<https://www.facebook.com/MajkSpirit/?fref=ts>

SPIRIT, Majk. *GenerácYa*. YouTube.com [online]. 2015 [cit. 2016-06-02]. Dostupné z:
<https://www.youtube.com/watch?v=vAMHcPO8oak&feature=youtu.be>

SPIRIT, Majk. *Zamotaný #YPSILONSUTAZ*. YouTube.com [online]. 2015 [cit. 2016-06-02].
Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=W1DT_gAx3-c

TABERY, Erik. FaceBook.com [online]. 2015 [cit. 2016-06-02]. Dostupné z:
<https://www.facebook.com/erik.tabery?fref=ts>

TRUSINOVÁ, Magdaléna. Náboženství: Ne všechny problémy mají řešení [online]. [cit. 2015-05-12].
Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zahranou/_zprava/ne-vsechny-problemy-maji-reseni--1335799

WEISCHEDEL, Wilhelm. Zadní schodiště filosofie: myšlenky a všední život 34 velkých filosofů. 2. vyd. Olomouc: Votobia, 1995.